

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

**ΜΕΛΕΤΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΜΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΕΝΩΝ
ΕΜΠΕΙΡΙΩΝ ΚΑΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ**

Μαρούλα Κανταράκη

Αθήνα 1999

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το Εννοιολογικό πλαίσιο

Όπως πληροφορούμαστε από την συλλογική έκδοση των πρακτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής Ε.Ε)¹, ήδη από το 1992, θεωρείται αναγκαία η δημιουργία Μεθόδων που θα έχουν την ικανότητα να πιστοποιούν Άτυπες Δεξιότητες, Προσόντα και Ικανότητες, προκειμένου να απορροφάται το ζητούμενο εργατικό δυναμικό των ανάλογων δυνατοτήτων σε ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις.

Η Αξιολόγηση των άτυπων Ικανοτήτων, Προσόντων και Δεξιοτήτων συνεπάγεται και μια αντίστοιχη διαδικασία Αναγνώρισής τους σε τυπικό επίπεδο: πρέπει, δηλαδή, να βρεθεί κάποιος τρόπος που το ταλέντο, το χόμπι, η Δεξιότητα να μεταβληθούν σε τυπικά, ορατά, μετρήσιμα, από την Αγορά, Προσόντα.

Σχετικά με την πιστοποίηση των Άτυπων Δεξιοτήτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχουν τα καταγραμμένα ντοκουμέντα του Ευρωπαϊκού Κέντρου για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (CEDEFOP)², όπου παρατίθενται οι απόπειρες και οι προβληματικές αναγνώρισής τους σε διάφορες χώρες του κόσμου.

Η αξιολόγηση των Δεξιοτήτων αποτελεί "διαδικασία αναγνώρισης μιας ευρύτερης γκάμας στοιχείων από το χώρο της δουλειάς και της ψυχαγωγίας των ανθρώπων" τα οποία πρέπει να τυποποιηθούν εφόσον, αν και βρίσκονται εκτός συστήματος, "επηρεάζουν την κοινωνική θέση των ατόμων"³.

Τέτοιες απόπειρες θεσμοποίησης καταγράφονται, ήδη, από το 1974, στη Γερμανία, το 1986 (και '91 και '92) και το 1986 (και '91) σε Γαλλία και Αγγλία, αντίστοιχα, το 1993 (και '94) και το 1994 σε Ιρλανδία και Φιλανδία και σε χώρες εκτός Ευρώπης, το 1958 (και '69, '85) στην Ιαπωνία και το 1990 (και '95 - '96) στην Αυστραλία.⁴

Σ' όλες αυτές τις απόπειρες, πάντως, παρατηρείται ένα κοινό στοιχείο: η ανάγκη εμπλοκής διαφόρων δημοσίων ή / και κοινωνικών φορέων για τη σύσταση ενός αξιόπιστου συστήματος πιστοποίησης των άτυπων προσόντων, που θα περιλαμβάνει τη σύμφωνη γνώμη των εκπροσώπων της εκπαίδευσης, των εκπροσώπων της εργασίας και της εργοδοσίας.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, κάτι τέτοιο δεν έχει μέχρι στιγμής εφαρμοσθεί και η παρούσα μελέτη αποτελεί ένα πρώτο βήμα, μια πρώτη απόπειρα

¹ **Πανόραμα**, 1997, "Λευκή Βίβλος", Πρόγραμμα Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Ε.Ε

² **CEDEFOP**, Σεπτέμβριος 1997, "Discussion Paper - Document de Discussion"

³ **CEDEFOP**, ό.π., σελ. 9,10 (η μετάφραση δική μου)

⁴ **CEDEFOP**, ό.π., σελ. 12 (η μετάφραση δική μου)

αναζήτησης για να τεθούν επιστημονικά ζητήματα και ερωτήματα από επόμενους μελετητές.

Ας δούμε όμως κάποια αρχικά ερωτήματα που πρέπει να διερευνηθούν:

- Ένα πρώτο ερώτημα είναι τι ορίζουμε Ικανότητα και Δεξιότητα
 - Μια πιθανή απάντηση που μπορεί να διευκολύνει την περαιτέρω συζήτηση του θέματός μας είναι πως με τον μεν όρο Ικανότητα εννοούμε τα προσόντα, όλα εκείνα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου που αναφέρονται σε στοιχεία της προσωπικότητάς του, όπως είναι λ.χ., η ευγένεια, η κοινωνικότητα, η υπομονή κ.λπ., με τον δε όρο Δεξιότητα εννοούμε την “πρακτική” εφαρμογή των προσόντων του, όπως είναι λ.χ., η διοργάνωση του γραφείου, το μαγείρεμα πολύπλοκων φαγητών για μεγάλο αριθμό ατόμων, η οδήγηση αυτοκινήτου κ.ά. Έτσι, η διοργάνωση γραφείου, π.χ., ως αναφερόμενη Δεξιότητα μιας γραμματέως, αποτελεί προϋπόθεση διαφορετικών Ικανοτήτων, όπως υπευθυνότητα, επιμονή και αντίληψη, καθώς και συγκεκριμένων γνώσεων διαχείρισης του χώρου και του χρόνου, γραμματειακής υποστήριξης κ.ά., οι οποίες αποκτήθηκαν είτε σε επίπεδο τυπικής εκπαίδευσης και απασχόλησης, μέσα από αντίστοιχες σχολές Διοίκησης και Οργάνωσης ή / και αντίστοιχη εργασιακή προϋπηρεσία, είτε άτυπα, π.χ., βοηθώντας το σύζυγο στο γραφείο, ή ακόμα και μέσα από τις ανάγκες διοργάνωσης του σπιτιού, μορφές που αποτελούν μη αναγνωρισμένη προϋπηρεσία.
- Ένα επόμενο ερώτημα αφορά τον τρόπο Πιστοποίησης των Άτυπων Δεξιοτήτων
 - Θεωρούμε πως η διενέργεια εξετάσεων, στις οποίες θα μπορούν να συμμετάσχουν οι ενδιαφερόμενοι και οι ενδιαφερόμενες, ανεξαρτήτως ηλικίας, σε εθνικό επίπεδο -για κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης- και σε ορισμένα θεματικά αντικείμενα, όπως αυτά θα προσδιορίζονται από τη συνεργασία εκπαιδευτικών και εργασιακών φορέων, αποτελεί ένα πιθανό τρόπο αναγνώρισης και τυποποίησης της Άτυπης Δεξιότητας. Στη διαδικασία αυτή μπορεί να λαμβάνεται υπόψη, επιπρόσθετα, η καταμέτρηση της πιθανής προϋπάρχουσας αναγνωρισμένης εργασιακής σχετικής εμπειρίας, αλλά και να αναγνωρίζεται η αποδεδειγμένη –με βεβαιώσεις και μαρτυρίες των σχετικών φορέων- μη αμειβόμενη άτυπη εμπειρία στην οποία αναφέρεται η προς πιστοποίηση Δεξιότητα. Έτσι, για να “αναγνωρίζεται” και να “αξιολογείται” μια Άτυπη Δεξιότητα θα πρέπει, αφενός, να βρεθούν οι κατάλληλοι τρόποι Πιστοποίησης των Άτυπων Δεξιοτήτων, αφετέρου, να

συνεργασθούν διαπιστευμένοι Εκπαιδευτικοί Φορείς με την Αγορά Εργασίας.

Στην παρούσα έρευνα ερευνώνται οι Άτυπες Δεξιότητες των Γυναικών που βρίσκονται σε μακροχρόνια ανεργία: δηλαδή βρίσκονται εκτός Αγοράς Εργασίας για πάνω από ένα χρόνο και επιθυμούν να (επαν-)ενταχθούν. Τα απαιτούμενα προσόντα τους σε αυτές τις περιπτώσεις προκύπτουν από την τυπική εκπαιδευτική και εργασιακή διαδικασία, που, βάσει αυτών, εντάσσονται στην Αγορά Εργασίας. Οι Δεξιότητες που “προέρχονται” από την καθημερινή εμπειρία, τη ρουτίνα χρόνων εσωοικιακής απασχόλησης, τη βοήθεια που μπορεί να προσφέρουν στην επιχείρηση, ή το γραφείο του συζύγου, ή του πατέρα, στα πλαίσια της λεγόμενης αφανούς τους συνεισφοράς στην αναπαραγωγική δραστηριότητα, αλλά και στην - έμμεσα ή άμεσα- παραγωγική διαδικασία, δεν εκτιμώνται και δεν αξιολογούνται ανάλογα.

Η αφανής εργασία τις περισσότερες φορές εκλαμβάνεται ως “αυτονόητη”, εφόσον επιτελείται στα πλαίσια του ρόλου του Κοινωνικού Φύλου και αποτελεί μια απροσδιόριστη έννοια: από τη μια, εκτείνεται σε ποικίλους τομείς (αγροτική παραγωγή, εμπόριο, υπηρεσίες γραφείου, κ.λπ.), από την άλλη, θεωρείται ανυπολόγιστη συνεισφορά στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν της κάθε χώρας.

Οι Δεξιότητες στα πλαίσια του Κοινωνικού Ρόλου ως Φύλου μπορεί να αφορούν π.χ. την οργάνωση του χρόνου και των δραστηριοτήτων μέσα στο σπίτι, το μαγείρεμα, τη ζαχαροπλαστική, την ενασχόληση με τεχνικής φύσης ζητήματα, καλλιτεχνικής φύσης δραστηριότητες και άλλες δραστηριότητες και εργασίες που σχετίζονται με την ψυχαγωγία και την προσωπική ανάπτυξη, είτε μπορεί να αφορούν προσωπικά χαρίσματα και ταλέντα, μια ιδιαίτερη κλίση, ή καλλιτεχνική έκφραση κ.λπ.

Κάθε Άτυπη Δεξιότητα, ταλέντο, ή άλλο στοιχείο της προσωπικότητας θα μπορούσε να αποτελέσει μια επαγγελματική εμπειρία για τις γυναίκες, η οποία θα πρέπει να αποδειχθεί, να συνυπολογιστεί και να μετρηθεί σαν τέτοια προκειμένου να χρησιμοποιηθεί για να διευκολυνθεί η απρόσκοπτη ένταξη τους ή η επανένταξη στην Αγορά Εργασίας. Η δε διαδικασία αναζήτησης και Αξιολόγησης των Άτυπων Δεξιοτήτων πρέπει να συνυπάρχει με την πρόταση για Πιστοποίησή τους από τους Δημόσιους Φορείς των Κρατών-Μελών της Ε.Ε.

Η Μεθοδολογία

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί πως η ανάδειξη και χρήση των κατάλληλων μεθοδολογικών εργαλείων για την προσέγγιση ενός κοινωνικού φαινομένου συχνά αντιστοιχεί σε φιλοσοφικού τύπου αναζητήσεις :

- Υπάρχει αντικειμενική πραγματικότητα που μπορεί να καταγραφεί;
- Υπάρχουν κατάλληλα και ουδέτερα εργαλεία προσέγγισής της και ποια είναι αυτά;

Οι απαντήσεις διαφέρουν ανάλογα με τη φιλοσοφική-κοινωνιολογική κατεύθυνση, παρά το ότι, όλο και πιο συχνά παρατηρείται μια σύνθεση των διαφορετικών επιστημονικών απόψεων και σχολών.

- Οι Θετικιστικής Κατεύθυνσης Απόψεις αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα ως εξωγενή παράγοντα που μπορεί να επιδράσει στο κοινωνικό ον και προτείνουν αντίστοιχα (ποσοτικά) εργαλεία μέτρησης και ανάλυσης της κοινωνικής εμπειρίας.
- Οι Κριτικής Κατεύθυνσης Απόψεις, μεταξύ των οποίων και αυτή του Th. Kuhn ⁵, θεωρούν ότι το αντικείμενο των κοινωνικών επιστημών καθορίζεται κάθε φορά από τον τρόπο που γίνεται αντιληπτό από τους μελετητές του.
- Βεβαίως υπάρχουν και απόψεις οι οποίες επιδιώκουν και προσπαθούν να συνθέσουν, όπως είπαμε, τις παραπάνω.
- Εμείς για τις ανάγκες της έρευνας δεχόμαστε ότι μπορεί μεν η εμπειρία να αποτελεί πηγής γνώσης και ανάλυσης της κοινωνικής πραγματικότητας, όχι όμως και τη μοναδική, δηλαδή δεν καταφεύγουμε στην τελείως υποκειμενική γνώση ενός απόλυτου σχετικισμού των πάντων: εν κατακλείδι, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η καταγραφή μιας "αντικειμενικής" πραγματικότητας σχετίζεται με τα υποκειμενικά στοιχεία, τα εργαλεία του ερευνητή, τις προσωπικές αξίες και τα κίνητρα του.
- Εξάλλου, η ανεύρεση των Άτυπων Δεξιοτήτων (ως "αντικειμενικά" μετρήσιμων και συγκρίσιμων μεγεθών) σχετίζεται με την "υποκειμενική" περιγραφή και την αυτοαξιολόγηση του ερευνητικού υποκειμένου ⁶.

⁵ T. Kuhn, "The structure of scientific Revolutions", 1970, Σικάγο – Παν/μιακή έκδοση

⁶ Βλ. το εγχειρίδιο των C. Marshall και G. Rossman 1995, για την ποιοτική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες, "Designing Qualitative Research". Η.Π.Α: Sage Publication, όπου αναφέρεται πως η ποιοτική έρευνα σχετίζεται με τη φεμινιστική έρευνα, τις τυπολογίες του νεομαρξισμού, την ερευνητική δράση και τη συμμετοχική παρατήρηση, καθώς και με τη θέση του ερευνητή, όπως τις επιστημονικές του εμπειρίες, τις ευρύτερες γνώσεις του, το αντιληπτικό του επίπεδο, αλλά και την ικανότητά του να ερμηνεύσει, να συνθέσει, να ανακαλύψει ...(μετάφραση δική μου)

- Ο τρόπος σύνδεσης αυτών των εργαλείων θα δώσει την καταλληλότερη, κατά τη γνώμη μας, Μεθοδολογία προσέγγισης και καταγραφής των Άτυπων Δεξιοτήτων.
- Και πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ένα μεγάλο τμήμα των Άτυπων Δεξιοτήτων προέρχεται, μεταξύ άλλων, από την αφανή και στα πλαίσια του Κοινωνικού Ρόλου του Φύλου και του "Πατριαρχικού Καταμερισμού της Εργασίας", μη αμειβόμενη εργασία των γυναικών.
- Επίσης, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τα Προσόντα και οι Δεξιότητες των υποκειμένων της έρευνας εξετάστηκαν και μέσω των εργαλείων της Συμβουλευτικής Διαδικασίας, βάσει της συνεργασίας μας με ορισμένες Συμβούλους του Κ.Ε.Θ.Ι. Εργαλεία που αναδεικνύουν "υποκειμενικά" χαρακτηριστικά, δύσκολο στο να επιβεβαιωθούν "αντικειμενικά". Οι απαντήσεις κρίνονται και διασταυρώνονται, ως προς την "αντικειμενικότητά" τους, τόσο από τις συμβούλους όσο και από την ερμηνεία της ερευνήτριας⁷.
- Οι σύμβουλοι χρησιμοποιούν τη βιογραφική μέθοδο, δηλαδή την προφορική αφήγηση της ζωής της συμβουλευόμενης, στη διάρκεια, πέντε με έξι ραντεβού, όπου, μεταξύ των άλλων κατατίθενται τα τυπικά και άτυπα προσόντα όπως, οι προηγούμενες εργασιακές της εμπειρίες, οι "κλίσεις" και τα ταλέντα της, αλλά και οι προσδοκίες της για την επαγγελματική της αποκατάσταση. Δηλαδή, το Ερωτηματολόγιο και η Συνέντευξη συνοδεύονται από συμπεράσματα, σχόλια και αξιολογήσεις "Εργαλείων" που χρησιμοποιεί η Μονάδα Συμβουλευτικής (λ.χ., άσκηση "αυτοαξιολόγησης," άσκηση "ανακαλύπτω τις γενικές μου ικανότητες", άσκηση "επιλέγω τα ρήματα δράσης", κ.λπ.) έτσι ώστε να επαληθεύονται οι ικανότητες και τα χαρακτηριστικά της συμβουλευόμενης / ερωτώμενης αμφίπλευρα.
- Τέλος, καταγράφεται και η ερμηνεία που το ίδιο το υποκείμενο δίνει στις τυπικές και άτυπες δραστηριότητές του.

⁷ Βλ. **Cl. Mouchot**, 1990, "Introduction aux Sciences Sociales et a leurs méthodes". Λυών : Presses Universitaires, όπου στις σελ. 23-29 αναφέρεται ότι "μπορεί η πάλη των Τάξεων και η πάλη των Φύλων να αποτελεί δεδομένη ερμηνεία στις έρευνες, ωστόσο, η εμπειρία της Τάξης, ή του Φύλου, πρέπει να κατατίθεται σαν μη δεδομένη, γιατί τι είναι το "αληθινό", το δεδομένο, το "αντικειμενικό"; Από πού προκύπτει; Από την εμπειρία, τη σύνεση, την κοινή λογική ...;" (μετάφραση δική μου) και αλλού, **M.H. Segal, P.R. Dasen, J.W. Berry, Y.H. Pootringa**, "Διαπολιτισμική Ψυχολογία, Η μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε παγκόσμιο οικολογικό πλαίσιο" (επιμ. **Δ. Γεώργας**), 1996 (β' έκδοση) Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 79, αναφέρεται ότι: "ένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η διαπολιτισμική έρευνα είναι το τι μετράται ... πώς ερμηνεύεται", καθώς και **D. Silverman**, 1997, "Qualitative Research", σελ. 99-103, όπου αναφέρεται πως "οι συνεντεύξεις αποτελούν από μόνες τους συμβολικές διαντιδράσεις, μέσα απ' αυτές συντίθεται το τοπίο που καλούμαστε να καταλάβουμε ... αφού η Σχολή της Διαντιδρασης θεωρεί πως οι άνθρωποι δημιουργούν και έχουν "κόσμους σημασιών"..."

Η μελέτη είναι ποιοτική και αποτελεί, όπως ήδη αναφέρθηκε, μια πρώτη απόπειρα ανάδειξης των Άτυπων Δεξιοτήτων και αντιστοίχησης τους στα τυπικά προσόντα που ζητούνται στην Αγορά Εργασίας.

Στην Ποιοτική Ανάλυση η αναζήτηση είναι περισσότερο “εύκαμπτη”, οι Ερωτήσεις παρά το ότι “δένονται” μεταξύ τους και έχουν νοηματική αλληλουχία, είναι “ανοικτές” και δεν υπάρχουν προκαθορισμένες απαντήσεις, ή “παγιωμένες” θέσεις⁸. Όπως είναι αναμενόμενο οι απαντήσεις, σε αυτήν την περίπτωση, κατηγοριοποιούνται / κωδικοποιούνται πιο δύσκολα, αλλά νομίζουμε ότι μας οδηγούν σε ασφαλέστερα συμπεράσματα. Εξάλλου, στην Ποιοτική Ανάλυση πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι διάφοροι απροσδιόριστοι παράγοντες που τυχόν προκύπτουν σε συνεντευκτές και συνεντευξιαζόμενους.

Στην Ποιοτική Ανάλυση οι ερευνητές συμμετέχουμε στη συζήτηση, εφόσον θέλουμε να κατανοήσουμε τις στάσεις των ερωτώμενων και να τις αναπαραστήσουμε / ερμηνεύσουμε όσο το δυνατόν πειστικότερα για τις ανάγκες της έρευνάς μας και οι θεωρητικές έννοιες αποσαφηνίζονται / ερμηνεύονται τόσο μέσα από την εμπειρία που αποκτά ο συνεντευκτής από την επαφή του με τον ερωτώμενο, όσο και από την ερμηνεία των λέξεων / όρων που ο ερωτώμενος δίνει όταν χρησιμοποιεί, κατά τη διάρκεια της συνέντευξής του. Έτσι, διερευνάται και αναδιατυπώνεται το πρόβλημα, ή οι υποθέσεις με βάση τα προκύπτοντα στοιχεία.

Η ομάδα των ερωτωμένων συντίθεται από άτομα που έχουν ήδη επισκεφτεί τη Μονάδα Συμβουλευτικής του Κ.Ε.Θ.Ι της Αθήνας (συμπτωματικό δείγμα) και έχουν κάνει συμβουλευτική με σκοπό την ανεύρεση εργασίας. Η ηλικία τους κυμαίνεται από 23 μέχρι 55 ετών (παραγωγική ηλικία) και έχουν κοινό χαρακτηριστικό την πάνω από ενός έτους (μακροχρόνια) επίσημα καταγεγραμμένη, ανεργία⁹.

⁸ Σύμφωνα με την **Deborah Padget**, 1998, “Qualitative Methods in Social work Research”, Η.Π.Α.: Sage Publications, σελ. 1-4, “η ποιοτική μέθοδος αποτελεί μια διαδικασία εξερεύνησης του αγνώστου ... που, αν και μπορεί να ποσοτικοποιηθεί, απέχει, ωστόσο, από τη λογιστική αντίληψη της συγκέντρωσης και ανάλυσης δεδομένων, αν και, κάποιες φορές, μπορεί να προβεί σε γενικεύσεις, όπως γίνεται με την ποσοτική ...” και αλλού, σελ. 6-12 “οι φεμινίστριες και οι μεταμοντέρνοι ένωσαν τις φωνές τους για να πουν ότι δεν υπάρχει μια αλήθεια, αν και ο πολιτιστικός σχετικισμός φτάνει στα άκρα, όταν μιλά για πολλές καθρεπτιζόμενες πραγματικότητες ...”, “...χρησιμοποιούμε, λοιπόν, την ποιοτική μέθοδο, για να εξερευνήσουμε ... να εμβαθύνουμε ... να ανακαλύψουμε ... να συγχωνεύσουμε ακτιβισμό, συναίσθημα και έρευνα ...”. Βέβαια, τίθενται ζητήματα ηθικής τάξης, όπως, “η ταύτιση ερευνητή – ερωτώμενου, η ηθική ακεραιότητα των ερευνητών, τα κίνητρα για απάντηση των ερωτώμενων κ.λπ. (σ. 33-44) τα οποία πρέπει να “απαντώνται” και να αξιολογούνται, όπως γίνεται με τα δεδομένα ...” (η μετάφραση δική μου)

⁹ Βλ. τα **Πρακτικά Συνεδρίου του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.)** και της **Γενικής Γραμματείας Ισότητας (Γ.Γ.Ι.)** στις 28-29 Μαρτίου 1998, Θεσ/νίκη, με τον τίτλο “Εκπαίδευση και Φύλο – Νέες Τεχνολογίες”, σελ. 30, όπου αναφέρεται ότι η Μονάδα Συμβουλευτικής του Κ.Ε.Θ.Ι., στη διάρκεια της λειτουργίας της έχει δεχτεί 1650 γυναίκες, ηλικίας, κυρίως, 26-40 ετών, εκ των οποίων πάνω από το 21% έχουν κάνει “Συμβουλευτική” για ανεύρεση εργασίας, για (επαν)ένταξη στην Αγορά Εργασίας.

Νομίζουμε δε πως τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης θα μπορούσαν να γενικευτούν σε πληθυσμούς με ανάλογα χαρακτηριστικά.

Οι Υποθέσεις

Στη συγκεκριμένη έρευνα το προφίλ όσων επιδιώκουν να (επαν)ενταχθούν στην Αγορά Εργασία (οικογενειακή κατάσταση, ηλικία, εργασιακή -τρέχουσα και προηγούμενη- κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο κ.λπ.) ανευρίσκεται μέσα από την παράθεση των Δεξιοτήτων των Ανέργων Γυναικών -που προσέρχονται στο Κ.Ε.Θ.Ι. και κάνουν Συμβουλευτική για να βρουν εργασία- τον τρόπο με τον οποίο τις "αποκτούν", την ανάπτυξη, την πιστοποίηση και την τελική "αποδοχή" τους από την Αγορά Εργασίας.

Υποθέτουμε πως πρέπει να υπάρχει σχέση μεταξύ αυτών των στοιχείων και των Δεξιοτήτων των Ερωτωμένων: Οι Άνεργες, π.χ., με μεγαλύτερα παιδιά, που δεν έχουν τις ίδιες ευθύνες που είχαν, όταν τα παιδιά τους ήταν μικρότερα και επιθυμούν πλέον να επανενταχθούν στην Αγορά Εργασίας, πιθανά να απέκτησαν κάποιες συγκεκριμένες Δεξιότητες μέσα από τη διαδικασία του μεγαλώματος των παιδιών τους, ή, ακόμα και μέσα από την επαφή τους με άλλες δράσεις που σχετίζονταν με την σχολική ηλικία των παιδιών τους, όπως η συμμετοχή τους στο Σύλλογο Γονέων κ.ά.

Η πρώτη υπόθεση που μπορούμε να κάνουμε επομένως σχετίζεται με τον τύπο των Δεξιοτήτων και τον τρόπο απόκτησής τους: Οι Δεξιότητες που αποκτούν οι γυναίκες μέσα από χόμπι ή / και άλλες δραστηριότητες πρέπει να πιστοποιηθούν στα πλαίσια της (επαν)ένταξής τους στην Αγορά Εργασίας.

Ένα άλλο ερώτημα - υπόθεση που προκύπτει είναι το κατά πόσον οι Δεξιότητες σχετίζονται με το τυπικό μορφωτικό επίπεδο της Ερωτώμενης, ανακύπτουν και από αυτό, ή αποκτήθηκαν ανεξάρτητα από αυτό. Μια γυναίκα, π.χ., που γνωρίζει να παίζει κάποιο μουσικό όργανο, μπορεί να έχει μόνον Απολυτήριο Δημοτικού και κάποια άλλη να έχει Πτυχίο Μουσικού Λυκείου, αλλά και οι δύο να έχουν αποκτήσει και να καλλιεργούν (σε ερασιτεχνικό ή / και επαγγελματικό επίπεδο) την αντίστοιχη Δεξιότητα. Μπορεί, επομένως, οι Δεξιότητες που αποκτούν τα υποκείμενα, άλλοτε να σχετίζονται ή /και άλλοτε να είναι ανεξάρτητες από το τυπικό μορφωτικό τους επίπεδο.

Το Ερωτηματολόγιο

Το Ερωτηματολόγιο συγκροτείται στη βάση της απόδοσης του Προφίλ της Ερωτώμενης και της ανάδειξης των Υποθέσεων της Έρευνας. Κατ' αυτόν τον τρόπο αναζητάται:

- Η Ηλικία της Ερωτώμενης: στις Νεώτερες Γυναίκες κατατάσσονται αυτές που έχουν ηλικία από 18 έως 30 ετών, στις Νέες Γυναίκες όσες είναι από 31 μέχρι 40 ετών και στις Μεγαλύτερες αυτές που είναι από 41 ετών και πάνω.
- Η Προηγούμενη Εργασιακή της Εμπειρία: εδώ αναφέρεται η τυπικά "επιβεβαιωμένη" απασχόληση, βάσει των ενσήμων και γενικότερα βάσει όλων των επίσημων στοιχείων που προσκομίζει η Ερωτώμενη.
- Το χρονικό διάστημα της Ανεργίας της: πρόκειται για το καταγεγραμμένο, βάσει του Ο.Α.Ε.Δ., "επίσημο" χρονικό διάστημα αναζήτησης εργασίας από την Ερωτώμενη.
- Το Μορφωτικό της επίπεδο: στο σημείο αυτό γίνεται η διάκριση μεταξύ των λεγόμενων Τυπικών Προσόντων, όπως είναι λ.χ., οι επίσημοι Τίτλοι Σπουδών, τα τυχόν Πτυχία, οι Βεβαιώσεις Παρακολούθησης Σεμιναρίων Επαγγελματικής Επιμόρφωσης κ.λπ., και των Άτυπων Προσόντων, όπως είναι λ.χ., τα διάφορα Ταλέντα, τα "Χόμπι", η Άτυπη Συμμετοχή σε Συλλογικές Δραστηριότητες, η Αφανής Εργασία σε διάφορους τομείς της αναπαραγωγικής δραστηριότητας κ.λπ.
- Η Αυτοαξιολόγηση της Ερωτώμενης σε σχέση με τις Άτυπες Δεξιότητές της: εδώ πρέπει να αναφέρονται οι Δεξιότητες, ο τρόπος και οι συνθήκες που έχουν αναπτυχθεί και καλλιεργηθεί, λ.χ., μέσα από την αφανή εργασία στο σπίτι, μέσα από τη συμμετοχή σε κάποιο σύλλογο κ.λπ., καθώς και το χρονικό διάστημα Άσκησής τους κ.λπ.
- Η Οικογενειακή Κατάσταση της Ερωτώμενης: εδώ πρέπει να αναφέρεται αν είναι έγγαμη (με παιδιά, ανήλικα ή ενήλικα) έγγαμη χωρίς παιδιά, διαζευγμένη με παιδί, ή παιδιά ανήλικα ή ενήλικα, διαζευγμένη χωρίς παιδιά, χήρα, ή οτιδήποτε άλλο, όπως λ.χ., ανύπαντρη μητέρα, ανύπαντρη, ξαναπαντρεμένη κ.λπ.

Οι Τεχνικές Προσέγγισης των Δεξιοτήτων

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναζητηθούν οι τρόποι με τους οποίους “θεμελιώνεται” ή “παγιώνεται” η Άτυπη Δεξιότητα της ερωτώμενης :

- Ο χρόνος άσκησης της Δεξιότητας και το ταλέντο : Πόσα χρόνια ασχολείται με κάτι, ή πόσα χρόνια βρίσκεται σε κάποιο χώρο και ασκεί μια συγκεκριμένη δραστηριότητα (τρόπος καταμέτρησης του χρόνου: βεβαιώσεις συνεργασίας, κατάθεση του ίδιου του ατόμου, επιβεβαίωση από μια τυπική εκπαιδευτική διαδικασία...)
- Η άνεση με την οποία η ερωτώμενη ασκεί μια συγκεκριμένη Δεξιότητα: Η ευκολία με την οποία δρα, αναφέρεται, περιγράφει τη συγκεκριμένη δραστηριότητα (και εδώ θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι άτυπες μαρτυρίες, οι πιθανές τυπικές βεβαιώσεις άσκησης της δραστηριότητας, αλλά και η αυτοαξιολόγηση που επιβεβαιώνεται μέσω της ίδιας της τυπικής διαδικασίας που πρέπει να ακολουθηθεί)
- Η αυτοπεποίθηση της ερωτώμενης ως όπως την άσκηση όπως Δεξιότητας: η συνειδητοποίηση ότι την ασκεί επαρκώς και η δυνατότητα “διδασκαλίας” “μετάδοσης” της γνώσης της δραστηριότητας μπορεί επίσης να πιστοποιηθεί με τους παραπάνω τρόπους, καθώς επίσης και με την (σταθερή της) επιθυμία να την ασκήσει εκτός σπιτιού, την αποδοχή παρατηρήσεων για τη βελτίωσή της κ.ο.κ.

Έτσι συνδυάζονται ο τρόπος και ο χρόνος άσκησης μιας Δεξιότητας με την ανάγκη, ή /και επιθυμία της ερωτώμενης να επανέλθει (ή να εισέλθει για πρώτη φορά) στην Αγορά Εργασίας.

Οι τρόποι παγίωσης της Δεξιότητας ανιχνεύονται και μέσα από τα “Εργαλεία” που χρησιμοποιεί η “Μονάδα Συμβουλευτικής” του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) της Αθήνας, τα οποία, σε γενικές γραμμές, αφορούν ορισμένες Ασκήσεις μέσα από τις οποίες πρέπει να (αυτό-)αξιολογηθεί το κάθε υποκείμενο.

1. Η άσκηση Αυτοαξιολόγησης: αποτελείται από 76 υποερωτήσεις που ακολουθούν μια κλίμακα βαθμολόγησης (πολύ λίγο, λίγο, αρκετά, πολύ) και απαντά στη γενική ερώτηση “η συμπεριφορά που μου ταιριάζει είναι”. Ο στόχος του συγκεκριμένου εργαλείου είναι η ανεύρεση κάποιων βασικών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του υποκειμένου, όπως: η ανάληψη

ευθυνών κατά τη διάρκεια μιας δραστηριότητας, η επιμέλεια σε αυτήν, η επιμονή με την οποία την αναλαμβάνει, η ικανότητα οργάνωσης της εργασίας που αναλαμβάνει, η εφευρετικότητα σε συνδυασμό με την έφεση σε νέες μεθόδους ή / και τεχνολογίες, ή η απόδοση που μπορεί να έχει κάποιο υποκείμενο στη ρουτίνα. Επίσης, διερευνώνται οι ικανότητες προσαρμοστικότητας στο (εργασιακό και λοιπό) περιβάλλον, κοινωνικότητας και συνεργασίας με τα μέλη της (εργασιακής ή άλλης) ομάδας, η αυτοεκτίμηση, αλλά και ο αυτοέλεγχος του υποκειμένου, η αυτογνωσία, η συνειδητοποίηση των ικανοτήτων του. Οι υποερωτήσεις είναι έξυπνα διασκορπισμένες μέσα στο ερωτηματολόγιο, χωρίς θεματική συνοχή, έτσι ώστε να αποσπώνται αυθόρμητες απαντήσεις, εφόσον δεν προέρχονται από μια λογική αλληλουχία. Έτσι, για παράδειγμα, η υποερώτηση 7 “νοιώθω άνετα σε οποιαδήποτε περιβάλλον” που εκφράζει την προσαρμοστικότητα, ακολουθεί την 6, “μου αρέσει να είναι οργανωμένη η δουλειά πριν ξεκινήσω”, που εκφράζει την επιθυμία και την έφεση για οργάνωση και ακολουθείται από την υποερώτηση 8, “μου αρέσει να βρίσκω καινούριους τρόπους να κάνω πράγματα”, που εκφράζει την επιθυμία και την έφεση για ανανέωση και την υποερώτηση 9, “έχω εμπιστοσύνη στην ικανότητά μου να φέρνω σε πέρας τα καθήκοντα που έχω αναλάβει”, που εκφράζει την αυτογνωσία των δυνατοτήτων του υποκειμένου, κ.ο.κ.. Η ικανότητα προσαρμογής επανέρχεται με την υποερώτηση 20, “προσαρμόζομαι σε διάφορους τρόπους εκτέλεσης των πραγμάτων” και την 33, “μπορώ να τροποποιώ τα σχέδιά μου με ευκολία, όταν οι καταστάσεις το απαιτούν”, ενώ η αυτογνωσία, λ.χ., των ικανοτήτων επανέρχεται με την υποερώτηση 35, “όταν ένα καθήκον ξεπερνά τις δυνατότητές μου, μπορώ να αναγνωρίζω τα όριά μου” κ.ο.κ.

2. Ανακαλύπτω τις γενικές ικανότητές μου: πρόκειται για ένα ημιδομημένο ερωτηματολόγιο που συμπληρώνει και επαληθεύει το προηγούμενο. Αποτελείται από 13 ερωτήματα που αντιστοιχούν σε 13 βασικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του υποκειμένου (και απηχούν κυρίως τη στάση στον εργασιακό χώρο):

- η συνέπεια και η υπευθυνότητα του υποκειμένου στην ευρύτερη ανάληψη κάποιων καθηκόντων και δραστηριοτήτων,
- η επιμέλεια και η σχολαστικότητα, με τις οποίες το υποκείμενο οργανώνει τα καθήκοντα που πρέπει να επιτελέσει,
- η αποδοτικότητα του υποκειμένου σε δύσκολες συνθήκες δουλειάς (όπως είναι ο φόρτος εργασίας, που συνήθως επιφέρει εκνευρισμό κ.λπ.),
- η καλή επικοινωνία του υποκειμένου με το εργασιακό περιβάλλον, τους ανωτέρους του, τους υπαλλήλους του, τους συνεργάτες του κ.λπ.

- η αποδοτικότητα του υποκειμένου σε συνθήκες ρουτίνας (η παραγωγικότητά του υποκειμένου σε επαναλαμβανόμενα καθήκοντα),
- η οργανωτικότητα του υποκειμένου ως όπως το χρόνο, ως προς τις μεθόδους και τους τρόπους που χρησιμοποιεί για να επιτελέσει μια εργασία
- η ικανότητα συνεργασίας που αναπτύσσει το υποκείμενο στη διάρκεια της εργασίας του, προκειμένου να πραγματοποιηθούν κάποιοι κοινοί στόχοι,
- η επιμονή του υποκειμένου στο να ολοκληρώσει ό,τι αρχίζει,
- η αποφασιστικότητα του υποκειμένου σε απρόβλεπτες και δυσχερείς συνθήκες
- η αυτοεκτίμηση και η αυτογνωσία των δυνατοτήτων και των ορίων για κάθε συγκεκριμένο καθήκον,
- η προσαρμοστικότητα στο περιβάλλον και τους τρόπους δουλειάς (λ.χ., νέα τεχνολογία) και τέλος
- η εφευρετικότητα και
- η φαντασία στην οργάνωση της εργασίας.

Τα δύο αυτά Εργαλεία, "Ασκήσεις", που, κυρίως, χρησιμοποιούνται από τις Συμβούλους του Κ.Ε.Θ.Ι., αλληλοσυμπληρώνονται και στηρίζονται στη Θεωρία του John Holland, (Τζων Χόλλαντ), σύμφωνα με τον οποίο – όπως αναφέρεται σε επεξηγηματικό εγχειρίδιο- όπως άνθρωπος ωθείται από τα ενδιαφέροντά του και από τις Δεξιότητές του σε ορισμένα επαγγέλματα, ανεξάρτητα από την αξία του. Έτσι, κατά τον John Holland, αναπτύσσονται έξι είδη ενδιαφερόντων :

- Το "πρακτικό": το επίκεντρο της προσοχής είναι τα αντικείμενα και αντιστοιχεί, λ.χ., σε επαγγέλματα υδραυλικού, μηχανικού, ράφτη, κομμωτή, τηλεφωνητή, αγρότη, ζαχαροπλάστη, φύλακα κ.λπ.
- Το "ερευνητικό": το επίκεντρο της προσοχής είναι οι ιδέες και αντιστοιχεί σε επαγγέλματα, λ.χ., γιατρού, φυσικού, αρχαιολόγου, ψυχολόγου, κοινωνιολόγου, γεωλόγου κ.λπ.
- Το "καλλιτεχνικό": το επίκεντρο της προσοχής βρίσκεται σε ανθρώπους και ιδέες και όπως είναι αναμενόμενο αντιστοιχεί σε ανάλογα επαγγέλματα καλλιτεχνικού χαρακτήρα, λ.χ., ηθοποιός, μουσικός, ζωγράφος κ.λπ.
- Το "κοινωνικό": το επίκεντρο της προσοχής εστιάζεται στους ανθρώπους και αντιστοιχεί επαγγέλματα λ.χ., νοσηλεύτη, ιερωμένου, κοινωνικού λειτουργού, συμβούλου κ.λπ.

- Το “επιχειρηματικό”: το επίκεντρο της προσοχής βρίσκεται, σε ανθρώπους και δεδομένα, σχέδια δράσης και αναλογεί, κυρίως σε επαγγέλματα που έχουν να κάνουν με πωλήσεις, και τέλος
- Το “οργανωτικό-διοικητικό”: το επίκεντρο της προσοχής βρίσκεται στη σκέψη, τα δεδομένα και την οργάνωση των πληροφοριών και αντιστοιχεί σε επαγγέλματα, κυρίως, υπαλληλικά.

Η Κριτική στα Εργαλεία

Σύμφωνα με την παραπάνω διάκριση ενδιαφερόντων, γεννώνται και υπάρχουν ορισμένα ερωτήματα και αντιρρήσεις, όπως :

- Πώς “δημιουργούνται” και πως ορίζονται τα ενδιαφέροντα; δημιουργούνται μέσα από μια “εσωτερική” παρόρμηση, ή δημιουργούνται (και;) μέσα από μια συγκεκριμένη κοινωνικοποιητική διαδικασία που σχετίζεται με το Φύλο και την Τάξη; Μήπως, εντέλει, ορίζονται μέσα από συγκεκριμένες συνθήκες που προσδιορίζουν τα υποκείμενα και τις επιλογές τους; Διότι αν αποτελούν αποτέλεσμα εσωτερικής παρόρμησης και μόνον, πως εξηγείται το ότι δεν συναντάμε γυναίκες μουσικοσυνθέτριες τον 18^ο αιώνα; (δεδομένου ότι -για όποιον και όποια συμμερίζεται αυτή την αντίληψη- οι παρορμήσεις είναι “τυφλές”, άρα “κατανέμονται” ανεξαρτήτως Φύλου και Τάξης στον καθένα και στην καθεμία). Γιατί, επίσης, δεν συναντάμε άντρες γιατρούς από χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικές τάξεις, τον 19^ο αιώνα; Κανείς άντρας από φτωχότερες Τάξεις δεν είχε την λεγόμενη ερευνητική “παρόρμηση”;
- Η αντιστοίχιση “ενδιαφερόντων” με συγκεκριμένες εργασίες, που έχουν (ή δεν έχουν) υψηλό κύρος και γόητρο, ή αποφέρουν (λιγότερα ή) υψηλότερα κέρδη δημιουργεί ενδοιασμούς, ως προς την ορθότητα του συγκεκριμένου Εργαλείου: τα μέλη των χαμηλότερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων έχουν ενδιαφέροντα που αντιστοιχούν σε “πρακτικά” επαγγέλματα και τα μέλη των μεσαίων και ανώτερων κοινωνικοοικονομικά τάξεων έχουν ενδιαφέροντα που αντιστοιχούν σε “ερευνητικά” επαγγέλματα.
- Σε τι είδους “ενδιαφέροντα” αντιστοιχούν οι εργασίες του νοικοκυριού, που είναι και πρακτικές και κοινωνικές και οργανωτικές και καμιά φορά καλλιτεχνικές;
- Αν οι άνθρωποι έχουν ελευθερία “επιλογής” των επαγγελμάτων -βάσει των ενδιαφερόντων τους- ποιος “επιλέγει” ελεύθερα να γίνει σκουπιδιάρης, οδοκαθαριστής, ή καθαριστής υπονόμων;
- Πού κατατάσσονται οι άνθρωποι εκείνοι που έχουν πολλαπλά “ενδιαφέροντα”, που μπορεί, δηλαδή, να είναι ταυτόχρονα επιχειρηματίες, καλλιτέχνες, ερευνητές και επιστήμονες;
- Ποιος είναι ο ρόλος και ποια η συμβολή του οικογενειακού περιβάλλοντος, της κοινωνικοποίησης, της κουλτούρας της κοινωνικής ομάδας του κάθε ατόμου στη διαμόρφωση αυτών των “ενδιαφερόντων”;

Από τα παραπάνω συνάγεται πως η αναζήτηση των ενδιαφερόντων, των επιλογών και των δεξιοτήτων των ανθρώπων πρέπει να λαμβάνει υπόψη το ισχύον

κοινωνικό πλαίσιο, τις επικρατούσες αντιλήψεις και τις κυρίαρχες στάσεις, για την Κοινωνική Τάξη, το Κοινωνικό Φύλο και την Κουλτούρα, διότι μόνον τότε οδηγούμαστε σε μια διαλεκτική τους σύνθεση.

Η προτεινόμενη διαλεκτική σύνθεση και αλληλοσυσχέτιση των παραγόντων Κοινωνική Τάξη, Κοινωνικό Φύλο πρέπει να συνδιαμορφώνονται με την οικογενειακή κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο, την εργασιακή εμπειρία, την ανεργία, τους εργασιακούς στόχους, την ηλικία, ως προς τη διερεύνηση των ενδιαφερόντων και των προσόντων –τυπικών και άτυπων- των ερωτωμένων.

Όσον αφορά την αναζήτηση των Άτυπων Δεξιοτήτων των υποκειμένων νομίζουμε ότι πρέπει να συνάγεται από το “βαθμό ικανότητας”, δηλαδή την επαναληπτικότητα, την ένταση και τη συχνότητα άσκησης της Δεξιότητας, μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες.

Η διαλεκτική παράθεση των παραπάνω εξασφαλίζει τον όσον το δυνατόν ακριβέστερο προσδιορισμό της Δεξιότητας, έτσι ώστε να καταγράφεται και να αναγνωρίζεται ως τυπικό προσόν από την Αγορά Εργασίας.

Εναπόκειται δε στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα να προτείνει μια αποδεκτή, όπως προαναφέραμε, από όλα τα Κράτη-Μέλη, Μεθοδολογία, εισάγοντας ανάλογα συστήματα επεξεργασίας των άτυπων ικανοτήτων και προσόντων κοινά σε κάθε χώρα της Κοινότητας και να θεμελιωθεί η ωφέλεια της συστηματοποίησης παρόμοιων Μεθοδολογιών, για τις επιχειρήσεις, την Αγορά, αλλά και τις ανάγκες της κοινωνίας των πολιτών. Η αναγνώριση και η πιστοποίηση των Άτυπων Δεξιοτήτων αναμφισβήτητα αφορά τη δομή τόσο του Εκπαιδευτικού Συστήματος, όσο και της Εγχώριας Αγοράς κάθε χώρας-μέλους της Κοινότητας, αλλά και την πολιτική βούληση των διαχειριστών της (οικονομικής και πολιτικής) εξουσίας, για την ανεύρεση διεξόδων στα τεράστια προβλήματα της ανεργίας και της φτώχειας, που απειλούν τις γυναίκες και τους άντρες των χωρών της Ευρώπης.

Επομένως το πρώτο στάδιο που αφορά τις προσπάθειες και την εξειδίκευση των Συμβούλων για την αναζήτηση των Άτυπων Δεξιοτήτων των γυναικών δεν επαρκεί, αν δεν προχωρήσουμε και στο δεύτερο στάδιο, αυτό της αντιστοίχισης των Δεξιοτήτων με την Αγορά Εργασίας: η εκτίμηση των Δεξιοτήτων και των προσόντων πρέπει να αντιστοιχεί και σε μια “αποτίμησή” τους στην Αγορά Εργασίας των χωρών –μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η παράθεση των Άτυπων Δεξιοτήτων μιας γυναίκας που αναζητά απασχόληση σαν γραμματέας επιχείρησης (όπως είναι λ.χ., η αυτοπειθαρχία, η συνέπεια, η οργανωτική ικανότητα, η υπευθυνότητα και η ανάληψη ευθυνών, προσόντα απαιτούμενα για παρόμοια θέση) δεν έχει αξία, όταν, αφενός, δεν μπορούν να πιστοποιηθούν και να αναγνωριστούν ως τυπικές, και, αφετέρου, δεν

υπάρχει ζήτηση εργαζομένων, επειδή, π.χ., κλείνουν ή συρρικνώνονται αρκετές επιχειρήσεις.

Επιπλέον, οι αλλαγές που παρατηρούνται στο υφιστάμενο εργασιακό καθεστώς είναι αποτέλεσμα της μείωσης χρήσης της εργατικής δύναμης και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε μικροανάλυση : δεν είναι η αναζήτηση καλύτερων εργασιακών συνθηκών για τους εργαζόμενους και τις εργαζόμενες που επιβάλλουν τις Νέες Μορφές Εργασίας και Οργάνωσης (τηλεργασία, εργασία εκ περιτροπής, μοιρασμένη εργασία, εθελοντική εργασία κ.λπ.) αλλά η αναζήτηση της μεγιστοποίησης του κέρδους από τους διαχειριστές της Αγοράς, μέσω της μείωσης του εργατικού κόστους. Πρέπει να γίνει κατανοητό πως, αφού οι Νέες Μορφές Εργασίας (εφεξής Ν.Μ.Ε.) δεν επιλέγονται από τους εργαζόμενους, τις εργαζόμενες και τις οργανώσεις τους, θα αντιμετωπίζονται με επικριτικό πνεύμα και δυσφορία και θα συναντάται μειωμένη αποδοτικότητα και προσαρμοστικότητα.

Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο στόχος της Συμβουλευτικής Διαδικασίας ανάγεται ταυτόχρονα στο να ξεπεράσει το ζήτημα της ανυπαρξίας επίσημης πιστοποίησης των άτυπων προσόντων, αλλά και να πείσει τις εργαζόμενες να ανταποκριθούν και να διατεθούν ευνοϊκά σε αυτές τις νέες εργασιακές μορφές. Γι' αυτό θεωρούμε απαραίτητο να εντάσσεται η συγκεκριμένη "Συμβουλευτική Διαδικασία" στο ευρύτερο οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι

Η έρευνα:
συνεντεύξεις με 33 συμβουλευόμενες του Κ.Ε.Θ.Ι. διαφόρων ηλικιών.

Στην έρευνα συζητάμε και αναλύουμε τις απαντήσεις 33 γυναικών, προκειμένου να περιγραφτούν και να αναδειχθούν οι Άτυπες Δεξιότητές τους.

Τα υποκείμενα της έρευνάς μας κατηγοριοποιούνται ως εξής:

1. Ως προς την ανεργία τους: το δείγμα μας αποτελούν άνεργες και μη αμειβόμενες γυναίκες που βρίσκονται τουλάχιστον ένα χρόνο εκτός Αγοράς Εργασίας, ακόμα και αν εργάζονται κατά διαστήματα, ευκαιριακά, εποχιακά τυπικά (επίσημα) ή άτυπα (ανεπίσημα), ή αν, κατά καιρούς επιδοτούνται από τη συμμετοχή τους σε διάφορα επιμορφωτικά σεμινάρια.

2. Ως προς την Αφανή εργασία ή την παραμονή για περισσότερο από ένα χρόνο στο σπίτι: όπως, ήδη, προαναφέρθηκε η μακροχρόνια απομάκρυνσή τους από την Αγορά Εργασίας συνδυάζεται με την αντίστοιχη μακροχρόνια εσωοικιακή, μη αμειβόμενη εργασία τους και παραμονή τους στο σπίτι, όπου πιθανά αναπτύσσονται οι ικανότητες, οι Δεξιότητες και τα ταλέντα τους.

3. Ως προς την όλη προσωπικότητα της ερωτώμενης: Οι Δεξιότητες απορρέουν από ένα φάσμα γνώσεων, ικανοτήτων, δραστηριοτήτων και ταλέντων που σχετίζονται με όλη σχεδόν τη ζωή της ερωτώμενης, δηλαδή τόσο με την προηγούμενη εργασιακή της πείρα και το μορφωτικό επίπεδο (τα "τυπικά" της προσόντα) όσο και τα καθήκοντα από το "γυναικείο" της ρόλο, ή/και την ιδιαίτερη κλίση της, την αυτομόρφωσή της, την επιτηδειότητά της, το ταλέντο της. Σημαντική είναι η ανάπτυξη στοιχείων της προσωπικότητας, όπως π.χ., η ικανότητα στην οργάνωση, η αποδοτικότητα στη ρουτίνα, τις δύσκολες συνθήκες, ή τις νέες καταστάσεις κ.ο.κ.

Η προσωπικότητα αναδεικνύεται από τη Συνέντευξη με την ερευνήτρια και από τις απαντήσεις που έχουν καταγραφεί στα αλληλοσυμπληρούμενα εργαλεία της Συμβουλευτικής, όπου γίνεται η αξιολόγηση και η αυτοαξιολόγηση των ικανοτήτων από τις συμβούλους και τις ίδιες τις ερωτώμενες. Μέσα από τη Συνέντευξη αποκτώνται και επιπλέον πληροφορίες για το πού θα πρότεινε η ίδια τον εαυτό της να εργαστεί και γιατί κ.ο.κ.¹⁰ που συνεκτιμώνται και να συνοπολογίζονται στη διερεύνηση της δομής της προσωπικότητας του υποκειμένου¹¹.

¹⁰ Αντίτυπο του ερωτηματολογίου στο τέλος της μελέτης, στο παράρτημα.

¹¹ Σύμφωνα με τον **Κ. Κανελλόπουλο**, 1994, "Ανθρώπινοι πόροι : πληθυσμός, αγορά εργασίας, εκπαίδευση", ΚΕΠΕ, σελ. 89-94, η άτυπη επαγγελματική εκπαίδευση σε όσους, κυρίως, δεν συνεχίζουν

4. Ως προς το Μορφωτικό επίπεδο : Το μορφωτικό επίπεδο του δείγματος ποικίλλει. Οι Άτυπες Δεξιότητες αφορούν τις τυπικές γνώσεις της ερωτώμενης (π.χ., Απολυτήριο, Πτυχίο, Δίπλωμα ξένης γλώσσας, μουσικής, γραφομηχανής, Η/Υ κ.λπ.) τις άτυπες γνώσεις της (ενασχόληση με ζωγραφική, συμμετοχή σε συλλόγους, φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων, κήπου, μικρών ζώων) συνολικά την ίδια την προσωπικότητά της.

Η αντιστοιχία μορφωτικού επιπέδου και Δεξιοτήτων παραμένει "ανοικτή", διότι μια κάτοχος μεταπτυχιακού, όσο και μια σχεδόν αγράμματη γυναίκα μπορούν, πιθανά, να αναπτύσσουν τις ίδιες δεξιότητες στη ζαχαροπλαστική, στην κηπουρική, στη φροντίδα μικρών παιδιών και ηλικιωμένων, ή ακόμα και στη μουσική, τη ζωγραφική, τη συμμετοχή σε συλλογικές δραστηριότητες κ.ο.κ., σε συνδυασμό με την ευθύνη, την επιμέλεια, τη μεθοδικότητα και την οργανωτικότητα και αποδοτικότητα, σε ό,τι αναλαμβάνουν, εφόσον όλα αυτά τα στοιχεία απορρέουν, κυρίως, από την πρωταρχική κοινωνικοποίησή τους σαν Φύλο και από τα καθήκοντα και τα χαρακτηριστικά που προέρχονται από αυτήν.

5. Ως προς την ταξική ένταξη: Οι γυναίκες που αναζητούν εργασία και προσέρχονται σαν συμβουλευόμενες στη Μονάδα (Κ.Ε.Θ.Ι.) προέρχονται, κυρίως από χαμηλότερες κοινωνικο-οικονομικά τάξεις κάτι που το επιβεβαιώνουμε από το επάγγελμα και το μορφωτικό επίπεδο των γονιών, του συζύγου και της ίδιας της ερωτώμενης, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπάρχουν και κάποιες γυναίκες μεσαίας και ανώτερης τάξης.

6. Ως προς την καταγωγή: Οι γυναίκες του δείγματος, στην πλειοψηφία τους, έχουν μεταναστεύσει στην Αθήνα, όταν ήταν ακόμη παιδιά, μαζί με τους γονείς τους και προέρχονται από όλη την Ελλάδα (νησιωτική και ηπειρωτική) κάποιες άλλες από γονείς έλληνες του εξωτερικού και άλλες, κυρίως οι νεώτερες σε ηλικία, έχουν γεννηθεί στην Αθήνα. Πάντως όλες διαμένουν για μακρύ χρονικό διάστημα (πάνω από τουλάχιστον 10 χρόνια) στην Αθήνα.

7. Ως προς την επιθυμία, ανάγκη για εργασία: Η επιθυμία ή και η ανάγκη για εργασία των ερωτώμενων πρέπει να είναι σταθερή και αποδεικνύεται άμεσα με την καταφατική ή αρνητική απάντηση σε κατευθείαν ερώτηση (αν

στην τριτοβάθμια εκπαίδευση παρέχεται υπό μορφή κατάρτισης, επανακατάρτισης, εξειδίκευσης, σεμιναρίων είτε από δημόσιους, είτε από ιδιωτικούς φορείς. Βέβαια, τα κονδύλια αξιοποιούνται όχι μόνο γι' αυτό το σκοπό, αλλά και σαν επιδοτήσεις απασχόλησης, σαν ενίσχυση της εργασίας (και σαν διέξοδοι της ανεργίας, θα προσθέταμε εμείς)

θέλουν και αν μπορούν να εργαστούν) καθώς και από τη διαθεσιμότητα του χρόνου τους για εργασία, της απόστασης που θα διανύουν για να εργαστούν, την ένταξή τους, σε οποιοδήποτε εργασιακό περιβάλλον κ.ο.κ., ανεξάρτητα από την εκτίμηση της Συμβούλου αν μπορούν, ή όχι, να εργαστούν (υπάρχουν λ.χ., γυναίκες με ψυχολογικά προβλήματα που διατίθενται και επιθυμούν να εργαστούν. Τα προβλήματα τους, όμως, στέκονται εμπόδιο στις επιδιώξεις τους).

8. Ως προς την οικογενειακή κατάσταση : Στο δείγμα υπάρχουν έγγαμες, διαζευγμένες, χήρες, άγαμες με μεγάλα παιδιά αλλά κυρίως παντρεμένες με μεγαλωμένα παιδιά, ή καθόλου παιδιά. Είναι προφανές ότι όσες έχουν μεγαλύτερα ή καθόλου παιδιά, έχουν μεγαλύτερη διαθεσιμότητα ένταξης στην Αγορά Εργασίας, ανεξάρτητα από το αν είναι παντρεμένες ή όχι, αν και οι διαζευγμένες ή οι ανύπαντρες βρίσκονται σε μειονεκτικότερη οικονομική θέση και αναζητούν επίσης εργασία, ανεξαρτήτως ηλικίας.
9. Ως προς την ηλικία : Η ηλικία των ερωτωμένων κυμαίνεται σε αυτές που γεννήθηκαν μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (και αποτελούν μικρότερο αριθμό), σε αυτές που γεννήθηκαν τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 (και αποτελούν μεγαλύτερο αριθμό) και σε αυτές που γεννήθηκαν τη δεκαετία του 1970 (και αποτελούν έναν επίσης μικρό αριθμό στο σύνολο των ερωτωμένων). Είναι προφανές ότι οι γυναίκες των 40 χρόνων έχουν περισσότερες "ελπίδες" για να βρουν εργασία. Οι μεγαλύτερες είναι περισσότερο απογοητευμένες είτε προέρχονται από μακροχρόνια ανεργία, είτε προέρχονται από απόλυση μετά από μακροχρόνια εργασία. Οι νεώτερες, επίσης, δεν απευθύνονται στο Κ.Ε.Θ.Ι., λόγω του ότι ακόμα βρίσκονται στο στάδιο αναζήτησης εργασίας σε άλλους χώρους

Στην κυρίως συζήτηση / συνέντευξη περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικές με την ανεργία (επιλεγμένη, επιβεβλημένη, τυχαία...) και με την προηγούμενη αποδεδειγμένη πιθανή εργασιακή πείρα της ερωτώμενης (ποια ή ποιες εργασία /ες έχει κάνει, για πόσο χρονικό διάστημα, κάτω από ποιες εργασιακές συνθήκες - σύμβαση, ασφάλιση, μισθός, ποσοστά κ.λπ.- εμπειρίες που αποκόμισε κ.ο.κ.). Η σχέση Δεξιοτήτων και τυπικών προσόντων ερευνάται και από την προηγούμενη εργασιακή εμπειρία.

Στη συνέχεια, ακολουθεί συζήτηση σχετική με τις άτυπες Δεξιότητες της κάθε ερωτώμενης: λ.χ., ζωγραφική, μαγείρεμα, φροντίδα παιδιών και γίνεται

αναφορά σε συγκεκριμένες δραστηριότητες της αυτοαξιολόγησης σε σχέση με αυτές :

- √ οι γνώσεις της και η θετική αξιολόγηση τους
- √ η επιθυμία της για επαγγελματική άσκηση τους
- √ οι πιθανοί τρόποι με τους οποίους προωθεί επαγγελματικά τις Δεξιότητές της
- √ η επιμονή και η ικανότητα να φέρει σε πέρας τις όποιες δυσκολίες
- √ η οργανωτικότητα
- √ η αποδοτικότητα κ.λπ.

Αποτελέσματα περιορισμένης (εκτός Κ.Ε.Θ.Ι.) προ-έρευνας σε άνεργες.

Από προκαταρκτική έρευνα που έγινε σε περιορισμένο δείγμα γυναικών (17 άνεργες γυναίκες, ηλικίας 36-52 ετών) εκτός καταλόγων της Μονάδας Συμβουλευτικής, που δέχθηκαν να συζητήσουν μαζί μου και επιλέγηκαν μέσω γνωριμιών, τα συμπεράσματα που προκύπτουν συνοπτικά είναι τα εξής :

- Οι μακροχρόνια άνεργες (9 γυναίκες στις 17) δηλαδή, όσες είχαν ένα χρόνο ανεργίας και πάνω, ανεξαρτήτως ηλικίας, είχαν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση, συγκριτικά με τις “νοικοκυρές” (οι 8 στις 17) που δεν είχαν εργαστεί ποτέ εκτός σπιτιού και δεν είχαν ποτέ αμειφθεί για την εργασία τους.
- Το μορφωτικό επίπεδο (10 γυναίκες Μέσης Εκπαίδευσης. 3 τριτοβάθμιας και 4 πρωτοβάθμιας) επηρεάζει θετικά την αυτοεκτίμηση, για όσες έχουν εργαστεί στο παρελθόν και ελπίζουν σε ανεύρεση εργασίας στο μέλλον και είναι αδιάφορο για τις γυναίκες που δεν έχουν μπει ποτέ στην Αγορά Εργασίας, με την έννοια ότι, ακόμα και απόφοιτος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης να είναι, δεν έχει υψηλή αυτοεκτίμηση, όταν είναι “νοικοκυρά”.
- Η ηλικία επιδρά στην ανεύρεση εργασίας (προτιμώνται οι νέες με εμπειρία), την εγγύτητα με τις νέες τεχνολογίες και τους νέους τρόπους εργασίας (όσο μικρότερη η ηλικία τόσο μεγαλύτερη η εξοικείωση με τη Νέα Αγορά Εργασίας, τουλάχιστον για όσες δεν έχουν αποκοπεί για μεγάλο χρονικό διάστημα από αυτήν και είναι ακόμα νέες) και στην αυτοπεποίθηση, ως προς την ανεύρεση, ή όχι, εργασίας (όσο περισσότερα είναι τα χρόνια ανεργίας, τόσο οι ελπίδες για ανεύρεση εργασίας μειώνονται).
- Όλες οι γυναίκες έχουν αναπτύξει Δεξιότητες, οι οποίες προκύπτουν από τον κοινωνικό τους ρόλο (μητέρες, σύζυγοι), λιγότερες Δεξιότητες αναπτύσσονται από τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, τις γνώσεις, τις κλίσεις και κάποιες -για τις πρώην εργαζόμενες- από την εργασιακή τους εμπειρία.
- Μέσα από συζήτηση με τις ερωτώμενες προκύπτει ότι οι ικανότητες που αποκτήθηκαν, στα πλαίσια του κοινωνικού τους ρόλου (φροντίδα παιδιών, ηλικιωμένων, μικρών ζώων, κηπουρική, μαγειρική, διακόσμηση κ.λπ.) συνοδεύονταν από “γυναικεία χαρακτηριστικά”, όπως επιμέλεια, υπευθυνότητα και δοτικότητα, καθώς και, στις περισσότερες των περιπτώσεων (οι 14 από τις 17) από ικανότητα οργάνωσης του χώρου και του χρόνου

διαμονής τους, για τις ίδιες και τους συγκατοίκους τους (σύζυγο, παιδιά ή ηλικιωμένους γονείς / πεθερικά) κ.λπ.

- Οι Δεξιότητες που αναπτύσσονται στα πλαίσια του ρόλου τους, ως Κοινωνικού Φύλου, ενισχύονται από τις επαγγελματικές εμπειρίες των πρώην εργαζόμενων. Με την έννοια ότι η υπευθυνότητα, η οργανωτικότητα και η επιμέλειά τους, λ.χ. έχουν δοκιμαστεί και σε, εκτός σπιτιού, χώρους.
- Οι Δεξιότητες που αναπτύσσονται στα πλαίσια του Πατριαρχικού Καταμερισμού Εργασίας επηρεάζονται από την οικογενειακή κατάσταση: οι γυναίκες, π.χ., με ανήλικα παιδιά, αμελητέο ποσοστό του δείγματός μας, αναλαμβάνουν πολλές ευθύνες, ειδικεύονται, δηλαδή, σε πολλές εργασίες, αλλά, ακόμα κι αν το θέλουν, δεν αναζητούν εργασία εύκολα. Αντίθετα αυτές που έχουν ενήλικα παιδιά, περισσότερες εμπειρίες και επιθυμούν να εργαστούν, δεν απορροφώνται, πλέον, εύκολα στην Αγορά Εργασίας και αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος μας.
- Οι Δεξιότητες επηρεάζονται επίσης και από την ηλικία: όσο νεώτερες είναι οι γυναίκες, τόσο λιγότερο έχουν συμβιβαστεί με την ιδέα της μη συμμετοχής τους στην Αγορά Εργασίας και τόσο περισσότερο επιθυμούν να βελτιώσουν τα προσόντα τους και τις Δεξιότητές τους.
- Οι Δεξιότητες που αναπτύσσουν, αλλά και οι επιθυμίες που έχουν αντιστοιχούν περισσότερο στις "παραδοσιακές" μορφές εργασίας (σε γραφείο, σε μαγαζί, σε επιχείρηση κ.ο.κ.) με κανονική, εκτός σπιτιού, 7ωρη / 8ωρη εργασία, ασφάλιση και σταθερές αποδοχές.
- Όσο περισσότερο κλεισμένες στο σπίτι είναι (και σε σχέση με την ηλικία τους) τόσο περισσότερο δυσφορούν σε εργασίες που γίνονται στο σπίτι, ή σε εργασίες που τους θυμίζουν οικιακές ασχολίες, παρά τις οικονομικές τους ανάγκες, που τις ωθούν σε οποιαδήποτε μορφή εργασίας.
- Οι περισσότερες από αυτές ανήκουν σε χαμηλές κοινωνικο-οικονομικές τάξεις και, παρά το ότι δεν έχουν περιθώρια επιλογών, αναζητούν κλασικούς τρόπους απασχόλησης (ως προς το ωράριο, την ασφάλιση και το χώρο εργασίας).

Συμπερασματικά:

- Οι άνεργες και οι νοικοκυρές αναπτύσσουν Δεξιότητες και προσόντα στα πλαίσια του ρόλου τους και των ενδιαφερόντων τους, που ενισχύονται από το μορφωτικό τους επίπεδο και την εξωοικιακή εργασιακή τους πείρα, αλλά και από την αυτοεκτίμηση που έχουν.
- Οι άνεργες και οι νοικοκυρές έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, λόγω της μη συμμετοχής τους στην Αγορά Εργασίας, που τις κάνει περισσότερο ευάλωτες στην "απώλεια", ή τη μη ενίσχυση των Άτυπων Δεξιοτήτων.
- Όσο χαμηλότερη είναι η κοινωνικο-οικονομική τάξη των μη εργαζομένων εκτός σπιτιού και μη αμειβόμενων γυναικών, τόσο μεγαλύτερη είναι η ανασφάλειά τους, η εξάρτηση από το σύζυγο και η μη αναγνώριση των Δεξιοτήτων και των προσόντων τους (Δεξιότητες, άλλωστε, που συχνά υποτιμώνται από το ευρύτερο περιβάλλον).

Επομένως, λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, προτείνεται :

- Να διοργανωθούν σεμινάρια αναγνώρισης και ανάπτυξης των υπάρχοντων Δεξιοτήτων των γυναικών, που βρίσκονται στην κατάσταση των γυναικών του δείγματός μας.
- Να διοργανωθούν εμπυχωτικά σεμινάρια, ενισχυτικά της αυτοπεποίθησης των γυναικών.
- Να διοργανωθούν σεμινάρια εκμάθησης της νέας τεχνολογίας (Η/Υ κ.λπ.)
- Να διερευνηθούν οι διαθέσεις τους και διαθεσιμότητές τους για ένταξή τους στην Αγορά Εργασίας.
- Να γίνονται σεβαστές οι επιλογές τους για "κανονικές" εργασιακές σχέσεις (ωράριο, ασφάλιση) και για τα κεκτημένα εργασιακά δικαιώματά τους, μεταξύ των οποίων, ο διαχωρισμός χώρου και χρόνου εργασίας.

ΟΙ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Δείγμα από συμβουλευόμενες
της Μονάδας Συμβουλευτικής

ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ

Παρατίθενται τα συμπεράσματα από κάθε μία από τις 33 συνεντεύξεις και συνοπτικά συμπεράσματα κατά ηλικία, κατά εργασιακή κατάσταση (περισσότερα ή λιγότερα χρόνια ένταξης στην / απομάκρυνση από την / Αγορά Εργασίας) Κοινωνική Τάξη (επάγγελμα και μορφωτικό επίπεδο γονέων, επάγγελμα και μορφωτικό επίπεδο της ίδιας και του συζύγου), η ανάπτυξη δεξιοτήτων / ικανοτήτων / προσόντων που μπορούν να ληφθούν υπόψη από την Αγορά Εργασίας σαν επιπρόσθετα προσόντα και σαν επιπλέον προϋπηρεσία ή / και εμπειρία για τις άνεργες γυναίκες.

Οι συνεντεύξεις τίθενται κατά ηλικιακή σειρά, (από τις μεγαλύτερες στις μικρότερες ηλικίες) είναι ανώνυμες και αριθμούνται (συνέντευξη 1, συνέντευξη 2 κ.ο.κ.)

Οι συνεντεύξεις καταγράφονται ως εξής :

Σε ένα πρώτο μέρος, περιγράφονται τα χαρακτηριστικά της ερωτώμενης (ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, εργασιακή πείρα – αποδεικνυόμενη, ή όχι – λόγοι ανεργίας κ.ο.κ.) ακολουθώντας τη σειρά των ερωτήσεων που έγιναν. Τα χαρακτηριστικά αυτά τα ονομάζουμε αντικειμενικά / πραγματικά, σε αντίθεση με την έκφραση απόψεων της ίδιας της ερωτώμενης για τα προσόντα και τις ικανότητές της που αποτελούν υποκειμενικές της εκτιμήσεις, τις οποίες καλούμαστε να αξιολογήσουμε όσο το δυνατόν αντικειμενικά.

Σε ένα δεύτερο μέρος συνοψίζονται οι απαντήσεις που αφορούν τα ενδιαφέροντα, τις ενασχολήσεις και τις προτιμήσεις της ερωτώμενης, τα οποία παρατίθενται μόνον εφόσον κρίνεται ότι αντιστοιχούν σε μια πραγματικότητα : π.χ. , επαληθεύεται μέσα από τη συζήτηση με την ερευνήτρια και το φάκελο / τις εκτιμήσεις της συμβούλου το πραγματικό ενδιαφέρον και η ενασχόληση, λ.χ., με κάποιο άθλημα και όχι απλά η επιθυμία της για άθληση, ή ότι θα της άρεσε να αθλείται.

Τέλος γίνεται προσπάθεια να αναδειχθούν οι Δεξιότητες εκείνες που θα μπορούσαν να ανταποκριθούν σε ανάλογη ζήτηση θέσεων εργασίας.

Α' Ηλικιακή Κατηγορία
16 Συνεντεύξεις
(41 - 55 ετών)

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α1

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 55 ετών, που εργαζόταν είκοσι πέντε χρόνια σαν εκτελωνίστρια. Απολύθηκε λόγω διακοπής λειτουργίας της εταιρίας. Άγαμη, με Μεταλυκειακές σπουδές εκτελωνίστριας, προερχόμενη από μικροαστική οικογένεια, άνεργη και αναζητά εργασία από το 1997 (δύο χρόνια την εποχή της έρευνας).

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Παρά το ότι δεν έχει αναπτύξει ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και προσόντα και θεωρείται αρκετά "χαμηλών τόνων" και μειωμένης αυτοπεποίθησης άτομο, έχει, ωστόσο, ανεπτυγμένη υπευθυνότητα, επιμονή και αποδοτικότητα στην εργασία.

Η ικανότητά της για όλα τα παραπάνω μπορεί να επιβεβαιωθεί από τα χρόνια εργασιακής εμπειρίας.

Από την άλλη, θα επισημαίναμε σαν αρνητικά στοιχεία για την εξοικείωσή της σε νέα δεδομένα της Αγοράς Εργασίας τη δυσκολία προσαρμογής της "στο νέο" και την έλλειψη αυτοπεποίθησης. Η παρατηρούμενη μειωμένη αυτοεκτίμησή της ενδεχομένως ενισχύθηκε από την απόλυσή της σε ώριμη ηλικία.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η υπευθυνότητα, η αποδοτικότητά της στην επαναλαμβανόμενη εργασία που τεκμαίρονται από τα είκοσι πέντε χρόνια σε συγκεκριμένο εργασιακό τομέα μπορούν να αποβούν αξιοποιήσιμα προσόντα για την επανένταξή της στην Αγορά Εργασίας σε ανάλογα εργασιακά καθήκοντα.

Εξάλλου, θεωρούμε ότι η μειωμένη αυτοεκτίμηση δεν επιδρά στην ανάληψη ευθυνών και την απόδοσή της στην εργασία, επιδρά, μόνο στους επαγγελματικούς στόχους της ίδιας για "κάτι καλύτερο".

Μπορεί να αποδώσει σε εμπορική ή τουριστική επιχείρηση στη θέση της γραμματέως, της τηλεφωνήτριας κ.λπ.

Όσον αφορά τις δικές της "απαιτήσεις", η ανάγκη για εργασία την οδηγεί στο να αποδεχθεί οποιοσδήποτε συνθήκες, είτε εργασίας εκτός "κανονικού" ωραρίου, είτε εργασίας στο σπίτι.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α2

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 54 ετών, διαζευγμένη με δύο ενήλικα παιδιά. Εργαζόταν για είκοσι πέντε χρόνια ως υπάλληλος στον Οργανισμό Λιμένα Πειραιά (Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου) και συνταξιοδοτήθηκε για λόγους υγείας, πριν από εννέα χρόνια, (δικούς της και του συζύγου της). Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Γνωρίζει κοπτική – ραπτική μετά από παρακολούθηση μαθημάτων στη Νομαρχιακή Επιμόρφωση.

Οι γονείς της είναι αγροτικής καταγωγής. Θέλει να εργασθεί ξανά για λόγους οικονομικούς, επειδή “εγκαταλείφθηκε” από το σύζυγο. Σχετίζεται με την εκκλησία, όπου και παράσχει εθελοντική εργασία.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Η υπευθυνότητά της και η οργανωτικότητά της τεκμαίρονται από την εργασία της, τόσο στο σπίτι, όσο και στη για χρόνια εξωοικιακή αμειβόμενη εργασία της.

Η οργάνωση του χώρου και του χρόνου για τα παιδιά της (που τα τελευταία χρόνια τα μεγαλώνει μόνη της) είναι επιτυχής, εφόσον με την ψύχραιμη αντιμετώπιση του προσωπικού της προβλήματος δημιουργεί, όσο το δυνατόν, όπως λέει, υγιές περιβάλλον στα παιδιά της, έτσι ώστε αυτά να συνεχίζουν ανελλιπώς τις σπουδές τους.

Η δοτικότητα της υλοποιείται μέσα από την εθελοντική της εργασία στην Εκκλησία και τον Ερυθρό Σταυρό. Επιθυμεί να εργασθεί κάπου “για να κάνει το καλό, όπου την έχουν ανάγκη”. Παρά το ότι αυτοχαρακτηρίζεται σαν “εσωστρεφές και ήσυχο άτομο” έχει αρκετή αυτοεκτίμηση και της αρέσει να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Άτομο “χαμηλών τόνων”, δίνει σημασία στην “προσφορά αγάπης” και θα μπορούσε να απασχοληθεί σε επιδοτούμενα προγράμματα εθελοντικής εργασίας, που έχουν να κάνουν με παιδιά και αφορούν ιδιαίτερα την οργάνωση χώρων ψυχαγωγίας και δημιουργίας των παιδιών.

Επίσης, λόγω της προϋπηρεσίας της σε εργασία γραφείου θα μπορούσε να εργασθεί και σε αντίστοιχο χώρο και ανάλογη θέση (λ.χ, σαν ιδιαίτερα γραμματεύς σε ιδιωτική επιχείρηση).

Τέλος, αναπτύσσει Δεξιότητες, όπως βάψιμο, ενασχόληση με τα υδραυλικά, τα ηλεκτρικά και το ράψιμο και θα μπορούσε να ασχοληθεί με τη ραπτική (εργολαβίες στο σπίτι). Οι απαιτήσεις της για τις εργασιακές συνθήκες δεν είναι

ιδιαίτερες. Δέχεται να απασχολείται είτε εντός είτε εκτός του σπιτιού και αν αμείβεται, θεωρώντας ότι αποδίδει εξίσου καλά.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α3

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Μη εργαζόμενη, 50 ετών, που κατοικεί στην Αθήνα από 10 ετών, Ελληνίδα του εξωτερικού...Τελείωσε το Δημοτικό.

Είναι παντρεμένη με καθηγητή Λυκείου και έχει δύο ενήλικες γιους (τον ένα από τον πρώτο γάμο που έληξε αρκετά σύντομα).

Ο πατέρας της τελείωσε Σχολαρχείο και Σχολή Μηχανικών Εμπορικού Ναυτικού και η μητέρα της τη Σχολή Καλογραιών. Προέρχεται από μεσαία τάξη, αλλά πολύ νωρίς αναγκάστηκε να δουλέψει. Έχει δουλέψει (διακεκομμένα) συνολικά επτά χρόνια. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά, "Όλα τα χρόνια ήμουνα νοικοκυρά ... Διέκοπτα τη "νοικοκυροσύνη" για εργασία, όχι το αντίθετο". Δεν είχε τυπικά προσόντα για να ασχοληθεί σε κάποιον τομέα και επιπλέον δεν είχε που να αφήσει τα παιδιά της, στην περίπτωση που "επέλεγε" μια σταθερή εργασία. Δούλεψε περιστασιακά σαν πλασιέ, ντήλερ, πωλήτρια σε μαγαζιά κ.λπ. (σε όποια εργασία μπορούσε να πάρει και το πρώτο παιδί της μαζί).

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Η περίπτωση της αποτελεί ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα "νοικοκυράς". Η διατροφή, που έπαιρνε δεν επαρκούσε και έπρεπε να δουλέψει. Δεν είχε "βοήθεια" από συγγενικά της πρόσωπα για να αφήσει κάπου το παιδί την ώρα της δουλειάς - η μητέρα της πέθανε όταν αυτή ήταν πολύ νέα (η ίδια φρόντιζε από έφηβη την άρρωστη μητέρα της για χρόνια) -και έτσι το έπαιρνε μαζί της. Όταν ξαναπαντρεύτηκε παρακολούθησε μαθήματα μοντελίστ και διάβαζε ό,τι εγκυκλοπαιδικό κ.λπ. βιβλίο έπεφτε στα χέρια της. Παράλληλα, ασχολιόταν με την φροντίδα των παιδιών της, των πεθερικών της και του πατέρα της (ζούσαν μαζί της στο σπίτι) του συζύγου της και είχε και τη φροντίδα του σπιτιού.

Έχει συνείδηση των θετικών και αρνητικών συνεπειών της οικιακής εργασίας, όταν λέει: "Μια νοικοκυρά, όσο αγράμματη και να είναι, διαχειρίζεται πράγματα που δεν τα βάζει ο νους του ανθρώπου" αλλά, "μια νοικοκυρά δεν μπορεί να ξέρει σωστή διαχείριση πηγών πληροφορικής" .

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Είναι οργανωτική, επειδή χειρίζεται το χρόνο, ως προς τις εργασίες στο σπίτι (ανάληψη φροντίδας ηλικιωμένων, παιδιών, σπιτιού) και κάνει επίσης καλή διαχείριση των δύσκολων οικονομικών της (τα μόνο εισοδήματα που υπάρχουν είναι του συζύγου). Είναι επιμελής σε ό,τι αναλαμβάνει (λ.χ., συμμετείχε στην προεκλογική εκστρατεία κόμματος με επιτυχία).Θα μπορούσε να απασχολείται κατ' αποκοπή, ή περιστασιακά, σε τομείς που την ευχαριστούν, όπως λ.χ., η διακόσμηση βιτρίνας καταστήματος, διοργάνωση μιας ψυχαγωγικής εκδήλωσης.

Όπως πληροφορούμαστε από το Φάκελό της, έχει φοβίες, άγχη και χαμηλή αυτοεκτίμηση, παρά το ότι ισχυρίζεται ότι μπορεί να αναλάβει διευθυντικό/οργανωτικό ρόλο, (λ.χ., θέλει να επιβλέπει και να οργανώνει εκδηλώσεις ψυχαγωγίας, δεξιώσεις, εκθέσεις, εκδρομές, θεατρικές παραστάσεις σε οίκους ευγηρίας, κ.α).

Προτιμά να εργάζεται εκτός σπιτιού, επειδή, όπως είναι ευνόητο, το σπίτι την πιέζει και η αναζήτηση εργασίας αποτελεί μια μορφή διεξόδου από αυτό.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α4

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 49 ετών πτυχιούχος Ειδικής Παιδαγωγικής Ιδιωτικής Σχολής τριετούς φοίτησης που δεν έχει σταθερή εργασία εδώ και δέκα χρόνια, παρά το ότι κατά διαστήματα συνεργάζεται σε διάφορους τομείς επαγγελματικά με παιδαγωγούς, ψυχολόγους κ.λπ. Είναι παντρεμένη πολλά χρόνια και έχει δύο ενήλικα παιδιά. Ο πατέρας της ήταν υπάλληλος. Δεν έχει ιδιαίτερα περιουσιακά στοιχεία.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Η ερωτώμενη έχει πολλά άτυπα προσόντα, τα οποία μπορούν να μετατραπούν σε "επαγγελματοποιήσιμες" για την Αγορά Εργασίας δεξιότητες:

Η υπομονή της και η ικανότητά της να ακούει και να εμβαθύνει στο πρόβλημα καθώς και η ικανότητά της να συνεργάζεται με το οικογενειακό περιβάλλον και τους ειδικούς παιδιών και ατόμων με ειδικές ανάγκες, η, για χρόνια, άτυπη ενασχόλησή της με τα παιδιά και τα άτομα αυτά, αποτελούν τη δέουσα προϋπηρεσία και την ανάπτυξη των κατάλληλων γνώσεων, προκειμένου η ερωτώμενη να ενταχθεί στην αγορά εργασίας, για να προσφέρει ανάλογες υπηρεσίες σε ανήλικα και ενήλικα άτομα, με προβλήματα ψυχολογικά, νοητικά, σωματικά.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το χαρακτηριστικό της είναι να αναλαμβάνει με επιμονή, υπομονή, υπευθυνότητα και συνέπεια μόνο ό,τι είναι σίγουρη ότι μπορεί και θέλει να αναλάβει.

Συχνά καταλαμβάνεται από διστακτικότητα και από αδράνεια, που την εμποδίζουν να ολοκληρώνει κάτι που αρχίζει και να υλοποιεί ότι αποφασίζει.

Έχει, επίσης, ικανότητα και εμβαθύνει σε ό,τι μαθαίνει.

Ενώ, όμως, είναι οργανωτική και συνεπής σε ότι αναλαμβάνει για τρίτους, για τη δική της τη ζωή δεν κινείται και δεν αναζητά, όσο θα έπρεπε. Θέλει ενθάρρυνση και ώθηση να αυτοοργανωθεί σε σχέση με τους στόχους που θέτει η ίδια στον εαυτό της.

Η ικανότητά της για συνεργασία, σε φυσιολατρικό σύλλογο, σε κατασκήνωση, σε ιατρεία / γραφεία ψυχιάτρων / ψυχολόγων / συμβούλων κ.λπ. της προσδίδει ένα ακόμα "άτυπο" χαρακτηριστικό, που μπορεί να αξιοποιηθεί κατάλληλα στην Αγορά Εργασίας.

Σε γενικές γραμμές, τα προσωπικά της χαρακτηριστικά και προσόντα, που συνδέονται με την επαγγελματική της επιλογή ως ψυχολόγου, (όπως π.χ.

υπομονή, αντιληπτικότητα, εμπάθουση, συνέπεια, συνεργασία) πρέπει να ωθηθεί να τα παρουσιάσει σωστά, με “επαγγελματικό” τρόπο στην Αγορά Εργασίας.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α5

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 47 ετών, άνεργη πτυχιούχος, απόφοιτος Α.Ε.Ι., Πολιτικών Επιστημών, με γνώση τεσσάρων γλωσσών. Εργάζεται για δεκαοκτώ χρόνια σαν προϊσταμένη σε εμπορική εταιρία στο τμήμα λογιστηρίου.

Απολύθηκε, λόγω περικοπών δαπανών της επιχείρησης, όπου ήταν υψηλόμισθο στέλεχος. Κατάγεται από μεσοαστική οικογένεια, με ακίνητα εισοδήματα και υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Η μη δυνατότητα, όμως, άμεσης "ρευστοποίησης" των εισοδημάτων της και η ξαφνική της απόλυση την ωθούν σε αναζήτηση οποιασδήποτε εργασίας.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Όσον αφορά στα τυπικά, αναγνωρισμένα προσόντα, εκτός του πανεπιστημιακού πτυχίου και των διπλωμάτων "επάρκειας" τεσσάρων γλωσσών, καθώς και του διπλώματος του Εθνικού Ωδείου, έχει αποδεδειγμένη προϋπηρεσία 18 χρόνων στη διοργάνωση και στη διεύθυνση του γραφείου λογιστή μεγάλης εταιρίας.

Διαφαίνεται, ήδη, μέσω των τυπικών της προσόντων η υπευθυνότητά της σε ό,τι "πρέπει" να κάνει (είτε αυτό είναι εργασία, είτε μαθησιακή διαδικασία) καθώς και τα προσόντα της για προσαρμογή και συνεργασία (που προέρχεται από την επαγγελματική και μαθησιακή της εμπειρία, επίσης).

Όσον αφορά τα άτυπα προσόντα της και τις δεξιότητές της μπορούν να διερευνηθούν μεταξύ άλλων και μέσα από το βιογραφικό της και μέσα από τις συστατικές επιστολές και μέσα από τη συνεργασία της με διάφορους φορείς :

Κριτικοί έργων τέχνης, λ.χ., επαινούν τα έργα ζωγραφικής της, τα οποία έχουν δει σε συλλογικές εκθέσεις. Οι δάσκαλοί της και συνεργάτες της στο Εθνικό Ωδείο, καθώς και οι μαθητές της (υποψήφιοι ηθοποιοί κ.λπ.) μπορούν να δώσουν συστατικές επιστολές, όχι μόνο για τις μουσικές της ικανότητες, αλλά και για τα προσόντα της μεθοδικότητας, υπευθυνότητας, οργάνωσης και καλής συνεργασίας που αναπτύσσει με όλους αυτούς τους συνοδοιπόρους των καλλιτεχνικών της ενδιαφερόντων.

Για να δημιουργήσει στον τομέα της τέχνης επιστρατεύει την αυτοπειθαρχία και τη μεθοδικότητα της και όταν εργάζεται μόνη της και όταν συνεργάζεται με άλλα άτομα, όπου θα πρέπει να επιδεικνύει διάθεση προσαρμογής και συνεργατικότητας. Άλλωστε, όπως μας είπε και η ίδια, "από πολύ μικρή, έμαθε να αντιλαμβάνεται τη μεθοδικότητα και την πειθαρχία μέσα στο μουσικό μέτρο".

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η υπευθυνότητά της, η συνέπειά της, η προσαρμογή, η ικανότητά της για συνεργασία διαφαίνονται επίσης μέσα από τη δράση της σε πολιτιστικούς συλλόγους, όπου εδώ και εννέα χρόνια αναλαμβάνει ποικίλες δραστηριότητες, όπως είναι, διοργάνωση και διεύθυνση συναυλιών και άλλων εκδηλώσεων, που σημαίνει συμμετοχή σε οργανωτικά συμβούλια, προγραμματισμός χρόνου και τόπου της εκδήλωσης και των συμμετεχόντων σε αυτήν, δημοσιεύσεις στον τύπο και ενημέρωση των ωδείων κ.λπ. για την εκδήλωση κ.α.

Η καλή έκβαση, η επιτυχία των εκδηλώσεων αυτών αντανακλούν τις έξωθεν καλές μαρτυρίες για τις προαναφερόμενες δεξιότητές της.

Ο αυτοέλεγχος, η αυτοσυγκράτηση και η αυτοεκτίμηση, κρίνονται κάθε στιγμή "ενώπιον του κοινού", επειδή "το κοινό είναι απαιτητικό και βλέπει κάθε σου κίνηση, ελέγχει και κριτικάρει κάθε σου λόγο, ή πράξη και δεν μπορείς να επιβιώσεις, αν δεν τα έχεις όλα αυτά"...εξάλλου, κατά τη διάρκεια της ανεργίας της βελτίωσε τις ικανότητές της στη ζωγραφική.

Επειδή τα προσόντα της δεν αναγνωρίζονται και δεν αξιολογούνται, επαρκώς, όπως διαπίστωσε κατά τη διάρκεια της αναζήτησης εργασίας δέχεται, καταρχήν, να εργασθεί με οποιουσδήποτε όρους: εντός, ή εκτός σπιτιού, ακόμα και με μειωμένες αποδοχές και αποδέχεται κάθε προσφορά εργασίας, αρκεί να "αναγνωρίζεται" ηθικά.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α6

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 46 ετών, παντρεμένη, με ενήλικα παιδιά.

Εργάστηκε για οκτώ χρόνια σε λογιστήριο μεγάλης εταιρίας και διέκοψε μετά τη γέννηση των παιδιών της. Έκτοτε ασχολήθηκε με το μέγαλωμα τους και με τα "οικιακά" της καθήκοντα. Οι σπουδές της δεν είναι εξειδικευμένες: είναι απόφοιτος της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και γνωρίζει στοιχειωδώς δύο ξένες γλώσσες. Επί 18 χρόνια βρίσκεται εκτός Αγοράς Εργασίας. Κατάγεται από χαμηλή κοινωνικοοικονομική τάξη και καθώς ο σύζυγος είναι ο μόνος εργαζόμενος στην οικογένεια (δημόσιος υπάλληλος) δεν υπάρχουν άλλα έσοδα.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Έχοντας αποκοπεί πλήρως από την Αγορά έχοντας μεγαλώσει τα δύο παιδιά της, ασχολείται με τα ενδιαφέροντά της, όπως, λ.χ, τον αθλητισμό και το κέντημα, ενώ τον υπόλοιπο ελεύθερο χρόνο της τον αφιερώνει στις συχνές επαφές με τις φίλες της και σε περιπάτους με το σύζυγό της.

Σαν πρωταρχική αιτία αναζήτησης εργασίας θέτει τους οικονομικούς λόγους, αλλά δεν υποτιμά και τους ψυχολογικούς, τους οποίους θεωρεί σημαντικούς, στο βαθμό που μάλιστα που τους συσχετίζει με την αυτοεκτίμηση και την ηθική της "τόνωση". Επιθυμεί να εργασθεί εκτός σπιτιού επειδή θεωρεί τη δουλειά σαν ένα μέσο επαφών και επικοινωνίας με τους άλλους και επειδή έχει ανάγκη αυτής της καθημερινής επικοινωνίας, την οποία δεν είναι δυνατόν να παρέχει η μη αμειβόμενη εργασία στο σπίτι.

Έχει ασχοληθεί εννέα χρόνια, σε εθελοντική βάση με την διοργάνωση εκδηλώσεων στο σύλλογο γονέων και κηδεμόνων των σχολείων των παιδιών της, όπου είχε και την ευθύνη του ταμείου.

Προτιμά να εργασθεί σε μεγάλη επιχείρηση, αφενός διότι είχε εργαστεί σε ανάλογη παλιότερα, αφετέρου διότι θεωρεί ότι μπορεί εκεί να αποδώσει καλύτερα.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η απομάκρυνση τόσα χρόνια από την Αγορά Εργασίας, η έλλειψη εξειδίκευσης, η έλλειψη επαγγελματικής πείρας, η έλλειψη εντατικής ενασχόλησης με κάτι συγκεκριμένο και η προχωρημένη ηλικία αποτελούν αρνητικούς παράγοντες ένταξης της στην Αγορά.

Εξάλλου από το 1979-80, που διέκοψε την εργασία της, έχουν αλλάξει πολλά στο χώρο της Αγοράς κάτι που, κατά την άποψή μας, δεν διευκολύνει την προσαρμογή της σε μεγάλη επιχείρηση.

Ωστόσο, η εθελοντική της ενασχόληση με τους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων των σχολείων των παιδιών της, από το 1989 έως το 1998, η

διοργάνωση εκδηλώσεων και η διαχείριση των οικονομικών των Συλλόγων αποτελεί σημαντική και “αναγνωρισμένη” από τους άμεσα ενδιαφερόμενους, γονείς, καθηγητές, μαθητές, δραστηριότητα και αποδεικνύει την υπευθυνότητα και τη μεθοδικότητα της, ειδικά για θέματα όπως η τήρηση των οικονομικών βιβλίων.

Θα μπορούσε ίσως να αξιοποιηθεί θετικά σε μια μικρού μεγέθους επιχείρηση, ή σε ένα ιδιωτικό γραφείο (γιατρού, δικηγόρου, αρχιτέκτονα κ.λπ.) σαν βοηθός, προκειμένου να κάνει δημόσιες σχέσεις, επαγγελματικές επαφές με συναδέλφους, πελάτες, προμηθευτές κ.λπ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α7

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 46 ετών, η οποία, επειδή είχε δύσκολες εγκυμοσύνες και έπρεπε να μεγαλώσει τα δύο της παιδιά. Εργάστηκε για επτά χρόνια εκτός σπιτιού. Προέρχεται από εργατική οικογένεια -οικοδόμος ο πατέρας της, "οικιακά" η μητέρα της, τελειόφοιτοι της στοιχειώδους εκπαίδευσης. Η ίδια και ο σύζυγός της, ιδιωτικός υπάλληλος, τελειόφοιτοι της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Είχε εργασθεί σε εργοστάσιο, όπου ήταν προϊσταμένη του τμήματος πωλήσεων και έλεγχε την ποιότητα στο τμήμα παραγωγής μεγάλου εργοστασίου.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Οι ικανότητες που έχει αναπτύξει η ερωτώμενη προέρχονται από την ενασχόλησή της με το μέγαλωμα των παιδιών, τη φροντίδα του σπιτιού και του συζύγου, καθώς και τη φροντίδα των υπερήλικων γονιών που απαιτούν καθημερινό προγραμματισμό, μεθοδικότητα και υπευθυνότητα. Προέρχονται δηλαδή, από το ρόλο της και σαν μητέρας και σαν συζύγου και σαν κόρης.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ερωτώμενη θα μπορούσε να αποδώσει σε εργασία, η οποία δεν απαιτεί μεγάλη εξειδίκευση. Επιθυμεί να εργάζεται εκτός σπιτιού για τον ίδιο λόγο με την προηγούμενη ερωτώμενη, επειδή θέλει να επικοινωνεί με άλλα άτομα και επιπλέον επειδή θέλει να έχει ασφάλιση, κάτι που δεν νομίζει πως θα το έχει αν εργάζεται σε αμειβόμενη εργασία στο σπίτι. Θέλει να εργασθεί π.χ., σε εμπορικό κατάστημα, σε τμήμα ελέγχου της παραγωγής βιομηχανικής μονάδας και, ίσως, σε αμειβόμενη απασχόληση μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων προστασίας παιδιών, ηλικιωμένων, κ.λπ.

Η υπευθυνότητα και η συνέπειά της φάνηκε και από το γεγονός της προσέλευσής της στη συνέντευξή μας, αν και έπρεπε να πάει στο Νοσοκομείο σε πρώτου βαθμού συγγενή της, που νοσηλεύτηκε ξαφνικά.

Παρά το ότι είναι άτομο χαμηλών τόνων και διακριτική, φαίνεται σταθερή και σίγουρη σε ό,τι αναλαμβάνει.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α8

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η συγκεκριμένη ερωτώμενη είναι 44 ετών, παντρεμένη πρόσφατα με ένα ανήλικο παιδί. Τελείωσε Μέση Επαγγελματική Σχολή (Γερμανικού Σχολείου) με ειδίκευση στις Δημόσιες Σχέσεις.

Εργάζεται είκοσι πέντε χρόνια σε Πολυεθνική Εταιρία, σαν σύμβουλος Δημοσίων Σχέσεων (ρεσεψιόν, τηλέφωνα, παράπονα πελατών και προσωπικού) και απολύεται το 1996, όταν η Εταιρία προβαίνει σε μείωση προσωπικού. Διακόπτεται η ασφάλισή της και η πορεία της για συνταξιοδότηση. Αρχικά παίρνει κάποια επιδόματα ανεργίας. Αναζητά εργασία, αλλά δεν βρίσκει τίποτα το ανάλογο με αυτό που έκανε.

Όσον αφορά την κοινωνικο-οικονομική της κατάσταση, ο σύζυγός της, μετά το εξατάξιο γυμνάσιο τελείωσε Τεχνική Σχολή Εμπορικού Ναυτικού και εργάζεται σε Ναυτιλιακή Εταιρία. Προέρχεται από χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό στρώμα, αφού οι γονείς της -τελειόφοιτοι Δημοτικού- ήταν μικροβιοτέχνες -η μητέρα της ασχολιόταν κυρίως με τα "οικιακά" και έραβε μετά από παραγγελίες πελατισσών στο σπίτι και ο πατέρας της ήταν μικροέμπορος γούνας.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΩΝΤΑ

Προσπαθεί να μην "θλιβεται από την κατάσταση της ανεργίας της", όπως μας λέει και ασχολείται αν και σε "μικρότερο βαθμό", με τα ενδιαφέροντα της που είναι -εκτός από το μεγάλωμα του παιδιού της- η ανάγνωση ψυχολογικών και κοινωνιολογικών βιβλίων. Ασχολείται με το σπίτι -μαγείρεμα, τακτοποίηση, ψώνια. Τις "βαρειές" δουλειές τις αναθέτει σε οικιακή βοηθό. Έχει και τη μητέρα της που ασχολείται με το σπίτι. Επειδή, λόγω της ανεργίας της, είναι καταβεβλημένη ψυχολογικά δεν επιδιώκει να ασχολείται περισσότερο με το σπίτι, παρά το ότι βάζει σε προτεραιότητα την οικογένειά της, σε σχέση με ο,τιδήποτε άλλο: λ.χ., ωράρια εργασίας που θα την ανάγκαζαν να παραμελήσει, "να διαλύσει", όπως λέει, "το σπίτι της", ή εκτός έδρας εργασία κ.λπ. Τον ελεύθερο χρόνο της επικοινωνεί με φίλες της και εξακολουθεί να αναζητά εργασία. Απαντά αρνητικά ως προς την ανάπτυξη άλλων ενδιαφερόντων της, επειδή "δεν το έχει πάρει απόφαση ακόμα, δεν το έχει δεχτεί ότι δεν θα δουλέψει, ώστε να πάει να γραφτεί σαν εθελόντρια σε φιλανθρωπικούς συλλόγους και να ασχοληθεί με κάτι παρόμοιο".

Ο,τιδήποτε σχετίζεται με το σπίτι και τις λεγόμενες οικιακές ασχολίες, σε γενικές γραμμές, την απωθεί. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και τα γενέθλια του παιδιού της δεν τα διοργανώνει στο σπίτι, αλλά προτιμά να προσκαλεί τους συμμαθητές του σε κάποιο "φαστφουντάδικο" της περιοχής της.

Τα άτυπα προσόντα της, που θα μπορούσαν να αξιολογηθούν σαν "επαγγελματοποιήσιμα" στην Αγορά εργασίας, για να εκτιμηθούν είναι η ικανότητά της για οργάνωση, διαχείριση, ενθάρρυνση, και υποστήριξη της εργασιακής ομάδας.

Η παραπάνω εκτίμηση προκύπτει από τις απαντήσεις της ερωτώμενης σε άμεσες και έμμεσες ερωτήσεις μας, από την εξιστόρηση γεγονότων από την εποχή που εργαζόταν, αλλά και από την μη επαγγελματική της επαφή με τους ανθρώπους, από τις εντυπώσεις από την επικοινωνία μαζί της και την επεξεργασία των εργαλείων που την αφορούν.

Στην οργάνωση των εργασιών του σπιτιού ακολουθεί μια ρουτίνα, μια καθημερινότητα, παρά το ότι "θεωρεί τον εαυτό της υποδεέστερο, που δεν βρίσκει εξωοικιακή εργασία και όχι μόνο δεν τη γεμίζουν οι δουλειές του σπιτιού, αλλά την ενοχλούν κιόλας ..." Στην αναζήτηση εργασίας ακολουθεί επίσης, έναν προγραμματισμό, ως προς την απάντηση στις αγγελίες των εφημερίδων.

Δέχεται να εργασθεί και στην πιο σκληρή εργασία, αρκεί να υπάρχουν προκαθορισμένα πλαίσια (ωραρίου, έδρας, μισθού) που να μην υπερβαίνονται.

Ως προς της έκτακτες δυσκολίες, ή εργασίες, που μπορούν να παρουσιασθούν η μέχρι στιγμής εμπειρία της δείχνει ότι βρίσκει τρόπους να τις αντιμετωπίσει, από τα περιστατικά που διηγείται από την εργασία της στη ρεσεψιόν της εταιρίας και από τη στήριξη που κάνει στο σύζυγό της, στα εργασιακά του προβλήματα, προκύπτει ότι βοηθά ουσιαστικά στην αντιμετώπιση τους.

Αυτή η ικανότητα αντίληψης και η δυνατότητα διοργάνωσης / ελέγχου ανθρώπων και καταστάσεων κάνει τους γύρω της να την θεωρούν συγκεντρωτικό άτομο. Είναι επίμονη. Παρά το ότι απογοητεύεται από την τόσο χρόνων αναζήτησης εργασίας "δεν το βάζει κάτω". Εξακολουθεί και αναζητά, ακόμα. Ό,τι αρχίζει, θέλει να το φέρει εις πέρας, εφόσον θεωρεί ότι υπάρχει λόγος να προσπαθήσει και έχει εμπιστοσύνη στην ικανότητα της αυτή: επιμονή, ολοκλήρωση μίας εργασίας, αντίληψη τού να κάνει πράγματα χωρίς να περιμένει να της το πουν. Είναι συνεργάσιμο άτομο, με όσους συνεργάζονται για την επίτευξη ενός στόχου εμπυχώνοντας όσους προσπαθούν μαζί της.

Αν συναντώνται εμπόδια στην εργασία της θεωρεί ότι μπορεί να δράσει αυτόνομα. Η μεγάλη εμπιστοσύνη στον εαυτό της, που την οδηγεί στην "υπέρβαση" της συλλογικής δράσης, ίσως να προέρχεται από την υπεύθυνη θέση που κατείχε και την "ατομικότητα" αυτής της θέσεως (δεν την μοιραζόταν με άλλον) όπως ηγετικά προσόντα αναλαμβάνει εξάλλου, στην προσωπική της / οικογενειακή της ζωή (οι φίλες της, ο σύζυγός της βοηθιούνται από αυτήν και όχι το αντίστροφο). Η υπερβολική εμπιστοσύνη στις δυνάμεις της προέρχεται, επίσης από την επιτυχία ανάληψης εργασίας με υπερβολικό φόρτο και αντίξοες συνθήκες.

Αποδίδει καλύτερα σε εργασίες ρουτίνας, όπου δίνεται σημασία στις λεπτομέρειες και υπολογίζονται εκ των προτέρων οι συνέπειες της κάθε ενέργειάς της, ενώ παίρνει γρήγορα και υπεύθυνα αποφάσεις σε διάφορες συνθήκες.

Η εργασία γι' αυτήν δεν αποτελεί μόνο μια βάση οικονομικής ανεξαρτησίας, αλλά και ψυχολογικής αυτοεπιβεβαίωσης, εφόσον πρόκειται για άτομο που "δίνει πάρα πολλά, στην εργασία, ... που ξέρει να υπολογίζει τι δίνει και τι πρέπει να περιμένει από ό,τι δίνει". Κάνει σχέσεις οριοθετημένες και στα πλαίσια συγκεκριμένης "συνδιαλλαγής".

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Σε γενικές γραμμές είναι: επίμονη στη δουλειά που αναλαμβάνει(" η δουλειά δεν θα είναι αυτή που θα αρέσει σε εμένα, αλλά αυτή που πρέπει να τελειώσω, μου αρέσει, δεν μου αρέσει... και στο σπίτι έτσι είμαι"), διεισδυτική στην κρίση της με τους ανθρώπους, ρεαλίστρια στη σχέση της με την εργασία, αφού δέχεται να εργαστεί σε ο,τιδήποτε της προκύψει.

Δέχεται τις εντολές από τον προϊστάμενο, χωρίς αντίδραση. Έχει μάθει στην πειθαρχία από τα σχολικά της χρόνια στην χώρα που γεννήθηκε και μεγάλωσε.

Πρόκειται για ένα συγκροτημένο άτομο, με δυνατότητες απόδοσης σε πολλούς εργασιακούς χώρους και όχι μόνο σε αυτόν των Δημόσιων Σχέσεων που ήταν, όπως προκύπτει από τη δυνατότητα οργάνωσης και διαχείρισης των υποθέσεων, σε επίπεδο οικογενειακό και φιλικό.

Η ερωτώμενη θα μπορούσε να απασχοληθεί σε :

- Μικρή, ή μεγάλη επιχείρηση, οικογενειακού, ή πολυεθνικού τύπου.
 - Σε θέση στελέχους, ή και απλού υπαλλήλου.
 - Με κανονικό ωράριο, επειδή δεν επιθυμεί συνθήκες μερικής απασχόλησης "είναι λίγα τα χρήματα και δεν συμφέρει ο χρόνος μετακίνησης, ούτε και η ασφάλιση υπάρχει"
- Θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τη νέα τεχνολογία, γιατί, ήδη, έμαθε, μόνη της τη χρήση word, προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της Αγοράς, αλλά δεν θα ήθελε να κάθεται "όλη την ημέρα μπροστά σ' ένα computer".
- Δεν δέχεται αμειβόμενη απασχόληση στο σπίτι (τηλεματική και άλλες από τις "νέες" μορφές εργασίας) όχι μόνο για το ότι δεν υπάρχουν "σωστοί εργασιακοί όροι", αλλά και γιατί το ζητούμενο είναι "να βγαίνει από το σπίτι, να εργάζεται σε έναν άλλο χώρο, να μην κάνει το σπίτι της γραφείο".

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α9

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 44 ετών, γεννημένη στην επαρχία που ζει από 20 χρονών στην Αθήνα, παντρεμένη με 3 παιδιά, απόφοιτος Λυκείου.

Είκοσι ένα χρόνια είναι εκτός Αγοράς και τέσσερα χρόνια έχει εργασθεί σαν ιδιωτικός υπάλληλος (γραμματέας) σε συνδικαλιστικό όργανο.

Ο σύζυγός της είναι συνταξιούχος, απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ή ίδια προέρχεται από αγροτική οικογένεια, χαμηλού εισοδήματος και εκπαίδευσης.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Στο σπίτι έμεινε επειδή έπρεπε να φροντίσει και να μεγαλώσει τα τρία της παιδιά.

Θέλει να εργασθεί και για να αυτονομηθεί οικονομικά και “να φύγει απ’ το σπίτι...”, αλλά και για να είναι ψυχολογικά ανεξάρτητη. Θέλει να βρει μια εργασία εκτός σπιτιού, γιατί θεωρεί πως πρέπει να διαχωρίζεται ο εργασιακός χώρος από τον οικιακό, επειδή, όπως λέει “αν αυτοί οι χώροι συμπίπτουν, κανείς από τους δύο δεν λειτουργεί σωστά”.

Έχει ασχοληθεί πολλά χρόνια με τις δουλειές του σπιτιού, “τις απεχθάνεται”, όπως λέει και θέλει να ασχοληθεί με κάτι άλλο που “να μην της θυμίζει δουλειές του σπιτιού και να την γεμίζει”.

Της αρέσει η κηπουρική και σύμφωνα με τη σύμβουλό της κάνει όμορφες και περίπλοκες συνθέσεις λουλουδιών. Συχνά δε φροντίζει τα μικρά ζώα του δρόμου.

Προσέχει την εξωτερική της εμφάνιση και το σώμα της (κάνει καθημερινά γυμναστική και συχνά κολύμπι). Προσέχει, επίσης, την τακτοποίηση των πραγμάτων στο σπίτι, ή τη δουλειά και όπως λέει χαρακτηριστικά “η τάξη στα πράγματα μου δίνει μια εσωτερική ισορροπία”. Είναι τακτική και μεθοδική. Σε ό,τι επιδιώκει να υπάρχει προγραμματισμός και οργάνωση. Ακόμα και για τις φιλικές εξόδους διοργανώνει συχνά τις παρέες, στις οποίες αποτελεί το επίκεντρο, επειδή είναι εξωστρεφής, κοινωνική και υπερβολικά ανοικτή (μιλά στους άλλους με “κάθε ειλικρίνεια και λεπτομέρεια”).

Οι άλλοι την θεωρούν επικοινωνιακή και υπεύθυνη, αλλά και αγχώδη, επειδή τη φοβίζει το “νέο”, ή επειδή δεν είναι πάντα ψύχραιμη στις άσχημες καταστάσεις. Όπως φαίνεται, επισκιάζει τους άλλους στις συλλογικές ενέργειες που αναλαμβάνει, παρά το ότι είναι συνεπής και υπεύθυνη.

Η ίδια αυτοχαρακτηρίζεται σαν δραστήρια και σαν άτομο που κατανοεί τους άλλους, δηλαδή σαν επικοινωνιακό άτομο.

Όλα αυτά τα χρόνια της ενασχόλησής της με τα “οικιακά”, ζωγραφίζει, ή “μαθαίνει να κάνει πράγματα που την ευχαριστούν, όπως η κηπουρική, η φροντίδα μικρών ζώων, ο αθλητισμός, κ.λπ., εκτός από τα όσα κάνει σαν “γυναίκα” υποχρεωτικά σε καθημερινό επίπεδο...”

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από τη Συνέντευξη προκύπτει πως έχει πείρα στην εθελοντική εργασία και τη συνεργασία με άλλους: έχει εργασθεί σαν γραμματέας σε σύλλογο παροχής βοήθειας σε ναρκομανείς νέους και στις οικογένειές τους, όπου κρατούσε τα τηλέφωνα, είχε την ευθύνη να κρατάει ορισμένες ώρες ανοικτό το γραφείο και να το κλείνει, έκανε επαφές με άλλους γονείς και με φορείς, συνδιοργανωτές εκδηλώσεων, κ.λπ.

Από τα εργαλεία της Μονάδας -και ιδιαίτερα μέσα από την ανάλυση των εμπειριών μέσα απ’ τα “ρήματα δράσης”- προκύπτει ότι πρόκειται για ένα άτομο δημιουργικό και επικοινωνιακό, ειδικά ως προς το να ακούει, να προτείνει και να προτρέπει, αλλά και οργανωτικό και υπεύθυνο: προγραμματίζει, επιλέγει, επιλύει, συντονίζει, τακτοποιεί. Ταυτόχρονα όμως πρόκειται για άτομο που θέλει να ελέγχει το χώρο δουλειάς και τους συνεργάτες του, να αξιολογεί, να επιτηρεί, να επιβλέπει.

Μέσα από την καταγραφή των δραστηριοτήτων της ζωής της ακόμα και στις σχολικές της διακοπές δεν έμενε άπραγη: βοηθούσε, λ.χ., τους γονείς της στις αγροτικές τους ασχολίες και ασχολείτο με την κηπουρική.

Μεγαλώνοντας χρησιμοποιεί τον ελεύθερο χρόνο της μαθαίνοντας φωτογραφία, ηλεκτρονικό υπολογιστή, αγγλικά, φοιτά σε σχολή Αισθητικής και παρέχει εθελοντική εργασία.

Βάσει όλων αυτών των δεξιοτήτων της θα μπορούσε να απασχοληθεί σε θέση γραμματέως, σε τουριστικές επιχειρήσεις, ή, ακόμα στην ανθοκομία και τους φιλοζωϊκούς συλλόγους.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α10

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα παντρεμένη, 42 ετών με δύο ανήλικα παιδιά (8 και 10 ετών). Εργάστηκε για είκοσι χρόνια στο Λογιστήριο Ιδιωτικής Εταιρίας και είχε αναλάβει τα λογιστικά και τη γραμματειακή υποστήριξη. Βρίσκεται χωρίς δουλειά τα δυο τελευταία (πριν από την Συνέντευξη) χρόνια, λόγω διάλυσης της Εταιρίας.

Προέρχεται από αγροτική οικογένεια και αγράμματους γονείς.

Απέκτησε Μεταλυκειακή (ετήσια) ειδικευση στα λογιστικά και είναι σύζυγος ιδιωτικού υπαλλήλου, επίσης, Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Επί οκτώ χρόνια, δούλεψε εθελοντικά σε πολιτικό σύλλογο, όπου είχε την ευθύνη διοργάνωσης εκδηλώσεων, απόκτησης επαφών με φίλους και μέλη για την υποστήριξη κάποιων συγκεντρώσεων, επιλογής δώρων σε γιορτές κ.λπ.

Τα δύο χρόνια της ανεργίας της τα "εκμεταλλεύεται" κάνοντας υπερεντατικά μαθήματα βελτίωσης των αγγλικών της και πρακτική στον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Τον ελεύθερο χρόνο της διαβάσει οικονομικά περιοδικά και γυμνάζεται.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Κάνει όλες τις δουλειές μόνη της στο σπίτι και με ιδιαίτερη ευχαρίστηση ό,τι σχετίζεται με την παρασκευή φαγητών και γλυκών.

Οι λόγοι που θέλει να εργαστεί είναι οικονομικοί και κοινωνικοί ..."κρίμα να πάει χαμένη μια προηγούμενη μεγάλη επαγγελματική εμπειρία".

Επιδιώκει να δουλέψει εκτός σπιτιού παρά το ότι έχει μικρά παιδιά, επειδή "θέλει να βγαίνει έξω..." και επειδή "δεν ξέρει να κάνει δουλειές, που μπορούν να γίνουν στο σπίτι".

Στον επαγγελματικό της χώρο τη θεωρούσαν, όπως μας λέει, πολύ υπεύθυνο και μεθοδικό άτομο, ικανό στη διοργάνωση και την επίλυση των προβλημάτων του λογιστηρίου,.

Τη θεωρούν δυναμικό άτομο και δεν θέλει αυτός ο δυναμισμός και η δημιουργικότητά της να "μένουν στην αφάνεια", αλλά να αναγνωρίζεται μέσα από τη δουλειά.

Η τυπικότητα και η αυτοπειθαρχία που τη χαρακτηρίζουν στο χώρο δουλειά, τη χαρακτηρίζουν και στις διαπροσωπικές της σχέσεις, αφού, όπως λέει, είναι "χαμηλών τόνων", δεν ανοίγεται εύκολα και "κρατάει κάποιες άμυνες". Ανοίγεται και "κολλάει" μόνο με όσους κάνει φίλους που, συνήθως, "είναι άτομα με αρχές".

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η μεθοδικότητα, η (αυτό-) πειθαρχία, η οργανωτικότητα και η δημιουργικότητα είναι προσόντα, τα οποία μας επιβεβαιώνονται από τις απόψεις εργοδοτών και συνεργατών της και από τα εργαλεία που έχουν χρησιμοποιηθεί στη Συμβουλευτική.

Λόγω της προϋπηρεσίας της και λόγω της ιδιαίτερης έφεσης που έχει στα οικονομικά θα μπορούσε να αποδώσει σε λογιστήριο μεγάλης επιχείρησης και μάλιστα σε υπεύθυνη θέση.

Η ίδια προτιμά, εξάλλου, τη μεγάλη επιχείρηση (λ.χ., μια πολυεθνική) γιατί “δεν υπάρχει από πάνω σου ο εργοδότης ... δεν υπάρχει μιζέρια ... στην πολυεθνική υπάρχει σεβασμός, αντικειμενικότητα, αρχές ... σε σέβονται, είτε του αρέσεις, είτε όχι του εργοδότη, είτε είσαι, είτε δεν είσαι το καρφί του ...”

Το ότι είναι πάνω από 40 ετών δεν μπορεί να αποτελεί, “αντικειμενικό” μειονέκτημα, γιατί και πλούσια προϋπηρεσία υπάρχει και μεγαλύτερη ωριμότητα, από τις εμπειρίες της ζωής και περισσότερη γνώση, οπότε μπορεί να ενσωματωθεί εκ νέου χωρίς πρόβλημα στην Αγορά.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α11

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 42 ετών, μητέρα 2 ενήλικων παιδιών διαζευγμένη από τότε που ήταν μικρά τα παιδιά της, που δεν έχει ολοκληρώσει τις σπουδές της στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Προέρχεται από χαμηλή κοινωνικο-οικονομική τάξη: η μητέρα της καθαρίστρια, ο πατέρας της ιδιοκτήτης καταστήματος, με στοιχειώδεις γνώσεις πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Τα περισσότερα χρόνια της ζωή της δουλεύει άτυπα, περιστασιακά και διακεκομμένα. Από τα σχολικά της χρόνια εργαζόταν σε διάφορες δουλειές, όπως πλασιέ και συνοδός τυφλών. Μεγαλύτερη εργάστηκε σαν μεσίτρια ακινήτων και επαγγελματικών αυτοκινήτων. Για να μεγαλώσει τα παιδιά της, καθαρίζει και σπίτια, όταν μπορεί να τα αφήνει κάπου. Παρακολουθεί μαθήματα στο γαλλικό ινστιτούτο, κάνει κολύμπι, ενδιαφέρεται για τον κινηματογράφο και το θέατρο και όσο της επιτρέπουν τα οικονομικά της παρακολουθεί και την κλασική μουσική.

Αργότερα και όσο μεγαλώνουν τα παιδιά και πηγαίνουν σχολείο – εργάζεται σαν εξωτερική πωλήτρια καλλυντικών, βιβλίων κ.λπ. και σαν πωλήτρια σε βιοτεχνία.

Σταματά από όλα αυτά, όταν πρέπει να ασχοληθεί με την υγεία της και τη υγεία του πατέρα της (που πάσχει από τη νόσο "Άλτσχάϊμερ")

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Την ίδια περίοδο προσέχει ηλικιωμένα άτομα και διαβάζει ό,τι "πέφτει στα χέρια της", για να προχωρήσει, αργότερα, σε συνειδητή επιλογή βιβλίων, ή άρθρων, σε επιστημονικά περιοδικά σχετικά με το "Άλτσχάϊμερ", με τα προβλήματα των ηλικιωμένων και με την ψυχολογία τους. Κρατά περιλήψεις όσων διαβάζει, ή αντιγράφει ολόκληρα, σημαντικά, κατά τη γνώμη της, αποσπάσματα από τα άρθρα αυτά και κρατά ειδικό ντοσιέ, που το "ενημερώνει" συστηματικά. Επίσης, κρατά άλλο ντοσιέ από άρθρα που αναφέρονται στην κλασική μουσική, που αποτελεί ένα ακόμα ενδιαφέρον της.

Παράλληλα, συνεχίζει να φροντίζει το σπίτι και τα παιδιά της και να αναζητά μια εργασία, βάσει των οικονομικών και των ψυχολογικών αναγκών της αλλά και των ενδιαφερόντων της. Θέλει να εργαστεί και για βιοποριστικούς λόγους και για να προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο, όπως λέει χαρακτηριστικά. Δεν θεωρεί ότι βρίσκεται σε ηλικία "απόρριψης" από το κοινωνικό σύνολο, όπως λέει χαρακτηριστικά. Έχει, επίσης, ξεκάθαρη άποψη υπέρ της εκτός σπιτιού αμειβόμενης εργασίας, επειδή "μέσα στο σπίτι δεν τελειώνεις ποτέ ... προτιμάς να βγαίνεις έξω ... μέσα στο σπίτι υπάρχει ρουτίνα ... αποσπάται η προσοχή απ' αυτό

που κάνεις, ενώ στον εργασιακό χώρο συγκεντρώνεσαι περισσότερο ...". Δηλαδή, προτιμά το να διαχωρίζεται ο χώρος και ο χρόνος εργασίας και να βρίσκεται έξω από τον οικιακό χώρο η αμειβόμενη απασχόληση.

Έτσι, όταν δεν βρίσκει εργασία, για να "προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο... και για να βγαίνει από το σπίτι...", γράφεται σαν εθελόντρια, στη γεροντολογική - γηριατρική εταιρία, όπου, τα τρία τελευταία -πριν από την Συνέντευξη χρόνια- πηγαίνει καθημερινά, για λίγες ώρες και φροντίζει ηλικιωμένους ή συμβουλεύει και στηρίζει τα μέλη των οικογενειών των ασθενών. Διατηρεί επίσης επαφή με το "Χαμόγελο του Παιδιού" και προσπαθεί να βρει λίγο ακόμα ελεύθερο χρόνο για να τον αφιερώσει σε κάποιο φιλοζωϊκό σύλλογο.

Θέλει να "έχει αποτέλεσμα" σε ό,τι κάνει, είτε σε οικονομικό επίπεδο, (είναι αρκετά ορθολογίστρια αφού προετοιμάζει συστηματικά ό,τι την ενδιαφέρει), είτε σε κοινωνικό επίπεδο "...για κάποιες κατηγορίες "αδυνάτων"...". Επιδιώκει να "διατηρείται αυτό που κάνει, όσο το δυνατό μακροπρόθεσμα" και μέσα από εκεί αξιοποιείται πιο δημιουργικά ο κόπος που έχει καταβληθεί "...Όταν ξεσκονίζεις μια γωνιά στο σπίτι, ξέρεις ότι σε λίγο θα ξανασκονισθεί και ο κόπος σου θα πάει χαμένος, ενώ, όταν σιδερώνεις, ξέρεις ότι το σιδερωμένο διατηρείται πολύ περισσότερο και ό,τι έκανες δεν πάει χαμένο ...".

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η συνέπεια, η μεθοδικότητα και αποτελεσματικότητα σε ό,τι αναλαμβάνει, καθώς και η διοργανωτική και επικοινωνιακή της ικανότητα διαφαίνονται και στην εθελοντική της εργασία και στην τυπική και άτυπη απασχόληση: όπου προσφέρει εθελοντικά, κρίνεται απαραίτητη, όπου έχει εργαστεί "αφήνει καλό όνομα" για τις παραπάνω ικανότητές της: π.χ., σε όσα σπίτια εργάστηκε σαν οικιακή βοηθός έγινε γνωστή για την εντιμότητά της, με αποτέλεσμα να την συστήνει η μία οικογένεια που απασχολήθηκε εκεί στην άλλη.

Η οργανωτικότητα, η μεθοδικότητα και η αυτοπειθαρχία της φαίνονται, επίσης, από την οργάνωση και τήρηση προσωπικών αρχείων / ντοσιέ, για τα θέματα που την ενδιαφέρουν, υγεία ηλικιωμένων, ψυχολογία ηλικιωμένων και κλασική μουσική, αλλά και από την οργάνωση του σπιτιού, του χώρου και του χρόνου των παιδιών της.

Πρόκειται για άτομο δοτικό, επικοινωνιακό, συνεπές και υπεύθυνο σε ό,τι αναλαμβάνει, σταθερό, ήρεμο και ψύχραιμο, ικανό να ακούει, με επιμονή και υπομονή, να συμπαραστέκεται, αλλά και να μιλά, να κατευθύνει, να συμβουλεύει, ή να επικοινωνεί. Έχει διοργανωτικές ικανότητες και είναι συνεργάσιμη και εύκολα προσαρμόσιμη στο περιβάλλον. Έχει επίσης μεγάλα αποθέματα ψυχικής και σωματικής αντοχής.

Μπορεί να εργαστεί κοντά σε ηλικιωμένα άτομα, κατά προτίμηση σε κάποιο ίδρυμα, μικρό ή μεγάλο, ή νοσηλευτήριο και να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες στο χώρο δουλειά της, ενημερώνοντας, λ.χ., τους συγγενείς για την πορεία του ασθενούς, συμπαραστεκόμενη σε δύσκολες καταστάσεις, στους ίδιους τους ασθενείς και τις οικογένειές τους, ενημερώνοντας, όποιον το χρειάζεται, για τα προβλήματα των ηλικιωμένων.

Δεν θεωρούμε ότι ο περιστασιακός τρόπος εργασίας της σε ποικίλες ασχολίες αποτελεί εμπόδιο, αντίθετα αποτελεί πλούτο εμπειριών, διότι δηλώνει την ικανότητά της για προσαρμογή και την ευελιξία της στο να φέρνει σε πέρας ό,τι της ζητηθεί, ή ό,τι η ίδια θελήσει να κάνει.

Όλες οι προηγούμενες εμπειρίες της -το μεγάλωμα και η φροντίδα των παιδιών της, η φροντίδα του πατέρα της, ή άλλων ηλικιωμένων, η ασχολία με το δικό της σπίτι, ή τα σπίτια των άλλων- συντείνουν στο να την κάνουν πιο ικανή και μάλιστα σε αυτό που θέλει περισσότερο να κάνει, τη φροντίδα ηλικιωμένων.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α12

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 42 ετών, απόφοιτος Δημοτικού η οποία είχε εργασθεί περιστασιακά και άτυπα σαν πλασιέ, μπέϊμπι σίτερ κ.λπ., συνολικά για δώδεκα χρόνια και για άλλα δώδεκα, πριν την Συνέντευξη, δεν εργαζόταν. Είναι παντρεμένη, με ενήλικα παιδιά, τελειόφοιτους Μεταλυκειακής Εκπαίδευσης, που επίσης δεν εργάζονται.

Ο σύζυγός της είναι υπάλληλος σε Δήμο, τελειόφοιτος Γυμνασίου.

Προέρχεται από χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό στρώμα ο πατέρας της εργάτης και η μητέρα της "νοικοκυρά", που δεν έχουν τελειώσει τη βασική εκπαίδευση. Δεν μπορούν να τη βοηθήσουν ούτε οικονομικά, ούτε σε άλλο επίπεδο, π.χ., να της κρατούν τα παιδιά για να βρει μια "κανονική" δουλειά, ή για να τελειώσει το νυκτερινό γυμνάσιο.

"Έτσι, δεν μπήκε στην Αγορά Εργασίας με "κανονικές" εργασιακές συνθήκες (ωραρίου, αποδοχών, ασφάλισης) γιατί δεν είχε "πού να αφήσει τα παιδιά...δεν είχε γνωριμίες και δεν είχε τελειώσει Γυμνάσιο ή Λύκειο..".

Σήμερα, που τα παιδιά της μεγάλωσαν θέλει να εργαστεί για λόγους οικονομικούς της δικής της οικογένειας, αλλά και της γονεϊκής της, εφόσον η σύνταξη, για λόγους υγείας, του πατέρα της δεν μπορεί να επιλύσει σωρευμένα οικονομικά προβλήματα, όλα αυτά τα χρόνια. Επιθυμεί επίσης να εργαστεί για λόγους ψυχολογικούς –"είμαι ακόμα νέα και έχουν μεγαλώσει τα παιδιά μου ... τι να κάνω στο σπίτι; Το σπίτι μου δημιουργεί κατάθλιψη ... όλο τα ίδια και τα ίδια ... κι έπειτα θέλω να αποδείξω στον άντρα μου ότι αξίζω κι εγώ ...".

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Έχοντας εμπειρία άτυπης, αμειβόμενης εργασίας μέσα στο σπίτι (φασόν, σιδέρωμα ρούχων για κάποια σπίτια και βιοτεχνίες, παρασκευή χάρτινων συσκευασιών δώρων κ.λπ.) αποστρέφεται την τυπική ή /και άτυπη, εντός σπιτιού, αμειβόμενη εργασία και θεωρεί ότι είναι "...ό,τι χειρότερο για μια γυναίκα, επειδή κάνει ταυτόχρονα δύο και τρεις δουλειές, με τις δουλειές του σπιτιού ... σου τρώει χρόνο ... το σπίτι σου είναι πάντα αναστατωμένο... η γυναίκα είναι αποκλεισμένη ... δεν βρίσκεται με άλλους ανθρώπους ... δεν μαθαίνει, δεν επικοινωνεί ... όταν βγαίνεις για δουλειά αισθάνεσαι όμορφα, αλλάζεις ρούχα ... και βέβαια πληρώνεσαι καλύτερα ...".

Είναι ακόμα νέα γυναίκα, αλλά οι συνθήκες ζωής της και η "θλίψη της" δεν της επιτρέπουν να έχει ενδιαφέροντα και στόχους, έτσι καταλήγει να αντιμετωπίζει τη ζωή με μια αδιαφορία κι ένα αίσθημα θλίψης, όπως μας εξομολογείται, τα οποία, όμως, εναλλάσσονται με χαρά και ανακούφιση, όταν βγει από το σπίτι και δουλέψει για μικρό χρονικό διάστημα, έστω και άτυπα (σίδερο, μαγείρεμα).

Έχει ιδιαίτερη έφεση στο σιδέρωμα, με το οποίο έχει ασχοληθεί επαγγελματικά – έστω και άτυπα – και είναι και μια από τις λίγες οικιακές ασχολίες που κάνει, ακόμα, ευχαρίστως.

Αγαπά επίσης το μαγείρεμα, με το οποίο ασχολήθηκε σε εθελοντική βάση, όταν βοηθούσε, για λίγα χρόνια, στο μαγείρεμα του φιλόπτωχου συλλόγου της ενορίας της.

Επίσης, έχει ασχοληθεί και με το φασόν (γάζωμα, κοπτική) αλλά, πλέον δεν υπάρχει δουλειά σε αυτόν τον τομέα, αλλά και επειδή δεν θέλει να εργάζεται στο σπίτι.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η χαμηλή της αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση δεν επηρεάζουν την αποδοτικότητά της.

Οι φίλοι και οι φίλες της, οι παλιές συνεργάτριες και οι συγγενείς της τη βλέπουν σαν αρκετά κοινωνικό και μεθοδικό / συνεπές άτομο, σε ό,τι αναλαμβάνει, αλλά οι περισσότεροι αντιλαμβάνονται όπως λέει, την ανασφάλειά της και τη μειωμένη της αυτοεκτίμηση.

Πιστεύουμε πως η οργανωτικότητά της και η συνέπειά της διαφαίνονται από τις οικιακές της ασχολίες και το μεγάλωμα των παιδιών της (τα οργάνωνε, κατά τη διάρκεια των σχολικών τους χρόνων, ως προς την κατανομή του χρόνου εργασίας και ψυχαγωγίας) αλλά και ως προς την οργάνωση του δικού της χρόνου, κατά τη διάρκεια των άτυπων απασχολήσεών της, είτε αυτές γίνονταν στο σπίτι, είτε εκτός σπιτιού.

Θα μπορούσε να αποδώσει σε δική της μικρή επιχείρηση: λ.χ. ανάληψη μαγειρέματος για εργαζόμενες, δημιουργία μικρής βιοτεχνίας, ανάληψη σιδερώματος κ.λπ. Αυτό όμως δεν κατάφερε να το κάνει επειδή δεν είχε τα απαραίτητα χρήματα για την αγορά επαγγελματικών συσκευών / εργαλείων, επειδή η γειτονιά της είναι φτωχή και καμία οικογένεια δεν θα τη συνέφερε να παραγγέλνει φαγητό, ή να παίρνει “γυναίκα για το σπίτι”, αλλά και επειδή οι βιοτεχνίες ενδυμάτων κλείνουν και οι φασονίστριες στα σπίτια όλο και λιγοστεύουν. Εκτός αυτού, επιδιώκει μια δουλειά έξω από το σπίτι, που θα της αναπτέρωνε το ηθικό και θα της προσέφερε και περισσότερα χρήματα.

Θα μπορούσε καλύτερα να εργαστεί σαν μαγείρισσα σε κάποιο ίδρυμα (γηροκομείο, ιδιωτική κλινική, άλλη εταιρία) όπου και θα απέδιδε ικανοποιητικά και θα ικανοποιούνταν και η ίδια (σε επίπεδο εργασιακών συνθηκών και αυτοεκτίμησης).

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α13

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 41 έτους, παντρεμένη με ανήλικο παιδί, άνεργη, για πολλά χρόνια, απόφοιτος Λυκείου με Μεταλυκειακή εξειδίκευση σε Σχολή Λογιστών, μονοετούς φοίτησης και σε Σχολή Μουσικής. Ο σύζυγος είναι επίσης απόφοιτος Λυκείου, υπάλληλος. Προέρχεται από χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό στρώμα. Οι γονείς της τελείωσαν τη βασική εκπαίδευση και ο πατέρας της ήταν εργάτης.

Εργάστηκε για λίγα χρόνια (4-5) άτυπα και διακεκομμένα, σαν μπέμπι σίτερ και καμαριέρα. Τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής της παρέμεινε άνεργη, λόγω ανάληψης φροντίδας σπιτιού / παιδιού (η μητέρα της δεν ζούσε για να τη βοηθήσει).

Οι λόγοι που θέλει να εργαστεί είναι πρώτιστα οικονομικοί, για να έχει δική της ασφάλιση, επειδή επίκειται διαζύγιο με το σύζυγο και κατά δεύτερον για ψυχολογικούς λόγους (αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης). Επιθυμεί να εργαστεί, εκτός σπιτιού, για "αλλαγή παραστάσεων", όπως χαρακτηριστικά αναφέρει.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Θεωρεί ότι η ανεργία ή η κωλυσιεργία "επιφέρει στασιμότητα στη ζωή του ανθρώπου ... του δένει τα χέρια και δεν τον αφήνει να κινηθεί, όπως ο κάθε άνθρωπος θα το επιθυμούσε ...".

Τα χρόνια που δεν εργάζεται εκτός σπιτιού, προσπαθεί να τα καλύψει αρκετά δημιουργικά: πηγαίνει στο Εθνικό Ωδείο, όπου παρακολουθεί μαθήματα Αρμονίας και Πιάνο, ασχολείται με την κηπουρική και διαβάζει βιβλία παιδικής ψυχολογίας, αφιερώνοντας πολύ χρόνο στο παιδί της, διοργανώνει γιορτές, ιδιαίτερα παιδικά πάρτι για συγγενικά και φιλικά σπίτια. Επιπλέον ασχολείται με το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων για έξι χρόνια: λ.χ., αναλαμβάνει αιτήσεις για φωτισμό του πεζόδρομου μπροστά στο σχολείο, την ετήσια απολύμανση του σχολείου, τα δώρα στα παιδιά, κατά την αποφοίτησή τους, ή τις σχολικές γιορτές, τις συγκεντρώσεις στο σχολείο για γιορτές και εκδηλώσεις και βρίσκεται σε επικοινωνία με τα άλλα μέλη του Συλλόγου, τους διδάσκοντες και τους δημόσιους φορείς. Έχει ακόμα ασχοληθεί με τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε παιδιά από την Αλβανία, μετά από συνεννόηση με αρμόδιους (φορείς και δασκάλους) κ.ο.κ.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Παρά το ότι η ανεργία και τα προσωπικά της προβλήματα με το σύζυγο την καταβάλλουν, δεν αφήνει τον χρόνο της ανεκμετάλλευτο.

Προγραμματίζει κάθε της μέρα (δουλειές σπιτιού, ενασχόληση με το παιδί της, ενασχόληση με μουσική, κηπουρική, ζαχαροπλαστική, σύλλογο, ενασχόληση

με άλλα παιδιά, αναζήτηση εργασίας κ.λ.π) ανάλογα και είναι συνεπής σε ό,τι αναλαμβάνει.

Φαίνεται ότι της αρέσει να δίνει ιδιαίτερα στα παιδιά.

Θα μπορούσε να αποδώσει σε οποιαδήποτε εργασία που έχει να κάνει με μικρά παιδιά, όπως υπεύθυνη της γραμματειακής υποστήριξης ιδιωτικού σχολείου, ή παιδικών ιδρυμάτων, νοσηλευτηρίων, οικοτροφείων, κατασκηνώσεων, ορφανοτροφείων κ.α. Θα μπορούσε να αποδώσει και σε μεγάλο σχολείο και σε μικρότερο ίδρυμα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α14

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 41 ετών, που βρίσκεται εκτός Αγοράς Εργασίας τουλάχιστον επτά χρόνια πριν την Συνέντευξη. Απόφοιτος της Δευτέρας Λυκείου. Παντρεμένη, μητέρα δύο παιδιών, ενός ενήλικου αγοριού και μιας έφηβης κόρης. Ο σύζυγος είναι τελειόφοιτος Ανώτερης Τεχνικής Σχολής (ηλεκτρονικός). Προέρχεται από χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό στρώμα,. Ο πατέρας της είναι πτυχιούχος Θεολογικής Σχολής, ιερωμένος και η μητέρα της "νοικοκυρά".

Παντρεύτηκε νωρίς, και, παρά τα προβλήματα που είχε με το σύζυγο, δεν τόλμησε να ζητήσει διαζύγιο. Πιέσθηκε από τη γονεϊκή οικογένεια να παντρευτεί πριν τελειώσει το σχολείο. Πιέσθηκε να κάνει παιδιά, προτού βρει πρώτα δουλειά, όπως ήθελε. Είχε άλλοτε ασταθή, άλλοτε "υποτιμητική" εργασία, οπότε τα προβλήματα από συζυγικά / οικογενειακά / οικονομικά "μετατρέπονταν" σε ψυχολογικά (αυτοϋποτίμησης).

Εργάστηκε τρία χρόνια σαν καθαρίστρια σχολείου, αλλά, επειδή ήταν "πολλή και κουραστική δουλειά με λίγα λεφτά", παραιτήθηκε για να βρει κάτι άλλο. Δεν βρήκε κάτι καλύτερο, όπως επεδίωκε, αλλά δουλειά σαν πλασιέ, ή επιδοτούμενα σεμινάρια.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Θέλει να εργαστεί για να αντιμετωπίσει τα οικονομικά / συζυγικά της προβλήματα (βία από σύζυγο, αδυναμία να πάρει διαζύγιο). Επιθυμεί να εργαστεί εκτός σπιτιού, γιατί έχει μεγάλα παιδιά, που δεν την χρειάζονται στο σπίτι και δεν θέλει να "μείνει μέσα στο σπίτι, ακόμα και όταν εργάζεται".

Τα περισσότερα χρόνια της ζωής της ασχολείται με τα παιδιά της, διαβάζει παιδική ψυχολογία και συμμετέχει ενεργά στο Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων οργανώνοντας εκδηλώσεις για τα παιδιά. Ιδιαίτερη έφεση έχει στις θεατρικές παραστάσεις, όπου, προετοιμάζει τη σκηνή, τα ενδύματα των μικρών πρωταγωνιστών, με προσοχή και φροντίδα. Φρόντισε, επίσης, τις εκδηλώσεις του Συλλόγου Αποφοίτων του Σχολείου με την επιλογή δώρων, τις προσφορές στα εδέσματα κ.λπ.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από τη συμμετοχή της σε παιδικές θεατρικές παραστάσεις φαίνεται ότι είναι οργανωτικός, συλλογικός και επικοινωνιακός χαρακτήρας, με υπομονή, μεθοδικότητα και συνέπεια, αφού καταφέρνει να συνεργάζεται για χρόνια επιτυχώς και εποικοδομητικά με παιδιά και εφήβους, αφού καταφέρνει να πειθαρχήσει τις διαθέσεις των εφήβων ...σε ενέργειες, όπως είναι το ανέβασμα ενός θεατρικού έργου, ή η διοργάνωση κάποιας γιορτής.

Τέλος, πρέπει να έχει, πραγματικά, ικανότητα στην επικοινωνία, αφού τα πηγαίνει καλά, τόσο με τους ανήλικους, όσο και τους ενήλικες συνεργάτες της - τους άλλους γονείς - μέλη του συλλόγου, τους καθηγητές και το διευθυντή του σχολείου.

Η αυτοϋποτίμησή της και η διστακτικότητά της προέρχονται από την έλλειψη τυπικών προσόντων (εκπαιδευτικών, εργασιακών) και από τα προβλήματα που της δημιουργεί το άμεσο οικογενειακό της περιβάλλον, το οποίο, όπως φαίνεται, επιδρά καθοριστικά στην εκτίμηση που έχει για τον εαυτό της.

Θα μπορούσε να αποδώσει στη δημιουργική απασχόληση παιδιών, σε παιδικούς σταθμούς για νήπια, σε σχολεία για μικρότερα και μεγαλύτερα παιδιά, ή, ακόμα, σε παιδικές κατασκηνώσεις και ιδρύματα για παιδιά.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α15

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 41 ετών, που βρίσκεται για δεκατρία χρόνια πριν την Συνέντευξη εκτός αγοράς. Είναι παντρεμένη με δύο παιδιά στην εφηβεία. Έχει τελειώσει το Λύκειο και έχει γνώσεις αγγλικών. Είναι γόνος εργατικής οικογένειας. Εργάστηκε συνολικά δώδεκα χρόνια: δύο χρόνια σε συμβολαιογραφείο σαν Δακτυλογράφος, οκτώ χρόνια σε εμπορική επιχείρηση, σαν βοηθός λογιστού και δύο χρόνια που δεν αποδεικνύονται σε γραφείο βιοτεχνίας. Διέκοψε γιατί είχε δύσκολη εγκυμοσύνη στο δεύτερο παιδί και επειδή έπρεπε να μεγαλώσει τα παιδιά της. Θέλει να εργαστεί εκτός σπιτιού, όχι μόνο για λόγους οικονομικούς "...να βοηθήσει το σύζυγο" αλλά και για λόγους ψυχολογικούς "...να βρει μια διέξοδο και μια αλλαγή στη ρουτίνα ...".

Θέλει να απασχοληθεί εκτός σπιτιού, έστω και με μερική απασχόληση, ή να παρακολουθήσει επιδοτούμενα σεμινάρια υπολογιστή, ώστε να είναι όσο πιο "έτοιμη" γίνεται για την Αγορά Εργασίας.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Έχει αρκετά φορτωμένο καθημερινό πρόγραμμα : φροντίδα σπιτιού, παιδιών, συζύγου, ηλικιωμένων γονιών, αδερφού κ.λπ. Ακόμα σε εβδομαδιαία και μηνιαία βάση αναλαμβάνει τις εξωτερικές συναλλαγές για τη βιοτεχνία του συζύγου: εφορεία, τραπεζικές συναλλαγές, λογαριασμούς κ.λπ.. Τον ελεύθερο χρόνο που της απομένει ασχολείται με τη διακόσμηση του σπιτιού "...επηρεασμένη από τη δουλειά του συζύγου που είναι επιπλοποιός...", με τη γυμναστική, το διάβασμα και το κέντημα. Είναι συνεπής σε ό,τι αναλαμβάνει, αλλά αρκετά διστακτική και επιφυλακτική. Θέλει να ξέρει με κάθε λεπτομέρεια, εκ των προτέρων, τι πρόκειται να αναλάβει επειδή θέλει να το φέρει σε πέρας. "Φορτίζεται συναισθηματικά με ό,τι εμπλέκεται". Αναφέρει σαν παράδειγμα τη συνεργασία με το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων του Γυμνασίου, όπου (για ένα χρόνο σαν απλό μέλος και δύο χρόνια σαν εκλεγμένο μέλος του Δ.Σ.) συνδιοργάνωνε Εκθέσεις Βιβλίου, έκανε διάφορες αγορές για τις ανάγκες του σχολείου και συγκρούσαν με τους καθηγητές, γιατί ήθελε να έχει ουσιαστική συνεργασία μαζί τους και να ελέγχει το έργο τους, σε σχέση με το τι παρέχουν στα παιδιά.

Σε γενικές γραμμές, είναι αγχώδης σε ότι αναλαμβάνει, επειδή θέλει να είναι αποτελεσματική και λεπτομερειακή. Το περιβάλλον της την θεωρεί συνεπή και υπεύθυνη αν και η ίδια αυτοχαρακτηρίζεται αναποφάσιστη, και έχει με χαμηλή αυτοεκτίμηση.

Επιθυμεί να της δοθούν γνώσεις μέσα από επιδοτούμενα σεμινάρια για να αισθάνεται ασφαλής, ως προς τις απαιτήσεις της Αγοράς Εργασίας.

Από τη σύμβουλό της χαρακτηρίζεται οργανωτική και με επιχειρηματικές ικανότητες και ότι με την κατάλληλη προετοιμασία θα ενταχθεί σωστά και χωρίς προβλήματα στην Αγορά.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η απομάκρυνσή της από την Αγορά Εργασίας της έχει δημιουργήσει κενά και ελλείψεις. Η παρακολούθηση σεμιναρίων, που θα της αναπτύξουν τυπικές δεξιότητες μπορεί να καλύψει τα κενά των τυπικών προσόντων, αλλά, ιδιαίτερα, να λειτουργήσουν σαν εισαγωγικό στάδιο στην Αγορά.

Τα άτυπα προσόντα της, όπως είναι αυτά της αυτοπεποίθησης της οργανωτικής ικανότητας, της συνέπειας και της ικανότητας για συνεργασία μπορούν να αξιοποιηθούν κατάλληλα σε μικρού μεγέθους επιχειρήσεις.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Α16

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 41 ετών, που βρίσκεται εκτός Αγοράς πάνω από δώδεκα μήνες, από την ημέρα της Συνέντευξης. Δεν ολοκλήρωσε τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και απασχολείται σε οικογενειακή επιχείρηση, η οποία έκλεισε. Είναι διαζευγμένη με δύο παιδιά μια κόρη ενήλικη και ένα γιο έφηβο. Οι γονείς της είναι μικροεπιχειρηματίες, ιδιοκτήτες μικρής βιοτεχνίας ενδυμάτων και η μητέρα είναι απόφοιτος του Δημοτικού, ο δε πατέρας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Είχαν συντηρητικές απόψεις για την κόρη τους και την πίεσαν να παντρευτεί νωρίς, πριν ακόμα τελειώσει το Σχολείο.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Δεν έχει κάποιο εισόδημα και βασίζεται μόνο στην εργασία της για να ζήσει η ίδια, τα παιδιά της και να βοηθηθούν οι γονείς της. Επειδή εργαζόταν σαν αυτοαπασχολούμενη στο "φασόν", μια θορυβώδη εργασία, επιθυμεί να εργαστεί σαν μισθωτή εκτός σπιτιού για να μην ενοχλούνται τα παιδιά της και οι γείτονες.

Από μικρή μαθαίνει να βοηθά στο σπίτι, φροντίζοντας τα μικρότερα αδέρφια της, όσο η μητέρα της ασχολείται με τη βιοτεχνία τους. Παντρεύτηκε αρκετά νέα και φροντίζει τα παιδιά της, ενώ ταυτόχρονα απασχολείται στις οικογενειακές επιχειρήσεις (βιοτεχνία και εμπορικό κατάστημα) όπως έκανε, ήδη, από τα παιδικά μαθητικά της χρόνια. Από μικρό παιδί οργάνωνε τις αποθήκες του μαγαζιού και αναλάμβανε τους λογαριασμούς, τις συναλλαγές με την εφορεία, τις τράπεζες, τα τιμολόγια κ.ο.κ.

Όσον αφορά δε τις δεξιότητες που ανέπτυξε εντός σπιτιού αυτές αφορούσαν κυρίως την κατανομή του χρόνου των παιδιών, καθώς και τις γραφειοκρατικές διαδικασίες ή τους λογαριασμούς του δικού της σπιτιού.

Η οργανωτικότητά της την διευκολύνει να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις των επιχειρήσεων και του σπιτιού της. Τον όσο ελεύθερο χρόνο έχει τον διαθέτει στον κινηματογράφο, τις εκδρομές, τον αθλητισμό: έχει πάρει δύο μετάλλια ιστιοπλοΐας και παρακολουθούσε μαθήματα πολεμικής τέχνης, αλλά και σε συλλογικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα όσον αφορά κινητοποιήσεις του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων των σχολείων των παιδιών της.

Αυτοχαρακτηρίζεται σαν "άνθρωπος της δράσης και όχι της κουλτούρας και σαν τελειομανής, ιδιαίτερα σε ό,τι σχετίζεται με τακτοποίηση σπιτιού, λογαριασμών κ.λπ. και διοργανωτική και συνεπής..." Οι φίλοι, οι συγγενείς της και οι συνεργάτες της τη θεωρούν δραστήρια και τελειομανή, αλλά και αυθόρμητη, παρορμητική.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Πρόκειται για γυναίκα που έχει ειδικευτεί από μικρή να φροντίζει σπίτι, οικογένεια και οικογενειακή επιχείρηση, μέσα από τα "γυναικεία της καθήκοντα": η βοήθεια στο μέγαλωμα μικρότερων αδερφών και, αργότερα, το μέγαλωμα των δικών της των παιδιών της έδωσαν σημαντικές εμπειρίες και προσόντα, όπως, π.χ., το να αντιμετωπίζει ό,τι πρόβλημα της παρουσιάζεται με ψυχραιμία και με ρεαλισμό και έχει μάθει να είναι ενεργητική και δραστήρια. Η παροχή βοήθειας στην οικογενειακή επιχείρηση από μικρό παιδί αποκάλυψε προσόντα της, σχετικά με την ικανότητα οργάνωσης, τη μεθοδικότητά της, την τελειομανία της και τη συνέπειά της σε ό,τι αναλαμβάνει, ιδιαίτερα όσον αφορά τις σχέσεις με την τράπεζα, την εφορεία, την τακτοποίηση προβλημάτων γενικότερα. Ανέπτυξε δεξιότητες ως προς την επίλυση προβλημάτων και εκκρεμοτήτων που σχετίζονται με την επιχείρηση, όπως η οργάνωση της αποθήκης με τα προϊόντα, η συστηματική επαφή με τους πελάτες και οι δημόσιες σχέσεις με τους προμηθευτές, η "ανάπτυξη" του πελατολογίου κ.ο.κ, Επίσης ανέπτυξε πιο πρακτικές δεξιότητες, όπως το βάσιμο και η διακόσμηση βιτρίνας, η τακτοποίηση εμπορευμάτων κ.ά.

Τις δεξιότητες αυτές τις υλοποιεί και στο σπίτι της, όταν προγραμματίζει τις καθημερινές ενέργειες και εργασίες. Οργανώνει το χρόνο εργασίας / μελέτης ψυχαγωγίας / ξεκούρασης για τα παιδιά της, έχει τάξη το σπίτι της κ.λπ.

Οι παραπάνω ικανότητες της επαληθεύονται από όσους σχετίζονται μαζί της, μέσα από τις άτυπες ενασχολήσεις της και τις προσωπικές και εργασιακές της σχέσεις, την προηγούμενη εργασιακή εμπειρία της στην παραγωγή και εμπορία προϊόντων στα πλαίσια οικογενειακών επιχειρήσεων και τις επιδόσεις της στον αθλητισμό.

Τα τυπικά της προσόντα, όμως, της περιορίζουν αυτές τις διαστάσεις της προσωπικότητάς της, εφόσον δεν έχει ολοκληρώσει καν τις σπουδές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Όπως λέει ή ίδια, που αναζητά απασχόληση σε κάποια ανεξάρτητη μεγέθους και τύπου επιχείρηση "οι περισσότεροι εργοδότες έχουν μάθει να βλέπουν την επιφάνεια, όχι την ουσία.... Έχω πείρα από μικρό παιδί σε επιχείρηση κατάσταση Ποιος, όμως, μπορεί να το αξιολογήσει;"

B' Ηλικιακή Κατηγορία
14 Συνεντεύξεις
(31 - 40 ετών)

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 17 ή Β1

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 39 ετών, εκτός Αγοράς Εργασίας για 16 χρόνια, παντρεμένη, μητέρα παιδιού εφηβικής ηλικίας. Απόφοιτος Λυκείου. Έχει μικρή εργασιακή εμπειρία στην υποδοχή κοινού και στην επικοινωνία με κοινό / πελάτες. Επιθυμεί να επανενταχθεί στην Αγορά, τώρα που το παιδί μεγάλωσε, όχι μόνο για λόγους οικονομικούς, αλλά κυρίως, για λόγους ψυχολογικούς.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Θέλει να εργασθεί, όπως λέει, για "προσωπική εκτόνωση... για να έχει δικά της χρήματα ... για να είναι προσωπικά ανεξάρτητη".

Έχει παρακολουθήσει σεμινάρια ηλεκτρονικού υπολογιστή, μαθήματα οδήγησης και τουριστικό σεμινάριο. Τον ελεύθερο χρόνο της γυμνάζεται, κάνει δουλειές στο σπίτι και συχνά επικοινωνεί με φίλες. Δεν είναι ιδιαίτερα οργανωτική και προγραμματική, ως προς το χρόνο και την καθημερινότητά της, είναι όμως, ιδιαίτερα κοινωνική και προσαρμοστική.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Θα μπορούσε να αποδώσει, κυρίως, στις Δημόσιες Σχέσεις, ή στη γραμματειακή υποστήριξη: έχει έφεση στην επικοινωνία με το κοινό και είναι συνεπής σε ό,τι αναλαμβάνει.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 18 ή Β2

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 38 ετών, πτυχιούχος Α.Ε.Ι. Έχει εργασθεί σαν Δικηγόρος για οκτώ χρόνια. Προέρχεται από κόρη αγρότες, χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου. Είναι παντρεμένη με πτυχιούχο Α.Ε.Ι., που εργάζεται σαν καθηγητής. Έχει δύο ανήλικα παιδιά. Είναι οκτώ χρόνια που δεν ασκεί το επάγγελμά της, μέχρι να μεγαλώσουν λίγο τα παιδιά της.

Θέλει να εργαστεί, κυρίως, για οικονομικούς λόγους.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Προτιμά να εργάζεται, σαν αμειβόμενη στο σπίτι, επειδή την "κουράζει η κυκλοφορία στην πόλη..." και ταυτόχρονα "δεν την ενοχλεί η αίσθηση της νοικοκυράς... δεν έχει ψυχολογικό πρόβλημα παραμένοντας στο σπίτι..."

Όσο βρίσκεται εκτός Αγοράς, διαθέτει αρκετό χρόνο για την οικογένειά της: ασχολείται με το μαγείρεμα, την καθαριότητα σπιτιού, το πλύσιμο, την τακτοποίηση, φροντίζει και διαβάζει τα παιδιά, προγραμματίζοντας το χρόνο τους ως προς για το διάβασμα και το παιχνίδι. Το χρόνο που της μένει τον αφιερώνει στον εαυτό της, σε πράγματα που θέλει να κάνει: όπως στο να διαβάζει, να ζωγραφίζει και να συμμετέχει ενεργά σε πολιτιστικό σύλλογο του τόπου καταγωγής της, όπου εκλέγεται στο Δ.Σ. για πάνω από 10 χρόνια. Θεωρεί ότι η απομάκρυνσή της από την Αγορά Εργασίας την οδηγεί "...σ' ένα τέλμα... της ανακόπτει τις ικανότητες της για μεθοδική και οργανωμένη αναζήτηση εργασίας..."

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ικανότητα οργάνωσης του χρόνου, στον καταμερισμό εργασίας στο σπίτι και στο σύλλογο αποδεικνύει τη συνέπεια και τη μεθοδικότητά της.

Η σχέση της με τα παιδιά της αποδεικνύει την υπομονή και την επιμονή της, σε κάτι που αναλαμβάνει, ενώ η για χρόνια εμπλοκή της με το σύλλογο της ιδιαίτερης πατρίδας της αποδεικνύει τις ικανότητές της στο να αναλαμβάνει πρωτοβουλία, στην οργάνωση και την επικοινωνία.

Η επιθυμία της να επανενταχθεί στην Αγορά, αλλά με άλλο αντικείμενο (επιθυμεί να ασχοληθεί επαγγελματικά με τα παιδιά) μπορεί να τύχει αποδοχής, εφόσον παρουσιαστεί κατάλληλα η ιδιαίτερη σχέση της με τα παιδιά, σε συνδυασμό με τα τυπικά της προσόντα (εκπαιδευτικό επίπεδο) και την εθελοντική εργασία.

Θα μπορούσε να εργαστεί, για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, σε νομικές υποθέσεις ανηλίκων, σαν αυτοαπασχολούμενη, ή σε συνεργασία με ανάλογο δικηγορικό γραφείο, που αναλαμβάνει παρόμοιες υποθέσεις και έτσι θα

δοκιμαζόταν η καταλληλότητά της για το αν μπορούν να πραγματοποιηθούν οι στόχοι της.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 19 ή Β3

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 38 ετών, τέσσερα χρόνια εκτός Αγοράς. Πτυχιούχος Α.Ε.Ι., καταγόμενη από την επαρχία, που ζει από 20 ετών στην Αθήνα. Είναι παντρεμένη με πτυχιούχο Ανωτέρας Σχολής, Δημόσιο Υπάλληλο και δεν έχει παιδιά. Οι γονείς της είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι, απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Έχει εργαστεί για πέντε περίπου χρόνια σε πολυκατάστημα κυρίως σαν ταμίας και σαν πωλήτρια και λιγότερο σαν βοηθός διευθυντή. Παραιτήθηκε για να βρει δουλειά, ανάλογη με τα προσόντα της και καλύτερη, όσον αφορά το μισθό και το ωράριο. Για μικρό χρονικό διάστημα απασχολήθηκε στον Ο.Α.Ε.Δ. με Σύμβαση ορισμένου χρόνου, σε δικηγορικό γραφείο και στο διοικητικό προσωπικό νοσοκομείου. Θέλει να εργαστεί για λόγους οικονομικούς και ψυχολογικούς : η οικονομική ανεξαρτησία θα τη βοηθήσει, όπως πιστεύει, να μη νοιώθει ανασφαλής για το μέλλον της. Επιπλέον, η αξιοποίηση του πτυχίου της θα την ικανοποιήσει, επειδή "η οικονομική και ψυχολογική επένδυση σε αυτό δεν πρέπει να πάει χαμένη...", όπως χαρακτηριστικά λέει.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Όσον καιρό βρίσκεται εκτός Αγοράς ασχολείται με τη φροντίδα του σπιτιού, αλλά, κυρίως ασχολείται με την εκμάθηση ηλεκτρονικού υπολογιστή, με τη βελτίωση των αγγλικών της, το κέντημα και τη φωτογραφία, την παρακολούθηση σεμιναρίων εργασιών γραφείου, σεμιναρίων πάνω σε τεχνικές πωλήσεων, σε ενδοεπιχειρησιακό πρόγραμμα επιμόρφωσης προσωπικού και αναζητά εργασία.

Επίσης, σαν φοιτήτρια είχε ασχοληθεί με το σύλλογο της Σχολής της για πέντε χρόνια, σε θέματα συνδιοργανώσεων εκδηλώσεων φοιτητών - καθηγητών και σε συνεργασίας Συλλόγου και Γραμματείας της Σχολής.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από τη μέχρι τώρα επαγγελματική της πορεία, τα τυπικά της προσόντα , αλλά και την άτυπη ενασχόλησή της με το σύλλογο της Σχολής της, καθώς και τα επιμορφωτικά σεμινάρια που παρακολουθεί, προκύπτει ότι πρόκειται για άτομο αυτοπειθαρχημένο, υπεύθυνο και οργανωτικό, που δεν αφήνει το χρόνο του ανεκμετάλλευτο και ότι έχει επικοινωνιακές ικανότητες.

Η πανεπιστημιακή της μόρφωση ενισχύεται με πρόσθετα τυπικά προσόντα που τα απέκτησε, κυρίως, όταν βρισκόταν εκτός Αγοράς.

Η επαγγελματική της διαφορετική εμπειρία (από κατάσταση, μέχρι δικηγορικό γραφείο, νοσοκομείο και δημόσιο οργανισμό) αποδεικνύει ότι έχει ικανότητα προσαρμογής σε διαφορετικά εργασιακά περιβάλλοντα. Από τους ανωτέρους της και τους εργοδότες της επιδοκιμάζονται ο επαγγελματισμός της, η

οργανωτικότητά της και οι επικοινωνιακές της ικανότητες, σε συνδυασμό με την υψηλή αντιληπτικότητά της. Συγκεκριμένα, έχει επιβραβευτεί πρωτοβουλία της για την καλύτερη οργάνωση γραφείου, ως προς την εξυπηρέτηση κοινού, έχει επισημανθεί, θετικά, από τους ανωτέρους της και επικροτηθεί αυτή της η αντιληπτικότητα και άμεση εκμάθηση/ προσαρμογή στο χώρο, όπως, επίσης, έχει επικροτηθεί και η συνδιαλλαγή της με το κοινό, η επίλυση προβλημάτων πελατών, η αντιμετώπιση παραπόνων σε πολυκατάστημα.

Τέλος, μπορεί να γίνει και συγκεκριμένη αναφορά στη συλλογική (άτυπη) φοιτητική της δράση, όπου συμμετείχε σε συνδιοργανώσεις φοιτητικών εκδηλώσεων, επιστημονικών διαλέξεων, καθώς και συνεργασία με τη Γραμματεία της Σχολής για διεκπεραίωση διοικητικών θεμάτων των φοιτητών.

Όπως προκύπτει από τις απαντήσεις της στα εργαλεία της Μονάδας Συμβουλευτικής, αλλά και από την ενασχόλησή της με το κοινό πρέπει να εκτιμηθούν ιδιαίτερα οι επικοινωνιακές και αντιληπτικές της ικανότητες.

Θα μπορούσε να έχει ικανοποιητική απόδοση σε Διοικητικό Τμήμα Εμπορικής Επιχείρησης, σε Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων και Προώθησης Πωλήσεων, όπου θα συναλλάσσεται με άλλες εμπορικές επιχειρήσεις, με προμηθευτές, διάφορους οργανισμούς, πελάτες καθώς και το προσωπικό. Και θεωρούμε ότι μπορεί να κατευθύνει με επιτυχία μια συγκεκριμένη δομή.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 20 ή Β4

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 37 ετών, απόφοιτος Α.Ε.Ι. θετικών επιστημών ανύπαντρη, πρώην διευθύνων σύμβουλος σε μικρού μεγέθους εταιρεία Γνωρίζει Η/Υ, αγγλικά και έχει κάνει μαθήματα κλασικής κιθάρας. Βρίσκεται εκτός Αγοράς τα τελευταία δύο χρόνια. Έχει εργαστεί για εννέα χρόνια στην εταιρία που ήταν μέτοχος, ως διευθύνων σύμβουλος. Διέκοψε η ίδια τη συνεργασία, διότι δεν συμφωνούσε με τους άλλους μετόχους σε θέματα αντιμετώπισης της εργασίας, σε θέματα "ηθικής", ως προς την αντιμετώπιση των πελατών και ως προς την οικονομική διαχείριση, συγκεκριμένα ως προς την βελτίωση των μισθών των υπαλλήλων τους. Είναι γόνος μεσοαστικής οικογένειας με γονείς απόφοιτους Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και υψηλόβαθμο σε Δημόσιο Οργανισμό πατέρα. Εργαζόταν άτυπα σε διάφορες εργασίες, στη διάρκεια της φοιτητικής της ζωής (επί οκτώ χρόνια) όχι τόσο για λόγους οικονομικούς, όσο, επειδή, θέλει να "... να ζει καλά την ημέρα της ... δημιουργικά ... έστω και με λιγότερα χρήματα".

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού, ιδιαίτερα ασχολείται με την τακτοποίηση. Είναι μεθοδική και προγραμματίζει το χρόνο της : από 20 ετών κρατά ημερολόγιο για τις εργασίες που έχει να κάνει μέσα στην ημέρα, με κάθε λεπτομέρεια και το βράδυ κάνει έναν απολογισμό των όσων έπραξε. Τον ελεύθερο χρόνο της αναζητά εργασία και ασχολείται ερασιτεχνικά με την ασπρόμαυρη φωτογραφία και το κολλάζ φωτογραφιών, αλλά και με τη διακόσμηση του σπιτιού της. Ενημερώνεται καθημερινά για την επικαιρότητα και αναζητά άρθρα που την αφορούν επαγγελματικά και επιστημονικά στο Διαδίκτυο τον Τύπο.

Είναι διστακτική ως προς καθετί νέο, ή ξαφνικό. Θέλει να γνωρίζει εκ των προτέρων και με κάθε λεπτομέρεια ό,τι πρόκειται να αναλάβει. Εφόσον δε προετοιμαστεί κατάλληλα (ενημερωθεί πάνω σ' αυτό, το σκεφτεί και το επεξεργαστεί) το φέρνει σε πέρας, υπεύθυνα και συνήθως με επιτυχία. Είναι αποτελεσματική σε ό,τι προετοιμάζει. Οι φίλοι της την αποκαλούν μυρμήγκι : δουλεύει συνεχώς, αλλά σιωπηρά. Είναι συνεργάσιμη και έντιμη / ειλικρινής στις συναλλαγές της, αλλά όχι ιδιαίτερα ανοικτή με τους ανθρώπους, σύμφωνα με τους αυτοχαρακτηρισμούς της και τις μαρτυρίες / απόψεις συνεργατών και φίλων της.

Προτιμά την εκτός σπιτιού εργασία, όπου θα έρχεται σε επαφή με ανθρώπους, παρόλο που δεν είναι ιδιαίτερα επικοινωνιακός τύπος. Αν αποκτήσει παιδί, πιστεύει ότι θα ήταν προτιμότερη η δουλειά στο σπίτι, με σαφή, όμως, διαχωρισμό χώρου εργασίας και χώρου ιδιωτικής ζωής. Πιστεύει, επίσης, ότι αυτή η μορφή εργασίας δεν ευνοεί, ιδιαίτερα, τις γυναίκες και ότι ενισχύει τη

σύγκρουση των φύλων σε θέματα καριέρας - παιδιών. Θεωρεί ότι "...ο αντρικός ανταγωνισμός ευνοείται από τις υποχωρήσεις των γυναικών, λόγω της μητρότητας, εφόσον πάνω στην πιο ώριμη και αποδοτική τους ηλικία οι γυναίκες (35-45 χρονών) ασχολούνται με τα παιδιά ενώ, στην ίδια αυτή ηλικιακή περίοδο, οι άντρες ασχολούνται με την καριέρα τους..."

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από τα αποτελέσματα της επεξεργασίας των απαντήσεων στα Εργαλεία της Μονάδας Συμβουλευτικής και από τις επαφές της ερωτώμενης / συμβουλευόμενης με την ερευνήτρια και τη σύμβουλό της, προκύπτει ότι :

Πρόκειται, πράγματι, για άτομο με σημαντικά τυπικά προσόντα (πτυχίο, γλώσσα, Η/Υ, προϋπηρεσία) και με άτυπα γνωρίσματα / χαρακτηριστικά που συνδέονται επιτυχώς με τις αναγνωρισμένες της ικανότητες: εργατικότητα, σημασία στη λεπτομέρεια / λεπτομερής προετοιμασία σε ό,τι αναλαμβάνει, υπευθυνότητα, συνέπεια, οργανωτικότητα, μεθοδικότητα, επιμονή και εντιμότητα, που μπορεί να αποδώσει σε αρκετές εργασιακές θέσεις, με υψηλούς στόχους.

Ιδιαίτερα, θα μπορούσε να επιτύχει στη συνδιοργάνωση και στη συνδιαχείριση μικρο-μεσαίας επιχείρησης σχετικής με λογισμικό υλικό, με φωτογραφία, με διακόσμηση και με άλλο εμπορικό αντικείμενο.

Στην περίπτωση που θα εργαζόταν σαν μισθωτή, θα έπρεπε να της δοθούν διοικητικές/ διευθυντικές ευθύνες σε ανάλογη εταιρία, για όλους τους παραπάνω λόγους.

Έχει επίγνωση των απαιτήσεων της Αγοράς Εργασίας και των δύσκολων συνθηκών που αντιμετωπίζει σαν φύλο από τον αντρικό ανταγωνισμό. Επειδή θέλει να κάνει καριέρα και έχει υψηλούς εργασιακούς στόχους, είναι αναμενόμενο να συνειδητοποιεί τη σύγκρουση με τους άντρες, οι οποίοι, ως επί το πλείστον, συγκεντρώνονται σ' αυτή την ευνοϊκή -υψηλόβαθμη και υψηλόμισθη- Αγορά.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 21 ή Β5

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 37 ετών, ανύπαντρη, με μικρό παιδί, απόφοιτος ΑΕΙ, που βρίσκεται εκτός Αγοράς δεκαπέντε μήνες. Προέρχεται από εργατική οικογένεια και οι γονείς της είναι απόφοιτοι της Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Εργαζόταν σαν λογίστρια σε μεγάλο εμπορικό κατάστημα για δεκαέξι χρόνια, από όπου απολύθηκε, όταν η εταιρία πουλήθηκε σε ξένους μετόχους, οι οποίοι έκαναν "περικοπές" αρχίζοντας από απολύσεις υψηλόμισθων στελεχών.

Επιθυμεί να επανενταχθεί στην Αγορά, τόσο για λόγους επιβίωσης της ίδιας και του παιδιού της, όσο και για λόγους ψυχολογικούς.

Της λείπει "ο ρυθμός εργασίας, που είχε όλα αυτά τα χρόνιαπου ξυπνάς συγκεκριμένη ώρα, κάθε μέρα, πας στη δουλειά, επιστρέφεις, ασχολείσαι με σένα, το σπίτι, το παιδί, αργότερα ... ρυθμοί που ακολουθούν ο ένας τον άλλον, δεν σπάνε, σου δίνουν ασφάλεια"

Θέλει να εργασθεί εκτός σπιτιού, επειδή "η εκτός σπιτιού εργασία αποτελεί κίνητρο φυγής απ' το σπίτιΤο να ντυθείς, να ετοιμασθείς να βγεις απ' το σπίτι δίνει σημαντική ψυχολογική βελτίωσηΜόνο, αν υπάρχει σοβαρή ανάγκη, είναι αποδεκτή η εντός σπιτιού εργασία.....'Εξω απ' το σπίτι αποκτάς επαφές, επικοινωνείς με τους άλλους..."

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Διαβάζει από εφημερίδες, μέχρι λογοτεχνικά βιβλία και ασχολείται με το προσχολικής ηλικίας παιδί της, ενώ ταυτόχρονα, ασχολείται με εσωτερικές και εξωτερικές οικιακές εργασίες, με την κηπουρική και τακτικά με τον πολιτιστικό σύλλογο της περιοχής της, στον οποίο είναι εκλεγμένη στο Δ.Σ., όπου επιλαμβάνονται θέματα που αφορούν την πεζοδρόμηση της περιοχής, τη θέση των κάδων απορριμμάτων, τη δέντροφύτευση, κ.λπ.

Βασικά της χαρακτηριστικά θεωρεί ότι είναι η δημιουργικότητά της, ο αυθορμητισμός της, αλλά και η συνέπειά της σε ό,τι αναλαμβάνει. Η 16χρονη εργασιακή της πείρα και η ενασχόλησή της με σύλλογο δηλώνουν επίσης και την ικανότητά της για συνεργασία.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Φαίνεται ότι έχει ηγετικές ικανότητες, αλλά και ικανότητες για συνεργασία με άλλους. Είναι συνεπής σε ό,τι αναλαμβάνει. Πιστεύουμε πως μπορεί να επανενταχθεί στην Αγορά σε εργασιακές θέσεις σχετικές με αυτό που έκανε: θέση υπεύθυνου λογιστή σε μεγάλη εταιρία, ή στη διοίκηση μεγάλης επιχείρησης,

Από τα τυπικά της προσόντα -το πτυχίο και την προϋπηρεσία της, αλλά και τα προσόντα που απορρέουν από άλλες πλευρές της ζωής της, όπως είναι οι

ευθύνες της σαν ανύπαντρη μητέρα, ή / και από τα προσωπικά της χαρακτηριστικά, όπως είναι η δημιουργικότητα και η προσαρμοστικότητα της, φαίνεται πως δεν έχει πρόβλημα επανένταξης στην Αγορά και πως μπορεί να αποδώσει αποτελεσματικά σε ανάλογη εργασία.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 22 ή Β6

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 36 ετών, χωρίς αμειβόμενη εργασία, παντρεμένη με ανήλικο παιδί, απόφοιτος Λυκείου. Προέρχεται από έλληνες γονείς, πολιτικούς πρόσφυγες στην Ανατολική Ευρώπη, απόφοιτους της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Ο σύζυγός της είναι απόφοιτος Α.Ε.Ι.

Γνωρίζει ρώσικα, σέρβικα, αγγλικά και ελληνικά, Η/Υ και έχει παρακολουθήσει Σεμινάρια Δημοσίων Σχέσεων. Στην Αθήνα βρίσκεται τα τελευταία τρία χρόνια και δεν μπορεί να βρει ανάλογη των προσόντων της εργασία, ούτε η ίδια, ούτε ο σύζυγός της.

Έχει εργασθεί σαν περιστασιακή διερμηνέας, σαν σερβιτόρα και σαν υπάλληλος. Στη Γιουγκοσλαβία εργαζόταν τέσσερα χρόνια σαν υπάλληλος στη Διοίκηση Εταιρίας Εισαγωγών – Εξαγωγών.

Θέλει να εργασθεί επειδή “βγαίνοντας απ’ το σπίτι, εκτονώνεται η ενεργητικότητά σου, συγκεντρώνεις εμπειρίες, αναπτύσσεις σχέσεις, προκύπτει ο,τιδήποτεαλλάζεις περιβάλλον, ξεφεύγεις... και βέβαια και για λόγους οικονομικούς”.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Όσον καιρό βρίσκεται εκτός Αγοράς παρακολουθεί Σεμινάρια που την ενδιαφέρουν : μαγειρικής, ζαχαροπλαστικής, ασχολείται με το τραγούδι, το χορό και τη γυμναστική, ασχολείται με όλες τις δουλειές του σπιτιού -“αντρικές” και “γυναικείες”, - με το παιδί της και αναζητά εργασία. Παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει, δεν τα παρατά και δεν χάνει την εμπιστοσύνη της στους ανθρώπους. Είναι καλοπροαίρετη, αλλά δεν έχει μεγάλη εμπιστοσύνη στον ίδιο της τον εαυτό και είναι άτομο χαμηλών τόνων που προτιμά να ακούει τους άλλους, παρά να μιλά η ίδια και να αυτοπροβάλλεται. Όπου έχει εργαστεί μέχρι σήμερα, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και δραστηριοποιείται με φαντασία και δημιουργικότητα, ως προς το αντικείμενο / στόχο εργασίας της. Πιστεύει ότι τα τυπικά και τα άτυπα προσόντα της θα τύγχαναν εκτίμησης σε μεγάλο μέγεθος επιχείρηση, όπου τα καθήκοντα είναι συγκεκριμένα για κάθε υπάλληλο, οι σχέσεις εργοδότη / προϊσταμένων / υπαλλήλων και υπαλλήλων μεταξύ τους καθορισμένες και όπου “...δεν υπάρχει άμεση εξάρτηση του ενός απ’ τον άλλο, είναι δηλαδή, οι σχέσεις περισσότερο «απρόσωπες...”.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Για να απορροφηθεί, χωρίς δυσκολία, στην ελληνική Αγορά Εργασίας προσπαθεί να την γνωρίσει και έχει συνειδητοποιήσει τον τρόπο που τα προσόντα

της θα προσαρμόζονται στους αντίστοιχους μηχανισμούς της, οργανώνοντας τους στόχους της κατάλληλα

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 23 ή Β7

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 35 ετών, άνεργη, πτυχιούχος ΑΕΙ, ανύπαντρη. Βρίσκεται εδώ και επτά χρόνια εκτός Αγοράς από τον χρόνο που απέκτησε το πτυχίο της. Εργάζεται περιστασιακά τρία συνολικά χρόνια, ως πωλήτρια και ως υπάλληλος σε δημόσιο οργανισμό και ιδιωτική εταιρεία. Ο πατέρας είναι πτυχιούχος, συνταξιούχος δάσκαλος και η μητέρα απόφοιτος δημοτικού "οικιακά".

Η γυναίκα έχει έντονα προβλήματα με την οικογένειά της, που μετατράπηκαν σε δικά της. Συνεχώς υποτιμά τον εαυτό της. Μεγάλο πρόβλημα εξάρτησης από μητέρα και τον τυφλό πατέρα, που την ελέγχουν και της βάζουν τους δικούς τους στόχους, σαν δικούς της, με συνέπεια ισχυρές αντιφάσεις στο χαρακτήρα της και συγκρούσεις ανάμεσα σε αυτό που η ίδια θέλει και σε αυτό που της επιβάλλουν. Το πρόβλημα αυτό της δημιουργεί σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα που δεν την καθιστούν ικανή για συγκέντρωση και εργασία.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Χρειάζεται ειδική βοήθεια, γιατί την αποθαρρύνει και την εμποδίζει η εξαρτησιακή σχέση με την οικογένειά της, ιδίως με τη μητέρα της. Νομίζει ότι είναι αποτυχημένο άτομο και όχι καλά δομημένη, όπως χαρακτηριστικά λέει.

Οι λόγοι που θέλει να εργαστεί είναι, κυρίως, ψυχολογικοί :

Λόγοι προσωπικής ανάπτυξης και ικανοποίησης των γονιών της και δευτερευόντως οικονομικοί. Οι γονείς, αφενός, την ευνουχίζουν, της φέρονται σαν ανήλικη και ανάπηρη, έχοντας γαντζωθεί, από πάνω της, αφετέρου, απαιτούν από αυτήν να εργαστεί, να φέρει λεφτά στο σπίτι και να αξιοποιηθεί το πτυχίο της, δηλαδή, να φερθεί σαν ενήλικας. Έτσι, η γυναίκα, όπως είναι αναμενόμενο, από τη μια, θέλει να εργαστεί και να ενηλικιωθεί, από την άλλη, θεωρεί εαυτόν ανίκανο για οποιαδήποτε δραστηριότητα και επιτυχία στη ζωή της.

Ασφαλώς, θέλει να εργαστεί εκτός σπιτιού, εφόσον πιέζεται αρκετά στο σπίτι. Γενικά, δεν ασχολείται πολύ με το σπίτι. Τον ελεύθερο χρόνο της διαβάζει, βγαίνει με παρέες, έκανε μαθήματα οδήγησης κ.λπ. Έχει αναπτύξει, επίσης, συλλογικά ενδιαφέροντα: Από τα φοιτητικά της χρόνια, μέχρι σήμερα, δραστηριοποιείται στα πλαίσια πολιτικού συλλόγου, σαν απλό μέλος : κάνει επαφές με άλλα μέλη, ή συμπαθούντες και συμμετέχει στην έκδοση περιοδικού πολιτιστικού συλλόγου, στη φροντίδα της ύλης. Και, για λίγους μήνες, συμμετέχει στο σύλλογο για δικαιώματα ψυχασθενών.

Τα προσόντα της και οι δεξιότητές της, όμως, εμπλέκονται με ανασφάλειες, φοβίες, νευρώσεις, έλλειψη αυτοπεποίθησης, θάρρους, αυτοεκτίμησης. Έτσι, η

ανάπτυξή τους αποτελεί, βασικά, έργο ψυχολόγων και ξεφεύγει από τους στόχους της μελέτης.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Σε παρόμοιες περιπτώσεις, το συμβουλευόμενο άτομο έχει, κυρίως, ανάγκη ψυχολογικής υποστήριξης για να αποδώσει σε μια εργασία. Η απομάκρυνσή από την οικογένειά της. Επειδή, δε, αποδίδει στη συλλογική εργασία και στην ομαδική δουλειά, θα μπορούσε να δοκιμαστεί σε μια μικρή επιχείρηση, όπου θα έκανε τις τηλεφωνικές επαφές και γενικά τις δημόσιες σχέσεις, ή τη γραμματειακή υποστήριξη, αξιοποιώντας το πτυχίο της και την εμπειρία της στις συλλογικές δραστηριότητες. Άλλωστε και η ίδια προτιμά να εργαστεί σε μια μικρή εταιρία, όπου δε θα νοιώθει ανασφάλεια (γιατί θα της θυμίζει το μικρό σχήμα της οικογένειάς της) παρά σε μια μεγαλύτερη, με απρόσωπες σχέσεις, ούτε, τέλος, θα ήταν σκόπιμο να ρισκάρει σε δική της απασχόληση. Θεωρούμε, πάντως, ότι το καλύτερο για τη γυναίκα αυτή θα ήταν η ψυχολογική υποστήριξη να συνδυάζεται με αμειβόμενη, εκτός σπιτιού, απασχόληση, προκειμένου να ενηλικιωθεί και να απομακρυνθεί από το περιβάλλον της που την αποδυναμώνει, γιατί ανακυκλώνεται έτσι το πρόβλημά της.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 24 ή Β8

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 35 ετών, με 10χρονη διακεκομμένη εργασιακή εμπειρία στο σχέδιο και την πώληση σε καταστήματα, μεταλυκειακής εκπαίδευσης (σχέδιο). Είναι μικροαστικής προέλευσης, διαζευγμένη και έχει ένα παιδί.

Παρατήθηκε από κάποιες δουλειές, επειδή υπήρχαν συνθήκες μερικής απασχόλησης, ή "μαύρης εργασίας" (λίγα χρήματα, καθόλου ασφάλιση κ.λπ.). Από άλλες, απολύθηκε, κυρίως, λόγω μείωσης προσωπικού. Διέκοψε από επιδοτούμενα σεμινάρια, λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος για το αντικείμενο. Θέλει να εργαστεί για οικονομικούς λόγους και για να μη "μένει στο σπίτι".

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Όταν βρίσκεται εκτός Αγοράς, ασχολείται, εκτός από το σπίτι και το παιδί, με το σχέδιο και τη ζωγραφική. Κάνει γυμναστική, διαβάζει και ακούει μουσική. Δεν έχει ιδιαίτερες οργανωτικές, μεθοδικές, επικοινωνιακές, ή άλλες ικανότητες.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Πρόκειται για άτομο χωρίς ιδιαίτερα τυπικά και άτυπα προσόντα, ή ικανότητες.

Επειδή δεν έχει αναπτύξει σημαντικές δεξιότητες στην οργάνωση του χώρου, ή του χρόνου, θα μπορούσε να εργαστεί σαν εξωτερική συνεργάτης. Η σταθερή εξωτερική συνεργασία με γραφείο, ή εταιρία θα αποτελούσε, κατά τη γνώμη μας, ένα πρώτο στάδιο ένταξής της στην Αγορά Εργασίας

Ή, επειδή έχει ασχοληθεί με το σχέδιο θα μπορούσε να συνεργαστεί δοκιμαστικά με αρχιτεκτονικό, ή άλλο ανάλογο γραφείο, εταιρία, επιχείρηση.

Ένα επόμενο στάδιο στην εργασιακή της ένταξη θα αποτελούσε και η σταθερή της συνεργασία στο εσωτερικό του γραφείου. Η σταθερή και με πλήρεις όρους απασχόληση θα της προσέδιδε μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση, εφόσον με την απασχόληση γίνεται αποδεκτή από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 25 ή Β9

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 35 ετών, που δεν έχει εργασθεί για πέντε χρόνια, μεταλυκειακής εκπαίδευσης (σπούδασε λογιστικά, φοροτεχνικά, γραφομηχανή, τέλεξ, φαξ, Η/Υ κ.λπ. σε Ιδιωτική Σχολή). Είναι διαζευγμένη και έχει δύο παιδιά σε εφηβική ηλικία. εργατικής καταγωγής. Έχει προηγούμενη εργασιακή εμπειρία σαν τραπεζοκόμος σε Νοσοκομεία -επί τρία χρόνια εκ των οποίων μόνο οι οκτώ μήνες έχουν αναγνωρισθεί.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Όσο είναι άνεργη, ασχολείται με το σπίτι και κάνει δουλειές για την ίδια και τα παιδιά της, αλλά και για τους γονείς της. Ιδιαίτερα της αρέσει να ασχολείται με τα λουλούδια της και με τη μαγειρική (ζυμώνει, λ.χ. ψωμί η ίδια). Τον ελεύθερο χρόνο της διαβάζει, γράφει στίχους, κολυμπάει. Είναι γραμματέας σε σύλλογο και βοηθάει στη διοργάνωση εκδηλώσεων.

Από την αξιολόγηση και αυτοαξιολόγησή της προκύπτει ότι έχει οργανωτικές ικανότητες, που φθάνουν μέχρι τη δόμηση ενός "αυστηρού πλαισίου" στη δράση της και ότι είναι συνεπής και αυτοπειθαρχημένη και συχνά απαιτεί την ίδια συνέπεια και πειθαρχία από τους άλλους. Εκφράζεται με έναν επιβλητικό τρόπο και θεωρεί τον εαυτό της κατάλληλο -αυτοπροτείνεται- για ηγετική θέση. Θέλει να εργάζεται για οικονομικούς και για ψυχολογικούς: "...όταν δουλεύεις ανεβάνεις ψυχικά ... μαθαίνεις απ' ό,τι κάνεις". Προτιμά να εργάζεται εκτός σπιτιού, θεωρώντας πως η εκτός σπιτιού αμειβόμενη εργασία έχει καλύτερους εργασιακούς όρους και είναι και λιγότερο εξοντωτική.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οι οργανωτικές ικανότητες, η συνέπεια και αυτοπειθαρχία της, καθώς και τα τυπικά της προσόντα σχετικά με τη γραμματειακή υποστήριξη θα θεωρούνταν αποτελεσματικά σε ανάλογη εργασία γραφείου. Η εμπειρία της ενασχόλησής της με νοσοκομείο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να εργαστεί σαν διοικητικό προσωπικό σε ιδιωτικό νοσηλευτικό ίδρυμα, ή άλλο κοινωφελές ίδρυμα.

Η εμπειρία της από την πολυετή συλλογική της δράση σημαίνει ότι μπορεί να συνεργαστεί αρμονικά και για κάποιο κοινό σκοπό και αποτελούν σημαντική προϋπηρεσία.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 26 ή Β10

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 34 ετών, ανύπαντρη, απόφοιτος Λυκείου, εργατικής καταγωγής. Είχε για πέντε χρόνια δική της επιχείρηση –κομμωτήριο- και έχει εργαστεί άλλα τόσα χρόνια σαν πωλήτρια και σαν υπάλληλος σε χρηματομεσιτικό γραφείο και στη χρυσοχοϊα. Παιτηθήθηκε επειδή δεν είχε καλές εργασιακές συνθήκες –ασφάλιση- και επαγγελματικές προοπτικές. Στο Κ.Ε.Θ.Ι. βρέθηκε για να αναζητήσει μια καλύτερη εργασία.

Θέλει να εργαστεί για λόγους οικονομικούς και ασφαλιστικούς-συνταξιοδοτικούς, αλλά και για λόγους ψυχολογικούς -δημιουργίας και επικοινωνίας.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Προτιμά να εργαστεί εκτός σπιτιού "...για λόγους κοινωνικότητας ... ανοίγει το μυαλό σου, όταν έρχεσαι σ' επαφή με τους άλλους ..." άλλωστε, ήδη, ασχολείται στο σπίτι και γνωρίζει, "...απ' τα μέσα την αμειβόμενη απασχόληση στο σπίτι χτενίζει πελάτισσες, ράβει ρούχα, παρεό, κουρτίνες, καλύμματα, φτιάχνει κάδρα, κάνει διάφορες επισκευές, φτιάχνει κοσμήματα, κοκαλάκια μαλλιών και κολλάζ..."

Το λίγο ελεύθερο χρόνο της διαβάζει. Ασχολείται με τις περισσότερες δουλειές στο σπίτι, εκτός από το μαγείρεμα. Συμμετείχε για οκτώ χρόνια σε πολιτιστικούς συλλόγους και είχε την ευθύνη για τις θεατρικές εκδηλώσεις, παίζοντας παράλληλα σε κάποιες από αυτές.

Τα περισσότερα άτυπα προσόντα της, όπως ράψιμο ειδών οικιακής χρήσης - παρεό, ή άλλων ρούχων, βάψιμο τοίχων, κολλάζ αντικειμένων και αποξήρανση λουλουδιών, καθώς και τα τυπικά της, όπως προκύπτουν από τις Βεβαιώσεις παρακολούθησης μαθημάτων κοσμήματος και κομμωτικής, δοκιμάζονται στην Αγορά, εφόσον, τα μεν αντικείμενα που φτιάχνει προωθούνται άτυπα με επιτυχία όμως σε εμπορικά / τουριστικά καταστήματα στην πόλη και σε διάφορα νησιά, οι δε ικανότητές της στην κομμωτική και τη ραπτική επαινούνται από τις πελάτισσές της, παρά το ότι δεν πρόκειται για τυπική απασχόληση.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, δοκιμάζονται και τα προσόντα της αυτοπειθαρχίας και οργάνωσης του χώρου και του χρόνου, προσόντα απαραίτητα για την εκτέλεση των παραγγελιών της. Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες εκφράζονται και άλλες ικανότητες, όπως φαντασία, δημιουργικότητα, ανάληψη πρωτοβουλιών κ.λπ. Είναι γρήγορη και υπεύθυνη σε ό,τι αναλαμβάνει, χωρίς να είναι ιδιαίτερα μεθοδική, με αποτέλεσμα, κάποιες φορές, να της "ξεφεύγει" ο χρόνος, αλλά και ο στόχος. Έχει

αρκετά ανεπτυγμένη κοινωνικότητα και θεωρεί ότι "...η επαφή με τους ανθρώπους αποτελεί πλούτο...".

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από την συνέντευξη μαζί της, τα αποτελέσματα των εργαλείων και τη συνεργασία με τη σύμβουλό της προκύπτει ότι πρόκειται για νέο άτομο με πολλά άτυπα προσόντα και δεξιότητες, όπως η κοπτική-ραπτική, η κομμωτική, η ξυλογλυπτική, η κατασκευή κοσμημάτων και το κολλάζ. Παράλληλα πρέπει να οργανωθεί αποτελεσματικότερα για τις απαιτήσεις της Αγοράς..

Συγκεκριμένα, πρέπει να μάθει να καλλιεργεί τις δεξιότητές της έχοντας περισσότερο προσδιορισμένους στόχους και δίνοντας μεγαλύτερη σημασία στον καταμερισμό του χρόνου : χρόνος εργασίας – χρόνος ψυχαγωγίας / επαφών, γιατί συχνά, ταυτίζει τις μεν με τις δε στο χώρο-χρόνο της.

Η φαντασία, η πρωτοβουλιακή της ικανότητα και η δημιουργικότητά της, η έντονη κοινωνικότητά της και η δυνατότητα προσαρμογής της στα απρόβλεπτα μπορούν να αναπτυχθούν κυρίως σε "καθεστώς" αυτοαπασχόλησης.

Τα οργανωτικά της ενδιαφέροντα είναι πολλά και συμβαδίζουν με τα πρακτικά -παρά την έλλειψη αίσθησης του χρόνου, είναι αποτελεσματική σε ό,τι αναλαμβάνει- και τα καλλιτεχνικά -δημιουργεί με τα χέρια και τη φαντασία της, συνεχώς.

Οι επιχειρηματικές ικανότητες χρειάζονται υποστήριξη. Ίσως δεν πρέπει να εκτίθεται στην Αγορά σαν αυτοαπασχολούμενη, εάν δεν κάνει κάποια συγκεκριμένα γι' αυτό το σκοπό, σεμινάρια.

Είναι προτιμότερο να συνεργαστεί, αρχικά, με κάποια εμπορική, ή άλλη, επιχείρηση, που θα σχετίζεται με το κόσμημα, το ρούχο, την κατασκευή και την αισθητική, όπου θα της αφήνουν την πρωτοβουλία εφαρμογής των ιδεών της.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 27, ή Β11

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 34 ετών, παντρεμένη, χωρίς παιδιά, με ανώτερες σπουδές σε χώρα της Ευρώπης, μικροαστική καταγωγή -πατέρας υπάλληλος και οι δύο γονείς απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σύζυγος επιχειρηματίας- με γνώσεις γλωσσών και Η/Υ.

Έχει εργαστεί σε κρατικό τηλεοπτικό κανάλι, στην τοπική ραδιοφωνία, σε εφημερίδα κ.λπ., υλοποιώντας τις σπουδές της στη δημοσιογραφία, (σε ρεπορτάζ, συνεντεύξεις, σύνταξη) για επτά συνολικά χρόνια.

Από την τελευταία της εργασία σε κρατικό κανάλι απολύθηκε, λόγω λήξης συγκεκριμένης σύμβασης. Θέλει να εργαστεί για να προσφέρει και όχι μόνο για οικονομικούς λόγους. Προτιμά την εκτός σπιτιού εργασία, γιατί αποδίδει καλύτερα και περισσότερο. Εάν πρόκειται για εργασία εντός σπιτιού προτιμά μόνο δουλειά αρχείου.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Ασχολείται, κυρίως, με το γράψιμο και είναι αρκετά οργανωτική, μεθοδική και ψύχραιμη στην αντιμετώπιση των καταστάσεων. Δεν θεωρείται από το περιβάλλον της ιδιαίτερα μαχητική, ή φιλόδοξη. Αντίθετα, θεωρείται ευαίσθητη και απαισιόδοξη.

Ωστόσο, έχει ένα προσόν / χαρακτηριστικό που ταιριάζει με τα τυπικά της προσόντα και είναι η επιστημονική / ερευνητική της περιέργεια.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από τη Συνέντευξη μαζί της και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν προκύπτει ότι πρόκειται για άτομο με ερευνητικά και κοινωνικά ενδιαφέροντα, δημιουργικό και επικοινωνιακό, που σέβεται τις αποφάσεις των άλλων στη συνεργασία της μαζί τους, πιστεύει στην αλληλοϋποστήριξη και χαίρεται κάθε μορφή ανθρώπινης επικοινωνίας / σχέσης.

Έχει, επίσης, καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα και ανεπτυγμένη δημιουργική φαντασία, χρήσιμη για την ειδικότητά της

Ως προς την οργάνωση και τη συνέπεια, φέρνει σε πέρας ό,τι της ζητηθεί, αλλά είναι προτιμότερο να μην το οργανώνει η ίδια. Είναι προτιμότερο να της δίνονται σαφείς οδηγίες, ως προς αυτό που της ζητάται, διότι έχει πρακτικές, οργανωτικές και επιχειρηματικές ελλείψεις. Για να μην χάσει την επαφή της με τις ολοένα και αυξημένες απαιτήσεις της Αγοράς Εργασίας στο χώρο της, θα πρέπει να παρακολουθεί ανάλογα σεμινάρια και να στοχεύει σε αυτό που, ήδη, έχει σπουδάσει ("τυπικό" προσόν = δημοσιογραφία) χρησιμοποιώντας διάφορες

ικανότητές της (“άτυπα προσόντα”) γι’ αυτό το σκοπό, όπως την κοινωνικότητά της, το ενδιαφέρον της για τους ανθρώπους, τη δημιουργικότητα και φαντασία της, καθώς, βέβαια και τη συνέπειά της σε ό,τι αναλαμβάνει.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 28 ή Β12

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 31 έτους, ανύπαντρη, χωρίς παιδιά, που βρίσκεται επτά χρόνια εκτός Αγοράς, απόφοιτη Τ.Ε.Ι.. Κοινωνικής Εργασίας. Είναι παιδί βιοτεχνών χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου. Έχει εργαστεί για λίγους μήνες και διέκοψε, λόγω κακών εργασιακών συνθηκών και σχέσεων στο μισθό, την ασφάλιση, τη συνεργασία με τους συναδέλφους και την εργοδοσία.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Θέλει να εργαστεί εκτός σπιτιού: για λόγους επαγγελματικούς: να αποκτήσει προϋπηρεσία στην ειδικότητά της, για λόγους οικονομικούς: να κερδίζει το βασικό μισθό και να παίρνει ασφάλιση και για λόγους ψυχολογικούς: με την εκτός σπιτιού αμειβόμενη εργασία θεωρεί ότι ολοκληρώνεται σαν προσωπικότητα.

Ασχολείται με το σπίτι, δείχνοντας ιδιαίτερη έφεση στη μαγειρική, την τακτοποίηση και τη διακόσμηση. Ασχολείται επίσης επιτυχώς με το ράψιμο, την αλλαγή υφασμάτων επιπλώσεων, αλλά και τη γυμναστική, τους παραδοσιακούς χορούς, το διάβασμα, ενώ τον ελεύθερο χρόνο της παρακολουθεί θέατρο και κινηματογράφο και συμμετέχει στις δραστηριότητες φιλολογικού συλλόγου, διοργανώνοντας συζητήσεις, μουσικές εκδηλώσεις κ.ά..

Οι φίλοι της και οι συνεργάτες της την θεωρούν συνεπή και υπεύθυνη σε ό,τι αναλαμβάνει. Την θεωρούν επίσης άτομο με ήθος, έμπιστη, δημιουργική και αισιόδοξη, με επικοινωνιακά χαρίσματα, δίκαιη, αλλά και απόλυτη στις απόψεις της.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Στα τυπικά της προσόντα θα μπορούσαν να λειτουργήσουν θετικά τα παραπάνω άτυπα προσόντα / χαρακτηριστικά, έτσι ώστε να μπορεί να αποδώσει σε μια ανάλογη εργασία, λ.χ., σαν κοινωνική λειτουργός σε ιδιωτικό νοσηλευτήριο, όπου χρειάζεται υπευθυνότητα, ήθος, ειλικρίνεια, αλλά και ικανότητα επικοινωνίας.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 29 ή Β13

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 31 έτους, ανύπαντρη, χωρίς παιδιά, απόφοιτος μεταλυκειακής εκπαίδευσης, σε μαθήματα σχεδίου. Είναι παιδί αγροτών, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Βρίσκεται εκτός Αγοράς και αναζητά εργασία ένα χρόνο πριν την Συνέντευξη.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Εργάστηκε επτά συνολικά χρόνια σαν σχεδιάστρια σε ναυτιλιακή εταιρία και σε αρχιτεκτονικό γραφείο, καθώς και σε εταιρία επίπλων κουζίνας, όπου έκανε σχέδιο και πωλήσεις. Έμεινε άνεργη, όταν έκλεισε η τελευταία της δουλειά. Θέλει να εργαστεί για οικονομικούς λόγους. Προτιμά την αυτοαπασχόληση και δεν είναι αρνητική στο να εργαστεί εντός σπιτιού, επιθυμεί, ωστόσο, να διαχωρίζονται, σαφώς, ο χώρος και ο χρόνος εργασίας της, από τον ιδιωτικό της χώρο και χρόνο.

Ασχολείται τον ελεύθερο χρόνο της με το σχέδιο, την αγιογραφία, τη ζωγραφική, τη χειροτεχνία, το διάβασμα. Παρακολουθεί σχετικά σεμινάρια σχεδιαστικών πακέτων και προγραμμάτων.

Έχει διακριθεί στην Αγιογραφία. Έχει καλή αντιληπτική ικανότητα του χώρου. Είναι συνεπής και οργανωτική σε ό,τι αναλαμβάνει. Της αρέσει να δημιουργεί, να παίρνει πρωτοβουλίες, να "δίνεται" σε ό,τι κάνει, αλλά, κάποιες φορές, είναι παρορμητική και βιαστική στις αποφάσεις της, ή τις ενέργειές της.

Θα προτιμούσε να εργαστεί σε μεγάλη επιχείρηση –αν δεν ανοίξει δικό της γραφείο σχεδίου- γιατί, νοιώθει ανασφαλής με το μέλλον και την πορεία των μικρών επιχειρήσεων, παρά το ότι προτιμά το οικογενειακό, φιλικό και ζεστό ανθρώπινο περιβάλλον τους, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το ταλέντο της και τα τυπικά της προσόντα, σε συνδυασμό με την οργανωτικότητά της, την ικανότητα της για πρωτοβουλία και τη δημιουργικότητά της συντελούν εποικοδομητικά, είτε στην αυτοαπασχόληση, είτε στη μισθωτή απασχόληση, σε ανάλογες εργασίες (σχεδιασμός επίπλων, βοηθός αρχιτέκτονα – πολιτικού μηχανικού, αγιογράφος κ.λπ.).

Η παρακολούθηση σχετικών επιδοτούμενων σεμιναρίων θα την βοηθούσαν, εκτός από την οικονομική ενίσχυση και στο να είναι σε επαφή με ο,τιδήποτε το νέο υπάρχει στο χώρο της.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 30 ή Β14

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Γυναίκα 31 έτους, που βρίσκεται εκτός Αγοράς οκτώ χρόνια, απόφοιτος Λυκείου, ανύπαντρη, χωρίς παιδιά, μεσοαστικής καταγωγής (γονείς δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, υψηλόβαθμα στελέχη τράπεζας). Εργάστηκε τρεισήμισι χρόνια στο Λογιστήριο και στη Γραμματεία Ιδιωτικής Επιχείρησης, από που έφυγε εθελουσίως της, προκειμένου να βρει κάτι καλύτερο.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Θέλει να εργαστεί για λόγους προσωπικής καταξίωσης, δημιουργικότητας, αυτοεκτίμησης και για λόγους οικονομικούς "...να δημιουργήσει δικά της πράγματα με τα δικά της χρήματα... και για να αυτονομηθεί σαν προσωπικότητα από το οικογενειακό της περιβάλλον..." Θέλει να εργαστεί εκτός σπιτιού, "...επειδή το σπίτι έχει μοναξιά και η εξωοικιακή δουλειά βοηθά στο να μαθαίνει κανείς στη συνεργασία και την επαφή με τους ανθρώπους..."

Τον ελεύθερο χρόνο της, από όσο μας λέει, παρακολουθεί σεμινάρια κατάρτισης για άνεργους, αναζητά εργασία, ασχολείται με τα λουλούδια και τα οικιακά ζώα, διαβάζει, ακούει μουσική και φροντίζει το σπίτι της. Είναι καλή στη μαγειρική μη παραδοσιακών πιάτων. Δεν είναι ιδιαίτερα οργανωτική στο χώρο και στο χρόνο της, αλλά θεωρεί πως είναι "τελειομανής" και αγχώδης σε ό,τι αναλαμβάνει.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Όταν μιλά για την ίδια φαίνεται ότι είναι σκληρή με τον εαυτό της, ή έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση. Πράγματι, η εξωοικιακή αμειβόμενη απασχόληση μπορεί να της δώσει μια βάση αυτοπραγμάτωσης και έναν τρόπο αναζήτησης του εαυτού και της ταυτότητάς της, με την έννοια της ανάθεσης και της πραγματοποίησης στόχων.

Θα μπορούσε να εργαστεί σε ελεύθερο, κατά προτίμηση, επάγγελμα, ώστε να μην περιορίζεται από το χρόνο και το χώρο, που δεν μπορεί να οργανώσει καλά.

Θα μπορούσε να προμηθεύει με συνθέσεις της τα ανθοπωλεία, ή να διακοσμήσει, με ελεύθερο ωράριο, ανθοπωλεία, καταστήματα και ιατρεία μικρών ζώων.

Τέλος, θα μπορούσε να δοκιμαστεί στη μισθωτή απασχόληση, σε επαγγέλματα όπως η δημιουργία πιάτων σε κέντρα που αναζητούν σεφ μαγειρικής κ.λπ., που δεν έχουν πιεστικό χρόνο.

Για όλα τα παραπάνω μπορεί να παρακολουθήσει και σχετικά (επιδοτούμενα ή μη) σεμινάρια, προκειμένου να αποκτήσει τυπικά προσόντα και να είναι σε επαφή με την Αγορά Εργασίας.

Γ' Ηλικιακή Κατηγορία
3 Συνεντεύξεις
(21 – 30 ετών)

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 31 ή Γ1

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Νέα γυναίκα 29 ετών, ανύπαντρη, χωρίς παιδιά, απόφοιτος Α.Ε.Ι. που βρίσκεται εκτός Αγοράς ενάμιση χρόνο. Ασχολείτο για τέσσερα χρόνια στη Διοίκηση Εταιρίας, σαν ιδιαιτέρα του προέδρου, απ' όπου έφυγε οικειοθελώς, επειδή δεν υπήρχε ανταπόκριση εργασίας - αποδοχών. Παιδί μεσοαστικής καταγωγής.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Θέλει να εργαστεί "...για λόγους εσωτερικής ανάγκης και δημιουργίας και για λόγους οικονομικής ανεξαρτησίας. Θέλει να εργαστεί εκτός σπιτιού, επειδή της αρέσει να συναναστρέφεται με κόσμο ... να οργανώνει ανθρώπους και πράγματα ... να δημιουργεί"

Τον ελεύθερο χρόνο της ασχολείται με τη φροντίδα του σπιτιού της, την αναζήτηση εργασίας, το διάβασμα, τη γυμναστική και τις γλώσσες. Της αρέσει ο κινηματογράφος και το θέατρο. Αυτοχαρακτηρίζεται σαν συνεπής, οργανωτική, μεθοδική και υπεύθυνη και φέρνει παράδειγμα τη διοργάνωση επαγγελματικών συγκεντρώσεων / πάρτι / γευμάτων, για το Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρίας, που εργαζόταν, όπου τα έφερνε σε πέρας με υποδειγματικό τρόπο.

Οι φίλοι της και οι συνεργάτες της τη χαρακτηρίζουν σαν συναισθηματική, συνεπή, που διψά για μάθηση και για δημιουργία.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ανάγκη της για δημιουργική απασχόληση την ωθεί σε εργασία στην οποία θα μπορεί να αναλάβει πρωτοβουλίες.

Θα μπορούσε να εργασθεί σε γραφείο δημοσίων σχέσεων, παρακολουθώντας και ανάλογα σεμινάρια, και βάσει των τυπικών της προσόντων: να οργανώνει αποτελεσματικές καμπάνιες για διάφορα ζητήματα, να διαμεσολαβεί στα προβλήματα των καταναλωτών, ή των εργαζόμενων στην επιχείρηση κ.ο.κ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 32 ή Γ2

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Νέα γυναίκα 28 ετών, άνεργη για ένα χρόνο, με παιδαγωγικές και μεταπτυχιακές σπουδές, που εργάστηκε σαν ταμίας σε μαγαζί ψυχαγωγίας, παιδί εργατικής καταγωγής. Έφυγε απ' τη δουλειά της, διότι μετακόμισε από την πόλη διαμονής της και ήρθε στην Αθήνα.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Θέλει να εργαστεί για "...οικονομικούς λόγους και για να ασχολείται με κάτι...για να περνάει ο χρόνος...ενώ της είναι αδιάφορο, αν θα εργαστεί μέσα, ή έξω από το σπίτι..."

Τον ελεύθερο χρόνο της φροντίζει το σπίτι, γυμνάζεται και διαβάζει. Όταν ήταν μαθήτρια συμμετείχε με επιτυχία σε αθλητικές σχολικές συγκεντρώσεις και θέλει να εξακολουθεί να γυμνάζεται.

Είναι, σύμφωνα με φίλους, συνεργάτες της και την ίδια, κοινωνική, μεθοδική και οργανωτική.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Θα μπορούσε να αποδώσει και σαν αυτοαπασχολούμενη (σε δικό της παιδικό σταθμό, λ.χ.) και σαν δασκάλα σε ιδιωτικό σχολείο, ή σταθμό, αξιοποιώντας τόσο τα τυπικά της προσόντα (πτυχίο, μεταπτυχιακό, γλώσσες, κ.λπ.) στις παιδαγωγικές επιστήμες, όσο και τα άτυπα προσόντα της (επικοινωνία, οργανωτικότητα, συνέπεια) και προπαντός την αγάπη της για τα παιδιά.

Παρ' όλο που δεν μιλά πολύ για τα προσόντα της, θα ήταν περισσότερο σημαντική η προσφορά της σε ό,τι έχει να κάνει με ανθρώπινες σχέσεις, παρά με δουλειά γραφείου.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 33, ή Γ3

A. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Νέα γυναίκα 23 ετών, ανύπαντρη, μεσοαστικής καταγωγής, δύο χρόνια εκτός Αγοράς, απόφοιτη Λυκείου. Έχει απασχοληθεί ένα χρόνο σε εταιρία.

B. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ, ΠΡΟΣΩΝΤΑ

“Θέλει να εργασθεί εκτός σπιτιού επειδή της αρέσει να μετακινείται, για λόγους επιβίωσης, δημιουργίας και έκφρασης... και θέλει να απασχοληθεί στις πωλήσεις”

Όταν δεν βοηθά στο σπίτι, αναζητά εργασία, παρακολουθεί σεμινάρια, διαβάζει αγγλικά και ψυχολογία και ακούει μουσική.

Θεωρείται υπομονετική, έμπιστη και ότι μαθαίνει εύκολα.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Με κατάλληλα σεμινάρια και κατάλληλους τρόπους ανάδειξης των άτυπων προσόντων της -υπομονή, γρήγορη μάθηση- θα μπορούσε να αποδώσει σε πράγματα που την ενδιαφέρουν, όπως οι πωλήσεις και η αισθητική / κομμωτική.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Ποιοτική Επεξεργασία των κοινωνικοοικονομικών στοιχείων των συνεντεύξεων δεκαέξι γυναικών της "Α" ηλικιακής κατηγορίας" (55-41 ετών)

A 1. Τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά (τυπικά προσόντα)

- έξι γυναίκες έχουν κάνει μεταλυκειακή εκπαίδευση (55,49,46,44,42 και 41 ετών)
- τέσσερις γυναίκες έχουν τελειώσει το Λύκειο (54,46,44 και 41 ετών)
- τρεις γυναίκες δεν έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και δεν έχουν απολυτήριο Λυκείου (42,41 ετών)
- δύο γυναίκες έχουν πάρει μόνο το απολυτήριο του Δημοτικού (52 και 42 ετών)
- μία γυναίκα είναι απόφοιτος Α.Ε.Ι. (47 ετών)

Παρατηρείται ότι στο σύνολο των δεκαέξι μεγαλύτερων γυναικών του δείγματος οι δεκατρείς -λίγο περισσότερο από το 80%- κινούνται γύρω από τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, με ελαφρά ανοδική τάση, εφόσον : οι έξι έχουν κάνει κάποιες επιπλέον σπουδές (συνήθως μονοετούς φοίτησης, λογιστικά, γραμματειακή υποστήριξη κ.λπ., και μια έχει ακολουθήσει τριετή φοίτηση, ανώτερης ειδικευμένης σχολής) και οι τέσσερις έχουν ολοκληρώσει το Λύκειο. Οι τρεις έχουν φτάσει μέχρι την προτελευταία τάξη του Λυκείου και δεν έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους, ενώ είναι μικρός ο αριθμός αποφοίτων ΑΕΙ για τις γυναίκες αυτής της ηλικιακής κατηγορίας (μία στις 16).

A 2. Η οικογενειακή κατάσταση

Οι έντεκα είναι παντρεμένες και έχουν από ένα έως τρία παιδιά: οι οκτώ έχουν δύο παιδιά, οι δύο από ένα παιδί και μία έχει τρία παιδιά.

Οι ηλικίες των παιδιών "σχετίζονται" με αυτές των μητέρων τους: οι παντρεμένες γύρω στα 50 και όσες είναι γύρω στα 45 έχουν ενήλικα παιδιά, εκτός από μία γυναίκα 44 ετών, που έχει μικρό παιδί. Οι γυναίκες γύρω στα 40 έχουν παιδιά σε εφηβική ηλικία και μία έχει ενήλικα παιδιά. Οι τρεις είναι διαζευγμένες με ενήλικα, ή μεγάλα παιδιά και μόνο δύο είναι ανύπαντρες, χωρίς παιδιά.

A 2.1. Συσχετίζοντας ηλικία γάμου, γονιμότητα και επίπεδο εκπαίδευσης¹² για τις παντρεμένες αυτής της ηλικίας με παιδιά, παρατηρείται ότι υπάρχει “θετική σχέση”: οι απόφοιτες Δημοτικού, Λυκείου, κάποιες με μεταλυκειακή εκπαίδευση και αυτές που δεν ολοκλήρωσαν την Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση έχουν ενήλικα παιδιά, κάτι που δείχνει ότι παντρεύτηκαν νέες, έκαναν παιδιά σε μικρή ηλικία και δεν συνέχισαν επαρκώς τις σπουδές, την εξειδίκευση ή την επιμόρφωσή τους. Δύο με μεταλυκειακή εκπαίδευση έχουν ανήλικα παιδιά, που δείχνει ότι παντρεύτηκαν μετά τις σπουδές τους και μόνον η απόφοιτος Α.Ε.Ι. και μια ακόμα γυναίκα μεταλυκειακής εκπαίδευσης είναι ανύπαντρες χωρίς παιδιά, γεγονός που δείχνει πως οι σπουδές δεν παρεμποδίστηκαν από τη δημιουργία οικογένειας.

Έτσι λοιπόν οι γυναίκες με μέσο εκπαιδευτικό επίπεδο παντρεύονται σε μια “αναμενόμενη” ηλικία 20-25 ετών, έτσι ώστε, σε ηλικία 40-55 ετών, να έχουν ενήλικα, ή μεγάλα προς ενηλικίωση παιδιά. Όσες έχουν χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο φαίνεται ότι παντρεύονται και αποκτούν παιδιά σε μικρότερη ηλικία, ενώ όσες κάνουν υψηλότερες σπουδές είναι ανύπαντρες χωρίς παιδιά.

Στις τρεις διαζευγμένες μητέρες με παιδιά ενήλικα, ή παιδιά προς ενηλικίωση, οι δύο δεν έχουν ολοκληρώσει τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και η μία έχει Απολυτήριο Λυκείου. Δεν υπάρχει δηλαδή, διαφορά στα εκπαιδευτικά προσόντα τους με τις παντρεμένες με παιδιά.

A 3. Η κοινωνικο-οικονομική τάξη και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων

Γυναίκες που έχουν και τους δύο γονείς μέσης εκπαίδευσης και προέρχονται από τη μεσαία τάξη παρατηρείται πνευματική καλλιέργεια, καμιά φορά, ανεξάρτητη από τα τυπικά τους προσόντα : στις τρεις περιπτώσεις του συγκεκριμένου δείγματός μας αυτής της ηλικιακής κατηγορίας η μια έχει πτυχίο Α.Ε.Ι., η άλλη έχει κάνει μεταλυκειακές σπουδές και η τρίτη είναι μόλις απόφοιτος δημοτικού, αλλά με ευρύτερη εγκυκλοπαιδική μόρφωση, όπως φάνηκε από τη συζήτησή μας. Από τα παραπάνω φαίνεται η επίδραση του μορφωτικού επιπέδου των γονέων στις κόρες, ιδιαίτερα της μητέρας, που κατά τη γνώμη μας, λειτουργεί και ως πρότυπο γι’ αυτές.

Σε γυναίκες με πατέρα απόφοιτο Λυκείου, ή Α.Ε.Ι. και μητέρα Δημοτικού οι δύο στις τρεις περιπτώσεις, που έχουν καταγραφεί στο δείγμα μας, δεν έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και μόνο η μία έχει κάνει Μεταλυκειακές Σπουδές.

¹² Βλέπε **Χ. Συμεωνίδου** (και άλλοι) 1997, “Κοινωνικο-οικονομικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της γονιμότητας στην Ελλάδα”, ΕΚΚΕ, “οι γυναίκες με μέση και με ανώτερη / ανώτατη εκπαίδευση επιθυμούν τον ίδιο σχεδόν αριθμό παιδιών, ο οποίος είναι χαμηλότερος από αυτόν των γυναικών με κατώτερη εκπαίδευση ...”σ.103

Επομένως και εδώ είναι εμφανής η επίδραση τού μητρικού προτύπου στις κόρες, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπάρχουν και άλλοι παράγοντες (κοινωνική τάξη, ιστορικές συνθήκες και δομές της, ή άλλα "προσωπικά" χαρακτηριστικά κ.λπ.) που επιδρούν στη συνέχιση ή όχι των σπουδών.

Οι περισσότερες γυναίκες που έχουν και τους δύο γονείς αγράμματους, ή με πατέρα που έχει βγάλει μερικές τάξεις του Δημοτικού, ή να είναι τελειόφοιτος του Δημοτικού, έχουν κάνει μεταλυκειακές σπουδές. Κάποιες έχουν ολοκληρώσει το Λύκειο και μία δεν έχει το έχει ολοκληρώσει.

Σε αυτές τις περιπτώσεις το γονεϊκό εκπαιδευτικό πρότυπο "ξεπερνάται" και παρατηρείται μια ανοδική κινητικότητα στο επίπεδο των τυπικών σπουδών.

A 3.1. Εν κατακλείδι, θα επισημαίναμε ότι : όσο πιο υψηλό είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, τόσο θετικότερη σχέση παρατηρείται με αυτό των παιδιών τους, ενώ όσο χαμηλό είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, τόσο λιγότερο επιδρά στα παιδιά, τόσο μεγαλύτερη, επομένως, είναι και η τάση υπέρβασής του από τις επόμενες γενιές. Υπέρβαση, όμως, μπορεί να σημαίνει και λίγες παραπάνω τάξεις στο σχολείο, από αυτές των γονέων, όχι, κατ' ανάγκη, απολυτήριο, ή πτυχίο.

Όσον δε αφορά στο εκπαιδευτικό πρότυπο της μητέρας, θα λέγαμε πως δρα καταλυτικά για τις κόρες, αφού όσο πιο υψηλό είναι, τόσο μεγαλύτερη είναι η τάση υπέρβασής του, τις περισσότερες φορές.

A 3.2. Στις περισσότερες περιπτώσεις, επίσης, παρατηρείται ανοδική κινητικότητα ως προς την τάξη : κόρες αγροτικής, εργατικής καταγωγής, μικροβιοτεχνών και μικροεμπόρων "μετακινούνται" προς τη μεσοαστική, ή μεσαία τάξη. Αλλά, υπάρχουν και κόρες μεσοαστικής καταγωγής (λιγότερες περιπτώσεις) που μάλλον μετακινούνται με καθοδική πορεία -μείωση εισοδημάτων και διασυνδέσεων- και αναζητούν οποιαδήποτε εργασία.

A 3.3. Τέλος, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία, δεν αποτελεί αυτονόητη αξία η απόκτηση τυπικών προσόντων και η εξωοικιακή αμειβόμενη απασχόληση για τις γυναίκες.

Έτσι κάποιες γυναίκες, ανεξαρτήτως εκπαιδευτικού επιπέδου και κοινωνικής τάξης, έχουν να εργαστούν πάνω από δέκα χρόνια και "έμειναν στο σπίτι" να μεγαλώσουν τα παιδιά. Όσο δε χαμηλότερο είναι το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, τόσο δυσκολότερη είναι η ένταξή τους στην Αγορά, λόγω μάλιστα της επιφυλακτικότητας που επικρατεί στην πρόσληψη "ώριμων" ατόμων, κυρίως γυναικών από την Αγορά Εργασίας.

Η οικογενειακή κατάσταση αποτελεί, επομένως, εμπόδιο για την απόκτηση τυπικών προσόντων, ή για την κατάκτηση επαγγελματικής εμπειρίας.

Το γονεϊκό οικογενειακό “πολιτισμικό” περιβάλλον επιπλέον προβάλλοντας παραδοσιακές αξίες και πρότυπα “φύλου”, “παρεμποδίζει.”, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για χαμηλότερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα και για χαμηλής εκπαίδευσης άτομα, την ένταξη στην Αγορά και “προωθεί” το ρόλο της συζύγου – μητέρας. Έτσι, θα λέγαμε πως σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι προσωπικές σχέσεις με τους γονείς τους ή και το σύζυγό τους επίσης, ως προς την ανεύρεση εργασίας.

Όσον αφορά τη συζυγική οικογένεια και την εν γένει σχέση με τον σύζυγο, συναντάμε γυναίκες στο δείγμα μας, που εξηγούν πως ψάχνουν δουλειά, τα τελευταία χρόνια, επειδή δεν είναι καλές οι σχέσεις με το σύζυγο και θέλουν διαζύγιο, το οποίο θα εγείρει, κατά πάσα πιθανότητα, οικονομικά προβλήματα. Το διαζύγιο δεν αποφασίζεται εύκολα, όχι μόνο για λόγους οικονομικής ανασφάλειας, αλλά και για λόγους διαφωνίας των γονέων τους, ως προς αυτό. Οι δε διαζευγμένες επείγονται να εργαστούν “για να σταθούν στα πόδια τους” και, κάποιες φορές, να βοηθήσουν οικονομικά και τη γονεϊκή οικογένειά τους.

A 4. Εργασιακή κατάσταση

Με τον όρο αυτό καταγράφεται και αξιολογείται η εργασιακή πείρα, οι λόγοι απομάκρυνσης από το εργασιακό περιβάλλον, οι λόγοι για τους οποίους οι γυναίκες επιθυμούν να επανενταχθούν σε αυτό, η επιλογή της αμειβόμενης εργασίας εντός, ή εκτός σπιτιού, οι πιθανοί συσχετισμοί της επαγγελματικής πείρας με την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, την οικογενειακή κατάσταση και την ταξική καταγωγή των δεκαέξι γυναικών της ηλικιακής κατηγορίας του δείγματός μας.

Στην παρούσα μελέτη, ο χρόνος “ανεργίας” δεν υπολογίζεται μόνον από το χρόνο αναζήτησης εργασίας της ερωτώμενης, αλλά και από το χρόνο παραμονής της στο σπίτι, κατά τη διάρκεια του οποίου, επιτελούνται διάφορες εργασίες και αναπτύσσονται ποικίλες δεξιότητες και άτυπα προσόντα ικανά να προσμετρηθούν στην τυπική προϋπηρεσία της ερωτώμενης.

Στο σημείο αυτό πρέπει να παρατηρήσουμε επίσης πως η ηλικία των συγκεκριμένων γυναικών (55 – 41 ετών) δεν προϋποθέτει αντίστοιχη τυπική επαγγελματική εμπειρία, όπως συμβαίνει με τους άντρες συνομηλικούς τους¹³, αν και υπάρχουν και γυναίκες που έχουν πολλά χρόνια τυπικής επαγγελματικής προϋπηρεσίας : γυναίκα 55 ετών, που έχει εργασθεί είκοσι πέντε χρόνια, γυναίκα 54 ετών, που είναι συνταξιούχος με μειωμένη σύνταξη και επιθυμεί να εργασθεί πάλι (μετά το μεγάλωμα των παιδιών), γυναίκα 47 ετών με δεκαοκτώ χρόνια

¹³ Βλέπε **N. Κυριαζή**, 1992, “Αναπαραγωγή του πληθυσμού : θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικές έρευνες”. Αθήνα: Gutenberg, “Ο ρόλος της γυναίκας την τοποθετεί σε συμπληρωματική σχέση με τον άντρα, δημιουργεί συνθήκες ζωής που απορρέουν απ’ τη φροντίδα των παιδιών, του συζύγου και του σπιτιού”, σ. 118.

προϋπηρεσία, γυναίκα 44 ετών με είκοσι έξι χρόνια προϋπηρεσίας και τρεις γυναίκες 42 ετών με είκοσι, δεκαπέντε και δώδεκα χρόνια συνολικής ("σπαστής") απασχόλησης, αντίστοιχα. Υπάρχουν όμως και γυναίκες πάνω από 40 ετών που δεν έχουν την ανάλογη επαγγελματική τυπική προϋπηρεσία : γυναίκα, 52 ετών, "νοικοκυρά", που έχει εργασθεί ελάχιστα, γυναίκα 49 ετών με δέκα χρόνια συνολικής ("σπαστής") εργασίας, δύο γυναίκες 46 ετών με οκτώ και επτά χρόνια προϋπηρεσίας, γυναίκα 44 ετών, με μικρή συνολική ("σπαστής") εργασιακή εμπειρία και τρεις γυναίκες 41 ετών με λιγότερα από δέκα χρόνια τυπικής προϋπηρεσίας.

Αλλά, ας δούμε ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο, ποια η οικογενειακή κατάσταση και η τάξη στην οποία ανήκουν οι συγκεκριμένες γυναίκες.

Μια 52χρονη νοικοκυρά, με δύο ενήλικα παιδιά, εργαζόταν περιστασιακά για λόγους επιβίωσης, μετά από διαζύγιο, με τον πρώτο σύζυγο, αλλά δεν εργάστηκε ξανά, όταν ξαναπαντρεύτηκε, διότι, εκτός από τη φροντίδα των παιδιών της, έπρεπε, όπως μας είπε, να προσφέρει τις υπηρεσίες της στους υπερήλικους γονείς της και τους γονείς του συζύγου της. Και, ενώ οι γονείς της, έλληνες του εξωτερικού, είχαν αρκετά εισοδήματα και υψηλό μορφωτικό επίπεδο, η ίδια δεν συνέχισε τις σπουδές της και είχε έντονα οικονομικά προβλήματα, τα οποία την ωθούσαν να βρει περιστασιακές αμειβόμενες ασχολίες, οι οποίες ήταν ανάλογες των χαμηλών τυπικών εκπαιδευτικών της προσόντων, χωρίς δυνατότητες μόνιμης, σταθερής εργασίας και πιθανότητα ανέλιξης.

Πρόκειται για κλασική περίπτωση, κατά την οποία, η εξωοικιακή, αμειβόμενη εργασία των γυναικών εξαρτάται άμεσα από την οικογενειακή κατάσταση -γάμο και παιδιά- τις ευθύνες για τη φροντίδα ανηλίκων και υπερηλίκων μελών στην οικογένεια, καθώς και την έλλειψη τυπικών εκπαιδευτικών προσόντων που απαιτούνται στην Αγορά Εργασίας.

Οι επόμενες περιπτώσεις μειωμένης επαγγελματικής πείρας σχετίζονται με την έλλειψη τυπικών εκπαιδευτικών προσόντων, έτσι όπως αυτά ζητώνται από την Αγορά σήμερα: εξειδίκευση, πείρα, γνώση τεχνολογίας. Οι σπουδές στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, που θεωρούνται "υψηλές" για τη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία, δεν "διευκολύνουν" την οικογενειακή κατάσταση: όλες, όσες έχουν μειωμένη τυπική προϋπηρεσία είναι παντρεμένες με παιδιά, κάτι που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η εργασία στο σπίτι "υποκαθιστά" το χρόνο εργασίας στην Αγορά και επομένως και τα τυπικά προσόντα που αποκτώνται από αυτήν τη διαδικασία.

Έτσι, οι μη εργαζόμενες αποκτούν πείρα και προσόντα που σχετίζονται με τις αφανείς οικιακές ασχολίες και τους αντίστοιχους ρόλους τους σαν συζύγων, μητέρων, καθώς και από την αφανή εργασία σε μικροϊδιοκτησία του συζύγου ή του

πατέρα, σαν "συμβοηθούντα και μη αμειβόμενη μέλη"¹⁴ δηλαδή, αποκτούν εμπειρία και προσόντα που δεν μπορούν να εκτιμηθούν και να αξιολογηθούν ανάλογα στην Αγορά Εργασίας.

Από την άλλη, σημαντική εργασιακή πείρα έχουν οι ανύπαντρες, οι πρόσφατα παντρεμένες και οι διαζευγμένες για πολλά χρόνια, δηλαδή, γυναίκες που βρίσκονται, για μεγάλο χρονικό διάστημα, εκτός γάμου, καθώς και γυναίκες, κυρίως, με απολυτήριο Λυκείου, ή μεταλυκειακές σπουδές.

Οι λόγοι τους οποίους επικαλούνται οι γυναίκες για να επανενταχθούν στην Αγορά είναι κυρίως οι οικονομικοί, αλλά φαίνεται ότι εξίσου σημαντικοί, είτε τους αναφέρουν οι ίδιες, είτε αφήνουν να εννοηθούν, είναι αυτοί της κοινωνικής χειραφέτησης, κοινωνικοοικονομικής ανεξαρτητοποίησης και της αυτοεκτίμησης.

Στο σύνολό τους, οι γυναίκες του δείγματός μας, της συγκεκριμένης ηλικιακής κατηγορίας δηλώνουν ότι επιθυμούν να εργαστούν, διότι :

- έχουν προβλήματα με το σύζυγο, βρίσκονται σε διαδικασία διαζυγίου ή, είναι διαζευγμένες και θέλουν να σταθούν στα δικά τους πόδια
- νοιώθουν αδιέξοδο μέσα στο σπίτι, ανασφάλεια χωρίς εργασία και δικά τους χρήματα, περιθωριοποιημένες, χωρίς δυνατότητα για επικοινωνία και για δημιουργία, επικαλούνται λόγους ψυχολογικούς, ενώ χαρακτηριστικά αναφέρουν ότι : "θέλω να εργαστώ για να νοιώθω ότι δημιουργώ", "ότι προσφέρω στο κοινωνικό σύνολο ...", "για να μη μένω στο σπίτι ...", " γιατί μέσα απ' την επαφή με άλλους μαθαίνω ...", "γιατί έξω από το σπίτι ενημερώνομαι και επικοινωνώ ...", "γιατί δεν νοιώθω ότι είμαι -ακόμα-σε ηλικία απόρριψης...", "για να αποδείξω στον άντρα μου την αξία μου ...", "γιατί το σπίτι μου προκαλεί κατάθλιψη ...", "γιατί η ρουτίνα σκοτώνει ...", "γιατί θέλω να βγαίνω απ' το σπίτι και να αλλάζω παραστάσεις...", "γιατί δεν αντέχω την κατάσταση στο σπίτι με το σύζυγο ...", κ.ο.κ.
- δεν θέλουν να πάει χαμένη η προηγούμενη εργασιακή τους πείρα, τα εκπαιδευτικά και εργασιακά τους προσόντα.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, παρατηρείται ότι η έννοια της εργασίας είναι συνδεδεμένη με άλλες -λανθάνουσες- ανάγκες / επιθυμίες και αξίες για τις συγκεκριμένες γυναίκες.

Ήδη, έγινε κατανοητό, ότι τα συγκεκριμένα υποκείμενα ταυτίζουν την εργασία με την εξωοικιακή αμειβόμενη απασχόληση. Έτσι και οι δεκατρείς γυναίκες επιθυμούν να εργαστούν καταρχήν εκτός σπιτιού. Από αυτές μόνον οι τρεις δέχονται να εργαστούν εντός σπιτιού "αν πειστώ ... κατ' ανάγκη", "αν δεν

¹⁴ Ο ρόλος των γυναικών στην Ελλάδα σαν συμβοηθούντων και μη αμειβόμενων μελών παρουσιάζεται σημαντικός, για την ελληνική οικονομία, εφόσον αυξάνει σημαντικά, από τη δεκαετία του 1970 (5,2%) στη δεκαετία του '80 (12% - 13% περίπου) βλ. σχετικά **Λ. Μουσουόπου**, 1993, "Γυναίκα και Απασχόληση, Δέκα ζητήματα", Gutenberg, σ. 27

βρίσκεται τίποτα άλλο ...” .Και οι δύο στις 16 δηλώνουν ότι τους είναι αδιάφορο, το πού θα εργαστούν και κάτω από ποιες συνθήκες θα εργαστούν, αρκεί να εργαστούν.

Η εντός σπιτιού αμειβόμενη εργασία “προξενεί ανία, κατάθλιψη, αποτελεί ρουτίνα ... δεν έχεις την ευκαιρία να βγαίνεις ... να επικοινωνείς ... να κάνεις επαφές ... να γνωρίζεις κόσμο ... ν’ αλλάζεις ρούχα ... να ενημερώνεσαι ... να αλλάζεις παραστάσεις ... να φεύγεις απ’ την άσχημη κατάσταση, όταν είσαι άσχημα με το σύζυγο ...” και επιπλέον προτιμάται η εξωοικιακή αμειβόμενη απασχόληση “γιατί έχεις ασφάλιση ... γιατί πρέπει να διαχωρίζεται ο εργασιακός χώρος απ’ αυτόν του σπιτιού ... η ταύτιση των δύο χώρων τρώει, τελικά, περισσότερο χρόνο απ’ ότι νομίζει κανείς ό,τι ξοδεύει στις μετακινήσεις ...” πρέπει ο ένας χώρος να διαχωρίζεται απ’ τον άλλο, αφού στο σπίτι οι δουλειές δεν τελειώνουν ποτέ ...”, “για όσες από εμάς έχουμε εργαστεί στο σπίτι ξέρουμε ότι αυτές οι δουλειές είναι ό,τι χειρότερο για τη γυναίκα ...”κ.λπ.¹⁵

Η Αγορά αναζητά προσόντα ανάλογα με την προϋπηρεσία και το εκπαιδευτικό επίπεδο. Προσόντα, τα οποία δεν ισχύουν, όπως είδαμε, για όσες μένουν για χρόνια μακριά από την Αγορά Εργασίας, ή για όσες δεν έχουν ενταχθεί ποτέ σε αυτήν πραγματικά.

Με αυτήν την έννοια, πρέπει να θεωρούνται έτοιμες να ενταχθούν στην Αγορά αυτές που έχουν εργασιακή εμπειρία σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο, που έχουν εξειδικευθεί σε αυτό και που δεν βρίσκονται για μεγάλο χρονικό διάστημα απομακρυσμένες από αυτό.

Παρ’ όλα αυτά, δεν βρίσκουν εύκολα εργασία ούτε οι γυναίκες (5 στις 16) που θεωρητικά πληρούν αυτά τα προσόντα, αλλά ούτε και όσες αλλάζουν συχνά εργασία: η μη σταθερή εξειδίκευση δεν εκτιμάται σαν ευελιξία (3 στις 16).

Οι υπόλοιπες γυναίκες (οι μισές στο δείγμα μας) είτε “λείπουν” πάνω από δέκα χρόνια από την Αγορά, ή δεν έχουν εξειδικευτεί και επομένως δεν βρίσκουν εύκολα εργασία, λόγω έλλειψης τυπικών προσόντων.

¹⁵ Βλ. **Α. Μουσούρου**, 1993, Γυναίκα και απασχόληση... ό,π, σ. 18-19, “... η κατανομή των εργασιών σε γυναικείες και αντρικές ... η βιομηχανική οργάνωση κατακερματίζει το χώρο και το χρόνο και απομονώνει το ιδιωτικό απ’ το δημόσιο ...”

Ποιοτική – ποσοτική επεξεργασία των κοινωνικοοικονομικών στοιχείων των συνεντεύξεων δεκαεσσάρων γυναικών της "Β" ηλικιακής κατηγορίας" (31 – 40 ετών)

B 1. Τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά (τυπικά προσόντα)

Πρόκειται για μια ηλικιακή κατηγορία με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο, συγκριτικά με την προηγούμενη. Συγκεκριμένα, στο δείγμα μας υπάρχουν :

- Τρεις που έχουν ολοκληρώσει τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση -τη μια εξ αυτών που είχε μπει στο Πανεπιστήμιο και διέκοψε τις σπουδές της, θα την κατατάξουμε σε όσες έχουν τελειώσει Λύκειο. Η ηλικία τους κυμαίνεται από 31 έως 34 ετών.
- Έξι που έχουν τελειώσει σπουδές Α.Ε.Ι. -οι πέντε στην Ελλάδα, η μια στο εξωτερικό- και οι ηλικίες τους κυμαίνονται από 34 έως 38 ετών.
- Δύο που έχουν κάνει ανώτερες σπουδές -Τ.Ε.Ι. στην Ελλάδα και αντίστοιχη σχολή στο εξωτερικό και η ηλικία τους κυμαίνεται από 31 έως 36 ετών.
- Τρεις που έχουν κάνει μεταλυκειακή εκπαίδευση -από 1-3 χρόνια- και οι ηλικίες τους κυμαίνονται από 31 έως 35 ετών.

Συνοπτικά, παρατηρούμε ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό, οι 11 στις 14 νεώτερης ηλικίας γυναίκες -και αν υπολογίσουμε αυτή που διέκοψε, οι δώδεκα στις δεκατέσσερις, συνεχίζουν μετά το Λύκειο τις σπουδές.

Πρόκειται για γυναίκες που γεννήθηκαν στη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 (1960 – 1968) δεκαετία κατά την οποία, με διστακτικά βήματα, η εκπαίδευση αρχίζει να αποτελεί "αγαθό προς επένδυση"¹⁶ στη χώρα μας για τους γόνους και των δύο φύλων των ελληνικών οικογενειών, ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου των γονέων.¹⁷

Όπως αποδεικνύεται και στατιστικά ¹⁸ τη δεκαετία του '80, υπάρχουν, κατά μέσο όρο, περισσότεροι φοιτητές και περισσότερες φοιτήτριες Α.Ε.Ι., περισσότεροι σπουδαστές και περισσότερες σπουδάστριες σε Τ.Ε.Ι., ή στην ιδιωτική

¹⁶ Βλ. **Κ. Τσουκαλάς**, 1986, "Κράτος, Κοινωνία, Εργασία στη μεταπολεμική Ελλάδα", Αθήνα: Θεμέλιο, όπου, αφενός, αναφέρεται η κοινωνική/ οικογενειακή κινητικότητα της ελληνικής κοινωνίας, μέσω της εκπαίδευσης των γόνων της ("...προσδοκίες που κρυσταλλώνονται σε κοινωνικές πρακτικές (αποδεικνύοντας, έτσι ότι ...) οι ελληνικές οικογένειες δεν ελπίζουν απλώς στην κοινωνική άνοδο των γόνων τους, αλλά πιστεύουν σ' αυτή ...") αφετέρου, διαπιστώνεται η καθυστερημένη κοινωνικο-οικονομική ενσωμάτωση των νέων, με αποτέλεσμα την επιμήκυνση της παραμονής των νέων στη γονεϊκή οικογένεια μέχρι να τελειώσουν τις σπουδές τους, σ. 228-229 και σ. 267-270,

¹⁷ Βλ. **Λ. Μουσούρου**, ό.π, 1993, "η σύγχρονη γυναικεία απασχόληση ... αυξήθηκε ... γιατί, επίσης, πλήθυναν τα κίνητρα ... αυξημένες καταναλωτικές ανάγκες... επιθυμία της γυναίκας να παραμείνει οικονομικά ανεξάρτητη ... να ξεφύγει απ' την οικιακή ρουτίνα ..." , σ. 12

¹⁸ Σε έρευνα του ΚΕΠΕ που αφορά την επεξεργασία των στατιστικών στοιχείων της απογραφής του 1991, 1994, **Κ. Κανελλόπουλος**, "Ανθρώπινοι πόροι : πληθυσμός, αγορά εργασίας, εκπαίδευση", ο πληθυσμός κατά την εκπαίδευση για την περιοχή της πρωτεύουσας καταγράφεται ως εξής: 21.040 άτομα με μεταπτυχιακό τίτλο, 333.629 με πτυχίο ΑΕΙ, 96.944 φοιτώντα σε Α.Ε.Ι., 158.054 με πτυχίο ΤΕΙ, 850.877 με απολυτήριο Λυκείου, 406.875 με απολυτήριο Γυμνασίου, 1.090.291 δημοτικού και πάνω από 800.000 με λίγες ή καθόλου γραμματικές γνώσεις σε αντίθεση με τη δεκαετία του 1970, όπου σύμφωνα με την επεξεργασία των στατιστικών στοιχείων της απογραφής της συγκεκριμένης δεκαετίας, για την περιοχή της πρωτεύουσας οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης αποτελούν το 26,6%, του

μεταλυκειακή εκπαίδευση, ή και απόφοιτοι – απόφοιτες Λυκείου, από ό,τι τις δύο προηγούμενες δεκαετίες.

Έτσι, δεν θεωρούμε τυχαία την πυκνή προσέλευση νέων, μορφωμένων γυναικών στο Κ.Ε.Θ.Ι., που αναζητούν εργασία ανάλογη με τα τυπικά τους προσόντα.

Γι' αυτό και το δείγμα αυτής της ηλικιακής κατηγορίας αποτελείται περισσότερο από μορφωμένες γυναίκες -κατ' αυτήν την έννοια, θεωρούμε αντιπροσωπευτικό, ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο, όπως και αυτό το προηγούμενης – μεγαλύτερης – ηλικιακής κατηγορίας, που εξετάσαμε, όχι μόνον των προσερχομένων γυναικών στη Μονάδα, αλλά και της ελληνικής κοινωνίας.

Επομένως, ενώ οι γυναίκες της προηγούμενης ηλικιακής κατηγορίας κινούνται, όπως είδαμε, γύρω από το επίπεδο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, οι γυναίκες αυτής της ηλικιακής κατηγορίας κινούνται γύρω από το επίπεδο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, δηλαδή, παρατηρείται μια ξεκάθαρη ανοδική πορεία των εκπαιδευτικών προσόντων των γυναικών, για την ελληνική πραγματικότητα, ανάμεσα στις ηλικίες 50 και 30 ετών.

B 2. Η οικογενειακή κατάσταση

Υπάρχουν πέντε παντρεμένες εκ των οποίων οι τρεις έχουν από ένα ή δύο παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας, οι οποίες βρίσκονται σε ηλικία 39, 38, 36 ετών και δύο 34 και 38 ετών χωρίς παιδιά, μία ανύπαντρη μητέρα, 37 ετών με μικρό παιδί, δύο διαζευγμένες 35 ετών, η μία με μικρό παιδί, η άλλη με δύο νέα παιδιά και έξι ανύπαντρες, χωρίς παιδιά, ηλικίας 37, 35, 34 και 31 ετών.

Συνοπτικά, παρατηρούμε ότι οι γυναίκες αυτής της ηλικιακής κατηγορίας διαιρούνται ακριβώς στη μέση, ως προς τη δημιουργία, ή όχι, οικογένειας.

Σε σχέση με την προηγούμενη ηλικιακή κατηγορία, ασφαλώς εδώ, είναι λιγότερες αυτές που έχουν σύζυγο, ή / και παιδιά και περισσότερες, συγκριτικά, αυτές που "τολμούν" να έχουν μονογονεϊκή οικογένεια (διαζευγμένες, ανύπαντρες μητέρες), αυτές που δεν "επιτρέπουν" να διαιωνίζεται μια άσχημη συζυγική οικογενειακή κατάσταση και προχωρούν στο διαζύγιο, χωρίς να έχουν πάντα, τη σύμφωνη γνώμη των γονέων τους, οι οποίοι, τελικά, φαίνεται ότι στηρίζουν τις αποφάσεις της κόρης τους για διαζύγιο, ή δημιουργία μονογονεϊκής οικογένειας περισσότερο από ότι οι γονείς των γυναικών της προηγούμενης ηλικιακής κατηγορίας.

δημοτικού το 76% και της ανώτατης εκπαίδευσης το 5,3%, σ. 29, πίν. 1.4.A. Βλ. επίσης **Μ. Ηλιού**, 1990, "Εκπαιδευτική και κοινωνική Δυναμική", Αθήνα:Πορεία, σ. 18-19, 26-27 και πίν. 1 και 4

B 2.1. Συσχετίζοντας γονιμότητα και εκπαιδευτικό επίπεδο καταμερίζονται ως εξής οι απόφοιτες Λυκείου και μεταλυκειακής / ανώτερης ανώτατης εκπαίδευσης: παντρεμένες (ή αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών) και ανύπαντρες ή παντρεμένες χωρίς παιδιά. Έτσι: από τις έξι απόφοιτες Α.Ε.Ι. υπάρχουν τρεις παντρεμένες, οι δύο χωρίς παιδιά, δύο ανύπαντρες χωρίς παιδιά και μία ανύπαντρη μητέρα, ενώ από τις δύο απόφοιτες ανώτερης εκπαίδευσης, η μία είναι παντρεμένη με παιδί, η άλλη ανύπαντρη χωρίς παιδιά.

Όσον αφορά τις τελειόφοιτες Λυκείου, ή μεταλυκειακής εκπαίδευσης, από τις έξι, οι τρεις είναι ανύπαντρες, χωρίς παιδιά, οι δύο διαζευγμένες, με παιδιά, και η μία παντρεμένη με παιδιά) γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες αυτής της ηλικιακής κατηγορίας, ακόμα κι αν παντρεύονται νέες, αποκτούν λιγότερα παιδιά και επιλέγουν υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο, αλλά και η ηλικία γάμου ή /και τεκνοποίησης είναι μεγαλύτερη. Αρχίζει από 23 ετών και πάνω, άλλοτε ξεπερνά και τα 30, αντίθετα με τις γυναίκες της προηγούμενης ηλικιακής κατηγορίας που αρχίζουν να παντρεύονται και ν' αποκτούν παιδιά, σε μικρότερη ηλικία (γύρω στα 20)¹⁹

Είναι εμφανές ότι στις μεγαλύτερες γυναίκες ο γάμος και η τεκνοποίηση έχουν εσωτερικευθεί ως πιο σταθερή και "απόλυτη" αξία, σε σχέση με την εκπαίδευση. Στις νεώτερες γυναίκες θα λέγαμε ότι ο γάμος αποτελεί "σχετική" αξία (χωρίς, ωστόσο, να απορρίπτεται).

Θεωρούμε, δηλαδή, πως η απόκτηση εκπαιδευτικών προσόντων αξιολογείται, εξίσου, στις νεώτερες γυναίκες σαν θετική αξία, όσο και ο γάμος, ή η τεκνοποίηση, ενώ, ο γάμος, ή η τεκνοποίηση, χωρίς να απορρίπτονται, δεν αποτελούν "απόλυτη" αξία, αλλά "προσμετρώνται" στη συνείδηση των γυναικών και αξιολογούνται όσο και η απόκτηση τυπικών εκπαιδευτικών προσόντων.

B 3. Η κοινωνικο-οικονομική τάξη και το μορφωτικό επίπεδο

Οι γονείς των γυναικών αυτής της ηλικιακής κατηγορίας έχουν συνολικά υψηλότερο επίπεδο αυτών της προηγούμενης και ειδικά οι μητέρες. Έτσι :

- Πέντε στις δεκατέσσερις έχουν και τους δύο γονείς απόφοιτους Λυκείου (στη μια περίπτωση υπάρχουν επιπλέον του Λυκείου σπουδές) που ανήκουν στη μεσοαστική τάξη (λ.χ., τραπεζικοί υπάλληλοι, έμποροι, στρατιωτικός – καθηγήτρια γαλλικής, σύμβουλος επιχείρησης – νοσηλεύτρια ...)

¹⁹ Βλ. **Μ. Μαρμουτάκη, Ξ Πετρινώτη**, 1989, "Γυναίκες, Εργασία, Νέες Τεχνολογίες. Ελλάδα. Ε.Ο.Κ." Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, "...οι νεότερες γυναίκες εμφανίζουν γενικά υψηλότερη κινητικότητα ..." "Η εξέλιξη του ρυθμού συμμετοχής των γυναικών (είναι) εντυπωσιακή ... μεταξύ 1981 και 1984 ... ηλικίας 20 – 44 ετών" (ιδιαίτερα στον τριτογενή τομέα) "... τροφοδοτήθηκε από μεταβολές στις κοινωνικές αντιλήψεις ... άνοδο του εκπαιδευτικού επιπέδου των γυναικών ... νέα καταναλωτικά πρότυπα ... πολιτικής ισότητας ... κατάσταση οικονομίας (της χώρας) ..." σ. 29 - 33 και σ. 38-39

Οι κόρες είναι άλλοτε παντρεμένες (38, 36 και 34 ετών) άλλοτε ανύπαντρες, ή παντρεμένες δεν έχουν καθόλου παιδιά, ή έχουν ένα παιδί (37 και 31 ετών) και έχουν υψηλότερο τυπικό μορφωτικό επίπεδο από τους γονείς (Α.Ε.Ι., Τ.Ε.Ι.).

Θα μπορούσαμε, επομένως, να υποθέσουμε πως το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η μεσοαστική τους καταγωγή και το μορφωτικό επίπεδο, ή η εργασία των μητέρων αποτελεί σε αυτές τις περιπτώσεις θετικό πρότυπο ως προς την εκπαίδευση και ως προς τη τάση για εξωοικιακή, αμειβόμενη εργασία των γυναικών του δείγματος, καθώς και για το μειωμένο αριθμό γεννήσεων, παρά το ότι, οι γυναίκες αυτές βρίσκονται ακόμα σε αναπαραγωγική ηλικία. Από τη συζήτηση που είχαμε μαζί τους συμπεραίνουμε πως η ανεύρεση εργασίας αποτελεί ένα εξίσου σημαντικό μέλημά τους μ' αυτό της αναπαραγωγικής τους δραστηριότητας²⁰.

Στην περίπτωση εκείνη που ο πατέρας έχει πτυχίο ανώτερης εκπαίδευσης (δάσκαλος) και η μητέρα ασχολείται με τα οικιακά και έχει απολυτήριο Δημοτικού η κόρη (35 ετών, μικροαστικής καταγωγής) είναι ανύπαντρη πτυχιούχος Α.Ε.Ι.

Σε άλλη περίπτωση, που ο πατέρας είναι τελειόφοιτος μεταλυκειακής σχολής (τεχνίτης) και η μητέρα, επίσης, ασχολείται με τα οικιακά και έχει απολυτήριο Δημοτικού, (είναι, επίσης, μικροαστικής καταγωγής), η κόρη είναι, επίσης, ανύπαντρη (34 ετών) με απολυτήριο Λυκείου.

Και στις δύο αυτές περιπτώσεις το εκπαιδευτικό επίπεδο της κόρης είναι υψηλότερο της μητέρας και ίσο έως σχετικά υψηλότερο με τον πατέρα και απ' ό,τι μας είπαν στις συνεντεύξεις αυτό που, κυρίως, τις ανησυχεί είναι η αναζήτηση εργασίας. Άρα και εδώ παρατηρείται μια υπέρβαση του χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου της μητέρας, αλλά και διαφοροποίησης των αξιών και των αντιλήψεών τους, ως προς το αν ότι τα "οικιακά" αποτελούν ή όχι τρόπο επιβίωσης για τις γυναίκες σήμερα.

Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στο να σκεφτούμε πως, ίσως, τα κυρίαρχα αξιακά πρότυπα για τους ρόλους των φύλων, χωρίς να ισχυριζόμαστε πως

²⁰ Σύμφωνα με τη **Χ. Συμεωνίδου**, 1990, "Απασχόληση και Γονιμότητα Γυναικών στην περιοχή της πρωτεύουσας, ποσοτική έρευνα", Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, η γονιμότητα μειώνεται δραστικά από τη δεκαετία του '70, σε αυτή του '80 και ειδικά στην περιοχή της πρωτεύουσας, αλλά το φαινόμενο αυτό δεν συναρτάται άμεσα με την εργασία των γυναικών, αντίθετα με ό,τι συμβαίνει στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπου υπάρχει θετική σχέση γυναικείας εργασίας και γονιμότητας. Ωστόσο, η γονιμότητα συναρτάται έστω και χαλαρά με το γόητρο της εργασίας (οι γυναίκες σε θέση καριέρας κάνουν λιγότερα παιδιά) με το αν βρίσκουν, ή όχι, ενδιαφέρουσα τη δουλειά τους, με το αν εργάζονται μόνο για λόγους οικονομικούς, με το αν έχουν ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο, από αυτό του συζύγου, και υψηλότερες αποδοχές από αυτές του συζύγου. Επίσης, η μικρότερη ή μεγαλύτερη γονιμότητα σχετίζεται και με τον τρόπο απασχόλησης (εντός, ή εκτός του σπιτιού) καθώς και με τη διάρκεια του γάμου (όσες βρίσκουν ενδιαφέρουσα τη δουλειά τους και είναι παντρεμένες λιγότερο από 5 και περισσότερο από 15 χρόνια έχουν μικρότερη γονιμότητα) και σχετίζεται ακόμα με τη διάρκεια της δουλειάς τους (χαμηλότερη γονιμότητα υπάρχει σε όσες εργάζονται συνεχώς).

ανατρέπονται, αρχίζουν να διαφοροποιούνται για τις γυναίκες αυτής της ηλικιακής κατηγορίας προς την κατεύθυνση της απόκτησης μόρφωσης και εργασίας.

Επίσης, έχουμε και δύο περιπτώσεις, κατά τις οποίες, ο πατέρας είναι τελειόφοιτος Λυκείου (εργολάβος / υπάλληλος) και η μητέρα αγράμματη απόφοιτος του δημοτικού (τραπεζοκόμος / "οικιακά") που ανήκουν στις χαμηλές κοινωνικο-οικονομικές τάξεις και οι κόρες τελειόφοιτες λυκειακής και μεταλυκειακής εκπαίδευσης (ίσες ή σχετικά ανώτερες του πατέρα) παντρεμένη (39 ετών) και διαζευγμένη (35 ετών) αντίστοιχα με ένα παιδί η καθεμιά εφηβικής και προσχολικής ηλικίας, όπου και εδώ οι κόρες έχουν ίση (με τον πατέρα) και ανώτερη (σε σχέση με τη μητέρα) εκπαίδευση.

Ακόμα, υπάρχουν και δύο περιπτώσεις, κατά τις οποίες η μητέρα είναι μεν υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου από τον πατέρα (εργατικές οικογένειες) χωρίς να εργάζονται (Λύκειο, Γυμνάσιο, "οικιακά", πατέρες δημοτικό – εργατοβιοτέχνες) και οι κόρες έχουν μεταλυκειακή, ή ανώτερη εκπαίδευση, με δείγματα "ανεξαρτησίας", ως προς το γάμο (η μια διαζευγμένη, με παιδιά εφηβικής ηλικίας, η άλλη ανύπαντρη) μορφωτικό επίπεδο αρκετά υψηλότερο από της μητέρας τους και κατά πολύ υψηλότερο από του πατέρα τους και με σαφή επιλογή να απασχοληθούν εκτός σπιτιού.²¹

Τέλος, έχουμε δύο περιπτώσεις με γονείς και οι δύο με απολυτήριο Δημοτικού (εργάτες και αγρότες) και μια με πατέρα τελειόφοιτο Δημοτικού και μητέρα αγράμματη (αγρότες) κατά τις οποίες οι κόρες είναι τελειόφοιτες Α.Ε.Ι., ή μεταλυκειακής εκπαίδευσης, αισθητά υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου, δηλαδή, από τους γονείς, διαφορετικής οικογενειακής κατάστασης η καθεμιά, ανύπαντρη μητέρα (37 ετών, με μικρό παιδί) παντρεμένη (38 ετών με δύο μικρά παιδιά) και ανύπαντρη (31 έτους, χωρίς παιδιά).

B 3.1. Στη νεώτερη αυτή ηλικιακή κατηγορία, όπου ο μέσος όρος ηλικίας γάμου και τεκνοποίησης αυξάνεται, καθώς αυξάνει και ο μέσος όρος μορφωτικού επιπέδου σε σχέση με αυτό των γονέων (και το μορφωτικό επίπεδο των μητέρων είναι συγκριτικά υψηλότερο ως προς το επίπεδο των μητέρων των γυναικών της προηγούμενης ηλικιακής κατηγορίας) παρατηρούμε ότι οι γυναίκες που μορφώνονται περισσότερο και που δεν θεωρούν τον γάμο σαν απόλυτη αξία, ακολουθούν περισσότερες εκσυγχρονισμένα πρότυπα: για τις γυναίκες αυτές η εργασία δεν αποτελεί μόνον οικονομική αναγκαιότητα, αλλά θεωρείται και περισσότερο αυτονόητη. Όσον δε αφορά την ανοδική πορεία τους στην

²¹ Σύμφωνα με στοιχεία του ΚΕΠΕ, **Κ. Κανελλόπουλος**, 1994, ό.π., για τη δεκαετία του '90, οι γυναίκες αποτελούν το μισό του εργατικού δυναμικού, με αύξηση συμμετοχής των νεώτερων και μείωση των μεγαλύτερων, αύξηση που συνδέεται με την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού τους επιπέδου και τη μείωση των γεννήσεων, σ. 33, σ. 35.

εκπαίδευση, αυτή ακολουθεί το σύνολο της ανόδου της εκπαίδευσης στην ελληνική κοινωνία.

B 4. Η εργασιακή κατάσταση

Στη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία, συνολικά, οι γυναίκες έχουν περισσότερα χρόνια απασχόλησης και προϋπηρεσίας από τις προηγούμενες.²²

Έτσι : Από οκτώ έως δεκαεπτά χρόνια συνολικής εργασίας έχουν επτά γυναίκες 38, 37, 35, 34 και 31 ετών, τέσσερις ανύπαντρες (με ή χωρίς παιδιά), δύο παντρεμένες και μία διαζευγμένη που απολύονται λόγω διακοπής της εταιρίας, ή μείωσης του προσωπικού της, ή διακόπτουν από μόνες τους (στη μια περίπτωση) για να μεγαλώσουν τα παιδιά τους και στις άλλες περιπτώσεις, επειδή δεν συμφωνούσαν με το εργασιακό περιβάλλον, ή δεν έβλεπαν προοπτικές σε αυτό που έκαναν.

Οι μισές γυναίκες αυτού του δείγματος έχουν, επομένως, σημαντική προϋπηρεσία, κάποιες είναι ανύπαντρες και άλλες επιλέγουν να διακόψουν, ή διακόπτουν, επειδή αλλάζει η δομή της εταιρίας.

Οι τέσσερις από αυτές έχουν πτυχίο Α.Ε.Ι., μία έχει κάνει μεταλυκειακές σπουδές και δύο έχουν Απολυτήριο Λυκείου. Δεν είναι, επομένως, τυχαίο το ότι έχουν σημαντική εργασιακή πείρα και στόχο την ανάλογη με τα προσόντα τους εργασία. Οι τέσσερις εξ αυτών, εξάλλου, είχαν εργαζόμενες, αμειβόμενες μητέρες, ανεξάρτητα από το μορφωτικό τους επίπεδο και την εργασία που έκαναν (αγρότισσα, εργάτρια, κατ' οίκον παράδοση ξένης γλώσσας) και διαμορφώνουν ανάλογο πρότυπο προς μίμηση με κατεύθυνση στην οικονομική χειραφέτηση.

Οι υπόλοιπες επτά έχουν μικρότερη προϋπηρεσία από έξι χρόνια έως και λίγους μήνες και η ηλικία τους κυμαίνεται από 38 ετών έως 31. Ως προς το εκπαιδευτικό τους επίπεδο είναι δύο πτυχιούχοι Α.Ε.Ι., δύο πτυχιούχοι Τ.Ε.Ι., δύο τελειόφοιτες Λυκείου και μία μεταλυκειακής κατεύθυνσης και ως προς την οικογενειακή τους κατάσταση, είναι οι τρεις παντρεμένες (η μια χωρίς παιδιά), οι τρεις ανύπαντρες και μια διαζευγμένη με παιδιά.

Όσο λοιπόν υψηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο των γυναικών, τόσο αυξάνουν η επιθυμία για εργασία η οποία μάλιστα "ενισχύεται" από την οικογενειακή τους κατάσταση (είναι ανύπαντρες, ή παντρεμένες, χωρίς παιδιά).

Στην συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία, επομένως, ο γάμος και τα παιδιά "συμβαδίζουν" με την ανάγκη / επιθυμία για αμειβόμενη εξωοικιακή εργασία.

²² Βλ. **Μ. Μαρματάκη, Ξ. Πετρινώτη**, 1989, "Γυναίκες, Εργασία, Νέες Τεχνολογίες. Ελλάδα - ΕΟΚ", ό.π., σ. 38-39

B 4.1 Οι δέκα τέσσερις γυναίκες που επιθυμούν να εργαστούν εκ νέου, διέκοψαν την προηγούμενη εργασία τους για τους εξής λόγους :

Οι δύο (ηλικίας 39 και 38 ετών) για να μεγαλώσουν τα παιδιά τους, με μέσο και υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο (η μία είναι απόφοιτος Λυκείου, η άλλη απόφοιτος Α.Ε.Ι.).

Οι επτά (31-38 ετών) για λόγους που θα τους χαρακτηρίζαμε ποιοτικούς ως προς την εργασία που επιθυμούν να έχουν: παραίτηση από προηγούμενη εργασία για αναζήτηση καλύτερης -ανταποκρινόμενης περισσότερο στα προσόντα τους, παραίτηση για λόγους έλλειψης μακροπρόθεσμων προοπτικών κ.λπ.

Οι πέντε για λόγους ανεξάρτητους από τη θέλησή τους: απόλυση λόγω διακοπής λειτουργίας της εταιρίας, απόλυση λόγω περικοπών σε δαπάνες για το προσωπικό της εταιρίας, απόλυση λόγω λήξης της σύμβασης κ.ά.

Επομένως, ο παράγοντας "οικογένεια" έχει όπως είπαμε μειωμένη επίδραση στη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία και σημαντικότερο ρόλο παίζουν οι γενικότερες συνθήκες στην Αγορά.

B 4.2. Οι γυναίκες του συγκεκριμένου δείγματος επιθυμούν να επανενταχθούν στην Αγορά Εργασίας, αλλά είναι εντυπωσιακό πως, στις συζητήσεις μαζί τους, καμία δεν επιθυμεί να εργασθεί μόνο λόγους οικονομικούς. Οι περισσότερες προτάσσουν ψυχολογικούς κ.λπ. ταυτόχρονα με τους οικονομικούς και κάποιες θεωρούν σημαντικότερους τους ψυχολογικούς από τους οικονομικούς.

Έτσι, μπορεί να "...θέλουν να βοηθήσουν το σπίτι οικονομικά τώρα που απολύθηκε ο σύζυγος", αλλά η "προσωπική εκτόνωση", ή "η εκτόνωση της ενεργητικότητας" αποτελούν ένα εξίσου σημαντικό κίνητρο, όπως, εξάλλου, "η προσωπική οικονομική ανεξαρτησία", η "συγκέντρωση εμπειριών μέσα από τη δουλειά" κ.ά. Οι περισσότερες πάντως αναφέρουν πως νοιώθουν "γενικότερη ανασφάλεια για τα απρόβλεπτα του μέλλοντος...", (που δεν την περιορίζουν στην οικονομική σφαίρα) και οι πτυχιούχοι επιθυμούν "να αξιοποιηθεί το πτυχίο τους, στο οποίο "επένδυσαν", όχι μόνο από οικονομικής, αλλά και από "ψυχολογικής" πλευράς", οπότε και πάλι διαφαίνεται πως οι ψυχολογικοί λόγοι αν δεν ακολουθούν πάντως θεωρούνται εξίσου σημαντικοί με τους οικονομικούς.

Αυτό εκφράζεται και από όσες απαντούν πως "θέλουν να εργαστούν για λόγους επιβίωσης", αλλά προσθέτουν πως θέλουν επίσης "να δημιουργούν", "να ζουν την ημέρα τους μέσα από τη δουλειά ...έστω και με λιγότερα χρήματα", επειδή "τους λείπει ο ρυθμός της εργασίας ...", επειδή "τους ενδιαφέρουν οι σχέσεις με τους ανθρώπους ... που τις βοηθούν ν' αναπτυχθούν σαν προσωπικότητες..., να ολοκληρωθούν ...", επειδή "αποκτούν γνώσεις, αφού μέσα

από τη δουλειά μαθαίνεις” ... και επειδή “αποκτάς αυτοεκτίμηση ...”, “εκπληρώνεις στόχους ζωής ...”.

B 4.3. Σχεδόν όλες οι γυναίκες επιθυμούν να εργαστούν εκτός σπιτιού “για να έρχονται σε επαφή με κόσμο”, “για να διαχωρίζεται σαφώς ο χώρος και ο χρόνος εργασίας από τον ιδιωτικό χώρο και χρόνο”, “γιατί αποτελεί κίνητρο φυγής απ’ το σπίτι ... το να ντυθείς και να ετοιμαστείς για να βγεις από το σπίτι σου δίνει ψυχολογική άνοδο ... μόνο, σε περίπτωση ανάγκης θα δεχόμουν να εργαστώ στο περιβάλλον του σπιτιού ...”, “για να ξεφύγω λίγο από το σπίτι ...”, “γιατί, ήδη, πιέζομαι πολύ μέσα στο σπίτι ...”, “γιατί η δουλειά στο σπίτι είναι εξοντωτική, δεν βάζουν ένσημα, δεν συμφέρει ...”, “γιατί ανοίγει το μυαλό σου στην επαφή με τους άλλους, παρά το ότι, ήδη, δημιουργώ και κάνω πράγματα με τα χέρια μου στο σπίτι ...”, “εκτός σπιτιού, αποδίδω καλύτερα, μόνο δουλειά αρχείου θα μπορούσα να κάνω στο σπίτι ...”, “γιατί το σπίτι έχει μοναξιά ... εκτός σπιτιού μαθαίνεις να συνεργάζεσαι με άλλους ανθρώπους ... είμαστε ανθρώπινα όντα, έχουμε ανάγκη για επαφή ...” κ.ο.κ. και δύο δηλώνουν πως θα προτιμούσαν εκτός σπιτιού, αλλά, αν αναγκαστούν, δεν έχουν ιδιαίτερο πρόβλημα να εργαστούν και στο σπίτι. Δύο από τις δεκατέσσερις γυναίκες δηλώνουν ότι προτιμούν το σπίτι, η μια επειδή “την κουράζει η κυκλοφορία” και “δεν την ενοχλεί η αίσθηση της νοικοκυράς” και η άλλη θέλει να σχεδιάσει στο σπίτι, γιατί το θεωρεί οικονομικότερο από το να ανοίξει γραφείο εκτός σπιτιού, στην περίπτωση που δεν εργαστεί σαν εξαρτημένη μισθωτή.

Όπως παρατηρείται τα ποσοστά προτίμησης για εκτός σπιτιού εργασία ξεπερνούν και σε αυτή την ηλικιακή κατηγορία το 80%, όπως και στην προηγούμενη ηλικιακή κατηγορία.

Ποιοτική – ποσοτική επεξεργασία των κοινωνικοοικονομικών στοιχείων των συνεντεύξεων τριών γυναικών της “Γ” ηλικιακής κατηγορίας” (23-30 ετών)

Γ1. Τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά (τυπικά προσόντα)

Η μία έχει ολοκληρώσει τις σπουδές της σε Α.Ε.Ι. (29 ετών), η άλλη έχει κάνει μεταλυκειακές σπουδές (28 ετών) και η τρίτη έχει Απολυτήριο Λυκείου (23 ετών).

Η συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία δεν διαφέρει από την προηγούμενη ως προς το σχετικά υψηλό εκπαιδευτικό της επίπεδο, απόρροια, όπως είδαμε, μιας συγκεκριμένης κοινωνικής στάσης και αντίληψης του συνόλου των ελληνικών οικογενειών, αλλά αποτελεί και συνέπεια αλλαγών στις δομές της ελληνικής κοινωνίας (μετακίνηση προς τις πόλεις, δημιουργία όλο και περισσότερων θέσεων στο δημόσιο τομέα, ανάπτυξη της αυτοαπασχόλησης, κυρίως, με τη μορφή μικρομεσαίων εμπορικών και τουριστικών επιχειρήσεων κ.ο.κ.).

Γ 2. Η οικογενειακή κατάσταση

Καμιά από τις γυναίκες δεν είναι παντρεμένη και δεν έχει παιδιά, κάτι που σημαίνει την αύξηση της ηλικίας γάμου και τεκνοποίησης για το μέσο όρο των νέων που γεννήθηκαν τη δεκαετία του 1970.

Γ 2.1.

Συσχετίζοντας γάμο και γονιμότητα με επίπεδο εκπαίδευσης είναι εμφανής η άμεση σχέση της μη δημιουργίας οικογένειας με τη συνέχιση των σπουδών και την αναζήτηση εργασίας.

Γ 3. Η κοινωνικοοικονομική τάξη

Η μια έχει γονείς υπαλλήλους (πατέρα τελειόφοιτο Α.Ε.Ι., μητέρα απόφοιτο Λυκείου) και η ίδια έχει τελειώσει το Πανεπιστήμιο.

Η άλλη ανήκει σε εργατική οικογένεια (πατέρα οικοδόμος, που έχει τελειώσει λίγες τάξεις στο εξατάξιο γυμνάσιο, μητέρα με απολυτήριο Δημοτικού και επάγγελμα “οικιακά”) και η ίδια έχει κάνει μεταλυκειακές σπουδές .

Η τρίτη είναι παιδί χαμηλόβαθμων υπαλλήλων, με πατέρα απόφοιτο Λυκείου και μητέρα τελειόφοιτο του Δημοτικού και η ίδια έχει τελειώσει το Λύκειο.

Και σε αυτήν την ηλικιακή κατηγορία παρατηρείται σχετική “υπέρβαση” του γονεϊκού (κυρίως μητρικού) εκπαιδευτικού επιπέδου: είναι ίσο ως προς τους πατέρες και υψηλότερο ως προς τις μητέρες.

Η κοινωνική τάξη στην οποία ανήκουν είναι η ίδια από την οποία προέρχονται ή ανώτερη από αυτή των γονιών τους σε καμιά περίπτωση, όμως

χαμηλότερη, δεδομένου ότι σε αυτές τις ηλικίες πολλοί / πολλές νέοι και νέες συγκατοικούν ακόμα με τους γονείς τους επομένως δεν είναι δυνατή η ταξική διαφοροποίησή τους.

Γ 4. Εργασιακή κατάσταση

Και οι τρεις έχουν εργασθεί πάνω από ένα χρόνο (ένα έως τέσσερα χρόνια) και είναι άνεργες τουλάχιστον πάνω από ένα χρόνο (ένα με δύο χρόνια). Και οι τρεις διέκοψαν οικειοθελώς την εργασία τους, προς αναζήτηση “κάτι καλύτερου”, με την έννοια της καλύτερης αξιοποίησης των προσόντων τους και της αύξησης των αποδοχών τους.

Στις νέες γυναίκες, ανεξαρτήτως της ύπαρξης, ή όχι τυπικών προσόντων επικρατεί μια μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση, σε σχέση με τις προηγούμενες ηλικιακές κατηγορίες, που εξετάσαμε, ιδιαίτερα σε σχέση με την πρώτη. Αποτελεί μια τάση αναμενόμενη, λόγω της ηλικίας τους. Η συχνή έλλειψη αυτοπεποίθησης από τις μεγαλύτερες ηλικιακά γυναίκες με ίσα ή και υψηλότερα προσόντα από αυτά των νεώτερων, όπως είναι, λ.χ., η μεγαλύτερη επαγγελματική προϋπηρεσία και εμπειρία, θα “αξιοποιούνταν” ανάλογα αν “τύχχαναν” μεγαλύτερης εκτίμησης.

Στις συνεντεύξεις μας με τις γυναίκες της “Α’ και Β’ ηλικιακής κατηγορίας” συναντήσαμε γυναίκες με πληθώρα τυπικών προσόντων, οι οποίες, μετά την απόλυσή τους, αναζητούν οποιαδήποτε απασχόληση, χωρίς να θέτουν σχεδόν κανέναν όρο και είναι φανερά απογοητευμένες από την Αγορά, νοιώθουν περιθωριοποιημένες, ενώ κάποιες αυτοενοχοποιούνται, για την τροπή που πήραν τα πράγματα στη ζωή τους. Γι’ αυτό πιστεύουμε ότι οι μεγαλύτερες γυναίκες συχνά, έχουν μεγαλύτερη ανασφάλεια από τις νεώτερες γυναίκες. Ανασφάλεια, που ούτε η κοινωνική τους ένταξη μπορεί να “υπερνικήσει”. Πρόκειται για την ανασφάλεια που “γεννάται” από τη συνειδητοποίηση της χαμηλής θέσης ως φύλου -σε συνδυασμό με την ηλικία. Έτσι, ενώ οι νεότερες παραιτούνται επιλέγουν και διεκδικούν, οι μεγαλύτερες απολύονται, επιλέγονται και δεν θέτουν όρους.

Γ 4.1.

Και σε αυτήν την ηλικιακή κατηγορία πρώτα επισημαίνονται οι “άλλοι” λόγοι (έσωτερική / ψυχολογική ανάγκη ...ανάγκη για δημιουργία ...”, “για να ασχολούμαι με κάτινα μην περνάει έτσι ο χρόνος ...”, “για να εκφρασθώ Και να δημιουργήσω”) και μετά οι οικονομικοί.

Πρέπει ωστόσο να διευκρινίσουμε πως οι παραπάνω απαντήσεις δεν σημαίνουν την έλλειψη οικονομικού προβλήματος, όσο και αν στην ελληνική κοινωνία τα παιδιά καλύπτουν τις ανάγκες τους σε αρκετά μεγάλη ηλικία στα πλαίσια της οικογένειας. Σηματοδοτούν, ωστόσο, την ανάγκη των γυναικών κάθε

ηλικίας, κάθε μορφωτικού επιπέδου και όλων των κοινωνικών τάξεων για αυτοεκτίμηση σε μια αντροκρατούμενη κοινωνία. Σηματοδοτούν επίσης την ανάγκη για αναγνώριση της προσφοράς, την ανάγκη για δημιουργία, επικοινωνία και αυτοέκφραση στα πλαίσια της εξωοικιακής αμειβόμενης εργασίας.

Είναι γνωστό πως η ανάγκη αυτή δεν καλύπτεται στα πλαίσια της εσωοικιακής αφανούς εργασίας, στα πλαίσια των ρόλων τους ως συζύγων και μητέρων ή ακόμα και στα πλαίσια της αμειβόμενης εργασίας στο σπίτι, τουλάχιστον όσον αφορά την επικοινωνία.

Γ 4.2.

Ως προς την επιλογή για αμειβόμενη απασχόληση εντός ή εκτός του σπιτιού οι δύο στις τρεις απαντούν πως προτιμούν να εργασθούν εκτός σπιτιού, δηλώνει πως "δεν την πειράζει, αρκεί ν' ασχολείται με κάτιπου να την εκφράζειπου να κυλά ο χρόνος της δημιουργικά....". Οι δύο που επιμένουν να εργασθούν εκτός σπιτιού ταυτίζουν την εξωοικιακή απασχόληση με την "απόκτηση επαφών, τη δημιουργία, τη χαρά της μετακίνησηςτης εξόδου από το σπίτι".

Οι περισσότερες γυναίκες και των τριών ηλικιακών κατηγοριών, ποσοστό πάνω από το 65% του δείγματός μας, επιλέγουν την εξωοικιακή αμειβόμενη απασχόληση και ένα μικρότερο ποσοστό γύρω στα 25% δηλώνει ότι "αν αναγκασθεί θα κάνει εσωοικιακή εργασία", ή ότι "δεν την πειράζει και η εσωοικιακή αμειβόμενη εργασία" και μόνον ένα πολύ μικρότερο ποσοστό, που δεν αγγίζει το 10 % του συνόλου των απαντήσεων επιλέγει σαφώς την εσωοικιακή αμειβόμενη απασχόληση, γεγονός που επιβεβαιώνει την άποψη ότι εκτός από τον οικονομικό παράγοντα σημαντικοί είναι και όλοι οι λεγόμενοι ψυχολογικοί για να ενταχθούν και πάλι οι άνεργες ή και οι ανενεργές γυναίκες στην Αγορά.

ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΟΝΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΜΕ ΤΑ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ.
ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Στη συγκεκριμένη μελέτη αποπειράθηκε η αναζήτηση και η ποιοτική προσέγγιση προσωπικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών ενός δείγματος 33 γυναικών, με μακροχρόνια ανεργία, από τις 450 περίπου άνεργες που ακολούθησαν πλήρη συμβουλευτική διαδικασία²³, από το χρόνο ίδρυσης της Μονάδας (1996-97) μέχρι την ημέρα της ολοκλήρωσης της έρευνας, (η έρευνα άρχισε τον Οκτώβριο του 1998 και τέλειωσε τον Ιούνιο του 1999).

Ο σκοπός, όπως προαναφέραμε και στην Εισαγωγή μας ήταν να αναδειχθούν και να αξιολογηθούν ανάλογα οι δεξιότητες, οι ικανότητες και τα προσόντα του συγκεκριμένου δείγματος στην Αγορά Εργασίας: έτσι, καταγράφηκαν τα προσωπικά και τα κοινωνικοοικονομικά στοιχεία της κάθε ερωτώμενης, μέσα από την αξιολόγηση, αφενός, της κοινωνικοοικονομικής της κατάστασης, αφετέρου, των προσωπικών της ικανοτήτων. Αναδείχθηκε το προφίλ της και η συσχέτισή της με την Αγορά, καθώς και το προφίλ των γυναικών του δείγματος συνολικά, στη σχέση τους με την Αγορά.

Στα εμφανή προσόντα κατατάξαμε το τυπικό εκπαιδευτικό επίπεδο της ερωτώμενης την εργασιακή της εμπειρία που μπορεί να αποδειχθεί και οποιαδήποτε άλλη πιστοποιημένη συμμετοχή και δεξιότητά της: λ.χ., έπαινο από κάποια κριτική επιτροπή για τη συμμετοχή της σε έκθεση ζωγραφικής, τη συμμετοχή της σε έκδοση περιοδικού ή βιβλίου, την καταγραφή της σαν μη αμειβόμενο μέλος οικογενειακής επιχείρησης, τις βεβαιώσεις εθελοντικής συμμετοχής σε Σύλλογο, Οργάνωση, Κόμμα, όπου μπορεί να δραστηριοποιείται έντονα κ.λπ.

Στα "άδηλα", μη εμφανή προσόντα κατατάξαμε δεξιότητες, ικανότητες και χαρακτηριστικά, τις μη καταγεγραμμένες γνώσεις και ταλέντα τους, όπως, π.χ., γνώσεις χρήσης Η/Υ, ταλέντο μαγειρικής, ικανότητες διοργάνωσης εκδηλώσεων κ.λπ., όπως αυτά προέκυψαν από τη συζήτησή μας με την κάθε ερωτώμενη, καθώς και τη δυνατότητα "απόδειξής" τους, με συγκεκριμένες αναφορές σε περιστατικά της ζωής τους. Από τη γνώση που αποκτήσαμε για τις απαντήσεις τους στα "εργαλεία" και από συζητήσεις με τις συμβούλους τους, συνδιαμορφώσαμε την αντίληψή μας για:

- την ικανότητά τους για εργασία σε συγκεκριμένες δραστηριότητες,
- την ικανότητα για προσαρμογή τους στο εργασιακό περιβάλλον,
- την ικανότητα αντίληψης τους και μάθησης,
- την ικανότητα επικοινωνίας, την ικανότητα έκφρασης και ακρόασης,

²³ Ο αριθμός των 33 γυναικών αντιστοιχεί σε ένα ποσοστό 13%, περίπου, του συνόλου των γυναικών που έκαναν Συμβουλευτική, ποσοστό που δεν το θεωρούμε αντιπροσωπευτικό μεν για ποσοτική έρευνα, ικανοποιητικό, όμως, για ποιοτική.

- τη δημιουργική τους ικανότητα, μέσα από την ενασχόληση με διάφορα αντικείμενα,
- την αποδοτικότητά τους,
- την ανάληψη πρωτοβουλίας,
- την υπευθυνότητά τους σε ό,τι αναλαμβάνουν,
- την αυτοπεποίθησή τους, το υψηλό, ή χαμηλό επίπεδο αυτοεκτίμησής τους και το κατά το πόσο αυτό επηρεάζει την αποδοτικότητά τους,

Η σύνθεση αυτών των στοιχείων υποθέτουμε πως αντιστοιχεί σε κάποιο ή κάποια επαγγέλματα.

Επομένως, οι γυναίκες του δείγματος μας συνδυάζουν τα τυπικά προσόντα που προκύπτουν από την άμεση ή και έμμεση σχέση τους με την Αγορά Εργασίας με τα άτυπα παραδοσιακά προσόντα, που προέρχονται από τη λειτουργία του κοινωνικού της ρόλου ως φύλου, καθώς και από τα άτυπα προσόντα που προέρχονται από την πρακτική εφαρμογή των ταλέντων τους.

Αυτά τα τελευταία ανευρίσκονται από την "ένταση" και την "συχνότητα" εφαρμογής τους, σε συνδυασμό με τα λοιπά τυπικά προσόντα και τα χαρακτηριστικά της ερωτώμενης, καθώς και τη σχέση τους με το κοινωνικό πλαίσιο, στο οποίο ζει και μεγαλώνει η ερωτώμενη.

Παρατηρήσεις για τις δεκαέξι γυναίκες της "Α" ηλικιακής κατηγορίας", ως προς τα άτομα προσόντα τους (41 ετών – 55 ετών, Συνεντεύξεις Α1 – Α16)

Στη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία παρατηρούνται ιδιαίτερα ανεπτυγμένα συναισθήματα ευθύνης και συνέπειας σε ό,τι αναλαμβάνουν, καθώς και υψηλή αυτοπειθαρχία και οργάνωση.

Οι ικανότητες και προσόντα άλλοτε συσχετίζονται με την πολύχρονη εργασιακή πείρα και ανάληψη σημαντικών αρμοδιοτήτων, όπως στην περίπτωση της 55χρονης γυναίκας (Συνέντευξη Α1), άλλοτε με το εκπαιδευτικό επίπεδο, όπως της 47χρονης πτυχιούχου Α.Ε.Ι. και με πτυχία μουσικής, τεσσάρων γλωσσών κ.λπ. (Συνέντευξη Α5. Η συγκεκριμένη γυναίκα μάλιστα επισημαίνει ότι οι γνώσεις που απέκτησε την βοήθησαν στο να διαμορφώσει το χαρακτήρα της σε ορισμένα σημεία. Θα λέγαμε ότι από τις τυπικές γνώσεις της μουσικής, "παρήχθησαν" δεξιότητες, όπως η οργάνωση και η πειθαρχία στην εργασία. Χαρακτηριστικά αναφέρει "η πειθαρχία του μουσικού tempo με βοήθησε στην ενίσχυση της αυτοπειθαρχίας μου".) Επίσης, οι αποκτηθείσες δεξιότητες μπορεί να σχετίζονται με την οικογενειακή καταγωγή και το επίπεδο της κουλτούρας (Συνεντεύξεις Α1 και Α5) και να συνδυάζονται και με άλλα προσόντα, όπως είναι η εργασιακή εμπειρία και το μορφωτικό επίπεδο.

Οι προαναφερόμενες δεξιότητες και τα προσόντα που συχνά προκύπτουν από την αφανή εργασία και τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται στα πλαίσια του ρόλου ως μητέρων και συζύγων, μπορεί να συνδυάζονται με πολύχρονη εξωοικιακή εργασιακή πείρα (Συνέντευξη Α2), αλλά σε άλλες περιπτώσεις, όμως, (Συνεντεύξεις Α7 και Α9) η πολύχρονη εμπειρία της εσωοικιακής αφανούς απασχόλησης "υπερσκελίζει" οποιαδήποτε άλλη εμπειρία και δεν θεωρείται σημαντική.

Τέλος, τα συγκεκριμένα προσόντα και δεξιότητες συσχετίζονται με τη συστηματική, συνεχή εθελοντική εργασία σε Συλλόγους και Οργανώσεις, λ.χ., το Σύλλογο γονέων και κηδεμόνων, (Συνεντεύξεις Α6, Α13, Α14 και Α15), εκκλησιαστικές οργανώσεις (Συνέντευξη Α12) ή άλλες ανθρωπιστικές οργανώσεις (Συνέντευξη Α4 και Α11), ή από την ενεργή συμμετοχή σε πολιτικούς συλλόγους (Συνέντευξη Α10), ή από τη θέση τους ως συμβοηθούντων και μη αμειβόμενων μελών οικογενειακών επιχειρήσεων (Συνέντευξη Α16).

Η αποδοτικότητα είναι ένα επίσης σημαντικό στοιχείο των ερωτηθέντων γυναικών της συγκεκριμένης ηλικιακής κατηγορίας. Η αποδοτικότητα συσχετίζεται και ενισχύεται και με άλλα χαρακτηριστικά, ή προσόντα της προσωπικότητας της κάθε γυναίκας, όπως είναι η ικανότητα επικοινωνίας, η αισιοδοξία για τη ζωή, η αυτοεκτίμηση, η εσωστρέφεια, η πειθαρχία, η συνέπεια, η προσαρμοστικότητα κ.α.

Επίσης, τα επικοινωνιακά χαρακτηριστικά φαίνεται ότι αναπτύσσονται στην άτυπη απασχόληση (Συνέντευξη A16) την εθελοντική εργασία (Συνέντευξη A14), αλλά και την τυπική απασχόληση, (Συνέντευξη A5) σε συνδυασμό με άλλα χαρακτηριστικά αυτοπειθαρχίας προσαρμοστικότητας και συνέπειας.

Η μειωμένη αυτοεκτίμηση των γυναικών της συγκεκριμένης ηλικιακής κατηγορίας δεν φαίνεται να επηρεάζει αρνητικά την αποδοτικότητά τους, (Συνέντευξη A3 και A12). Οι γυναίκες με χαμηλή αυτοεκτίμηση εξακολουθούν να αποδίδουν, να είναι συνεπείς και να φέρνουν σε πέρας, με επιτυχία ό,τι αναλαμβάνουν. Τα εσωστρεφή και χαμηλών τόνων άτομα αποδίδουν ικανοποιητικά είτε σε άτυπη / εθελοντική εργασία (Συνέντευξη A4), είτε στον εργασιακό τους χώρο (Συνέντευξη A8 και A10).

Το ίδιο ισχύει και για τις γυναίκες που κατέχονται από έναν σκεπτικισμό και δεν αντιμετωπίζουν με αισιοδοξία τη ζωή. Οι άνεργες, λ.χ., ή όσες έχουν εργαστεί ελάχιστα και αναγκάζονται να "βγουν στην παραγωγή" εξαιτίας ενός διαζυγίου, στα 45, ή τα 50 τους χρόνια, νοιώθουν συχνά, απογοητευμένες, χωρίς, όμως, να σταματούν να φροντίζουν το σπίτι, ή όσους εξαρτώνται από αυτές.

Η "απόδειξη" της "έντασης" και της "συχνότητας" των δεξιοτήτων ή των προσόντων της αποδοτικότητας της προσαρμοστικότητας, της επιμονής, της πειθαρχίας και της οργάνωσης στο συγκεκριμένο δείγμα μας προκύπτει από τη δράση και τις ενέργειες που αναπτύσσονται στην κάθε μορφή εργασίας, ή δραστηριότητα :

Γυναίκες με πολύχρονη και συγκεκριμένη επαγγελματική εμπειρία ανεξάρτητα από τα άλλα χαρακτηριστικά τους (εσωστρέφεια, εξωστρέφεια, ψυχραιμία, προσαρμοστικότητα κ.ο.κ) αναπτύσσουν επιμονή, πειθαρχία, οργανωτικότητα, προσαρμοστικότητα και υψηλή αποδοτικότητα σε ό,τι αναλαμβάνουν.

Τα προαναφερόμενα προσόντα ανευρίσκονται και στον χώρο της εσωοικιακής τους εργασίας, μέσα από την εκτέλεση των κοινωνικών τους ρόλων, ως φύλου και την εθελοντική τους εργασία, ή από άλλη συμμετοχή τους σε συλλογικό έργο και από την εξάσκηση διάφορων χόμπι.

Η έννοια της δοτικότητας και τα προσόντα της αυτοπειθαρχίας, υπομονής και επιμονής κ.ά. δεν επηρεάζονται από το εκπαιδευτικό, πολιτισμικό, κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό τους επίπεδο. Βλέπουμε π.χ., γυναίκες μεταλυκειακής εκπαίδευσης που προέρχονται από μικρομεσαίο περιβάλλον και έχουν γονείς σχετικά υψηλού μορφωτικού επιπέδου (Συνέντευξη A1) και γυναίκες απόφοιτοι Λυκείου, που προέρχονται από χαμηλότερα στρώματα και έχουν γονείς χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου (Συνέντευξη A2) αλλά και γυναίκες με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο (Συνέντευξη A5) και γυναίκες με γονείς μέσου

μορφωτικού επιπέδου γονείς, (Συνέντευξη A10) και γυναίκες με αγράμματους γονείς, (Συνέντευξη A11), κ.ο.κ. Πρόκειται για δεξιότητες που προφανώς “ενισχύονται” από το αν είναι παντρεμένες, διαζευγμένες, με ή χωρίς παιδιά, καθώς και από την εθελοντική τους, ή άτυπη επαγγελματική τους εμπειρία. Π.χ., τις συναντάμε σε γυναίκα με πολυετή άτυπη εμπειρία σαν μη αμειβόμενο μέλος οικογενειακής επιχείρησης, (Συνέντευξη A16), σε γυναίκα με πολυετή εθελοντική εμπειρία, αποδεδειγμένη από ανάλογες βεβαιώσεις συνεργατών, αλλά χωρίς μεγάλη εργασιακή τυπική εμπειρία (Συνέντευξης A4) και σε γυναίκα με πολυετή εργασιακή πείρα -σε διάφορους εργασιακούς χώρους- και με πολυετή εθελοντική (Συνέντευξη A11).

**Παρατηρήσεις για τις δέκα τέσσερις γυναίκες της "Β" ηλικιακής
κατηγορίας", ως προς τα άτυπα προσόντα τους
(30-40 ετών, Συνεντεύξεις 1B – 14 B)**

Η ευθύνη, η συνέπεια, η αυτοπειθαρχία και η οργανωτική ικανότητα σκιαγραφούνται το ίδιο έντονες και στη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία, όσο την προηγούμενη. Συναντώνται και σε γυναίκες με σημαντική εργασιακή πείρα ή όχι και σε γυναίκες υψηλό ή μέσο μορφωτικό επίπεδο και δεν φαίνεται να προκύπτουν μόνο μέσα από την οικογενειακή τους κατάσταση.

Επίσης, σε αυτήν την ηλικιακή κατηγορία, συχνά γίνονται αναφορές και σε άλλες δεξιότητες και προσόντα, όπως η ανάληψη πρωτοβουλιών, η δημιουργική φαντασία, η ικανότητα για επικοινωνία, ο αυθορμητισμός, η διάθεση για συνεργασία, η υψηλότερη αυτοπεποίθηση και η αυτοεκτίμηση.

Η ικανότητα επικοινωνίας συναντάται να σχετίζεται με την υψηλή αυτοεκτίμηση και την ανεξαρτησία κινήσεων (την ανάπτυξη πρωτοβουλίας) σε γυναίκες με μικρή εργασιακή εμπειρία (Συνεντεύξεις 1B, 9B, 14B). Συναντάται επίσης σε ερωτώμενες που είχαν συμμετάσχει σε εθελοντική δράση (Συνεντεύξεις 12B, 1B), που είχαν αναπτύξει συλλογική δράση, (Συνέντευξη B3) που αυτοαπασχολούνταν (Συνεντεύξεις 11B, 4B) ή που ανέπτυσαν άλλου τύπου δραστηριότητες (Συνεντεύξεις 10B, 5B).

Οι γυναίκες αυτής της ηλικιακής κατηγορίας έχουν παράλληλα με τις προαναφερόμενες ικανότητες και υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, σημαντική εργασιακή πείρα, ή αναπτύσσουν άλλα ενδιαφέροντα, λ.χ., εθελοντισμό, συλλογικές δραστηριότητες, αθλητικά, καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα.

Οι προαναφερόμενες ικανότητες που αναπτύσσουν, ενισχύονται από την ιδιότητά τους και ως συζύγου / μητέρας, αλλά και μέσα από τις επιλογές που έχουν κάνει, ή τις άλλες δραστηριότητες, την επαγγελματική τους εμπειρία, τη δημιουργία καριέρας, την ανάπτυξη προσωπικών ταλέντων, την ενασχόλησή τους με τα "κοινά" και τις άλλες προσωπικές τους επιλογές .

Η αποδοτικότητα σε ό,τι αναλαμβάνουν, "συνδυάζεται" με τις παραπάνω ικανότητες της συνέπειας, της ευθύνης, της πειθαρχίας, της δημιουργικότητας κ.ο.κ. Ανευρίσκεται ανεξάρτητα από τα επιμέρους χαρακτηριστικά της προσωπικότητας της κάθε γυναίκας, την εξωστρέφεια (Συνεντεύξεις 1B, 6B, 10B, 11B) τη διστακτικότητα / εσωστρέφεια (Συνεντεύξεις 2B, 3B, 4B, 5B, 12B, 13B, 14B) την υψηλή ή χαμηλή αυτοεκτίμηση (Συνεντεύξεις 7B, 8B, 10B).

Η "απόδειξη" της "έντασης" και της "συχνότητας" των προσόντων της επικοινωνίας, της αποδοτικότητας, της προσαρμοστικότητας, της επιμονής, της πειθαρχίας και της οργάνωσης κ.λπ. προκύπτει από τη δράση και από τις ενέργειες κάθε δραστηριότητας, που αναπτύσσεται στον επαγγελματικό τους χώρο, την

εσωοικιακή απασχόληση, τις άτυπες δραστηριότητες τους, την άσκηση των ενδιαφερόντων τους κ.ο.κ.

Έτσι, τα προαναφερόμενα προσόντα “αποδεικνύονται” εξίσου σε άνεργη, τελειόφοιτο Λυκείου μέσα από την εξειδίκευσή της στον Η/Υ, ή την παρακολούθηση επιμορφωτικών σεμιναρίων, ή σεμιναρίων κατάρτισης στη διάρκεια της ανεργίας της (Συνέντευξη 1B), όσο και σε άνεργες τελειόφοιτους Λυκείου, ή πτυχιούχους Α.Ε.Ι., Τ.Ε.Ι. κ.λπ. μέσα από την πολυετή τους εθελοντική τους εργασία (Συνεντεύξεις 2β, 3B, 5B, 7B, 9B, 10B, 12B) ή ακόμα μέσα από άλλες δραστηριότητές τους αθλητικές, καλλιτεχνικές κ.λπ. που ασκούν για πολλά χρόνια, αφού συμμετέχουν ενεργά σε εκθέσεις, ή άλλες εκδηλώσεις, όπου συχνά παίρνουν τιμητικές διακρίσεις (Συνεντεύξεις 4B, 5β, 6B, 8B, 10B, 11B, 13B, 14B).

Παρατηρήσεις για τις τρεις γυναίκες της “Γ’ ηλικιακής κατηγορίας”, ως προς τα άτομα προσόντα τους (23-29 ετών, Συνεντεύξεις 1Γ-3Γ)

Οι τρεις νεώτερες γυναίκες αναπτύσσουν ιδιαίτερα τον προγραμματισμό και την οργάνωση, παράλληλα με τη συνέπεια και την υπευθυνότητα και δίνουν έμφαση στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας, της πρωτοβουλιακής και επικοινωνιακής ικανότητας σε ό,τι αναλαμβάνουν, στον “ιδιωτικό”, ή στο “δημόσιο” χώρο.

Και στη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία, η αποδοτικότητα υπάρχει ανεξάρτητα με την εσωστρέφεια, ή την εξωστρέφεια, την υψηλή ή χαμηλή αυτοεκτίμηση, αλλά και από την οικογενειακή κατάσταση. Αντίθετα, σχετίζεται με το επίπεδο τυπικών γνώσεων και απόκτησης άτυπων δεξιοτήτων και προσόντων.

Η “ένταση” και η “συχνότητα” των άτυπων προσόντων αποδεικνύεται από την συστηματική ενασχόληση με διάφορες καλλιτεχνικές και αθλητικές δραστηριότητες (Συνεντεύξεις 2γ και 3Γ) από την εμπειρία συλλογικής δράσης και συμμετοχής σε συλλόγους (Συνέντευξη Γ1) από την εντατική και οργανωμένη παρακολούθηση σεμιναρίων κ.λπ. (Συνέντευξη 3Γ).

Η αντιστοιχία των δεξιοτήτων με τα επαγγέλματα για όλες τις ηλικιακές κατηγορίες

Οι δεξιότητες που αναπτύσσουν οι γυναίκες στη διάρκεια της ανεργίας τους, αντιστοιχούν σε επαγγέλματα, στα οποία θα είναι ικανές να ενταχθούν μετά από κατάλληλη (επαν -) εκπαίδευση τους.

Οι δέκα τέσσερις στις 33 γυναίκες (το 40 %, περίπου, του δείγματός μας), που συνθέτουν τις μισές, περίπου, γυναίκες της Α' και Β' ηλικιακής κατηγορίας, μπορούν να αποδώσουν σε επαγγέλματα που απαιτούν υπευθυνότητα, συνέπεια, επιμονή, οργανωτικότητα, αυτοπειθαρχία, μεθοδικότητα, πνεύμα προσαρμογής καθώς και προσόντα διαχείρισης και υποστήριξης της εργασιακής ομάδας, ικανότητες αντίληψης και επικοινωνίας.

Ασφαλώς, η μικρότερη ή μεγαλύτερη απόδοση σχετίζεται με το σύνολο των τυπικών προσόντων και την ιδιαίτερη προσωπικότητα κάθε γυναίκας και επιπλέον οι γυναίκες του δείγματος μας, επειδή βρίσκονται μακριά από την Αγορά Εργασίας, για αρκετά μακρύ χρονικό διάστημα θα πρέπει να "δοκιμασθούν" και να κάνουν σχετικά σεμινάρια πριν επανενταχθούν.

Φαίνεται ότι σε αρκετές γυναίκες του δείγματος "αντιστοιχούν" δραστηριότητες, όπως της γραμματέως, της τηλεφωνήτριας, της συμβούλου Δημόσιων Σχέσεων σε εμπορική, βιομηχανική, τουριστική επιχείρηση, ή σε γραφείο (Συνεντεύξεις Α1, Α2, Α5, Α6, Α7, Α8, Α15, 1Β, 3Β, 5Β, 7Β, 8Β, 9Β, 1Γ).

Επίσης ένας μεγάλος αριθμός γυναικών συγκεντρώνονται σε δραστηριότητες σχετικές με παιδιά, (Συνεντεύξεις Α2, Α4, Α7, Α13, Α14, 2Β, 5Β, 2Γ). Αναπτύσσουν υπευθυνότητα, οργανωτικότητα, ικανότητα για συνεργασία, για ανάληψη πρωτοβουλιών και επικοινωνία, έχουν δημιουργική φαντασία, αυθορμητισμό, δοτικότητα και μεθοδικότητα. Ασχολούνται δημιουργικά με τα δικά παιδιά, μελετούν ό,τι είναι σχετικό και "χτίζουν" με υπομονή και επιμονή τη σχέση μαζί τους. Αυτές θα έπρεπε, κατά τη γνώμη μας, να παρακολουθήσουν σεμινάρια π.χ., δημιουργικής απασχόλησης παιδιών, που "οργανώνουν" την ήδη υπάρχουσα εμπειρική τους γνώση και να κάνουν πρακτική εξάσκηση σε εθελοντικούς συλλόγους που αναπτύσσουν διάφορες ανάλογες δραστηριότητες.

Άλλες, αναπτύσσουν δεξιότητες που αντιστοιχούν σε δραστηριότητες κομμώτριας, αισθητικού, ράπτριας, μαγείρισσας κ.α. (Συνεντεύξεις Α2, Α10, Α12, Α13, 6Β, 10Β, 14Β, 3Γ). Πρόκειται για μεθοδικά και δημιουργικά άτομα με ικανότητες προγραμματισμού, ανάληψης πρωτοβουλίας, με φαντασία και υπομονή σε ό,τι αναλαμβάνουν. Και εδώ τα προσόντα τους αυτά συνεκτιμώνται με τις τυπικές τους γνώσεις και την ιδιαιτερότητα της κάθε προσωπικότητας.

Όσες αναπτύσσουν καλλιτεχνικές δεξιότητες, (έχουν ιδιαίτερη έφεση στο θέατρο, τη συγγραφή, το χορό, το σχέδιο, τη ζωγραφική, τη διακόσμηση, τη

μουσική, τη φωτογραφία, αλλά και το κέντημα, την πλεκτική ...) (Συνεντεύξεις Α3, Α5, Α6, Α13, Α14, Α15, 3Β, 6Β, 10Β, 11Β, 12Β, 13Β, 2Γ, 3Γ) είναι επίσης μεθοδικές, συνεπείς και πειθαρχημένες.

Τέλος, υπάρχουν γυναίκες που αναπτύσσουν δεξιότητες οργανωτικότητας, μεθοδικότητας, πρωτοβουλίας και επικοινωνίας έχουν ιδιαίτερη έφεση σε εμπορικά επαγγέλματα (Συνεντεύξεις Α16, Β3, 4β, 10Β, 3Γ).

Λιγότερες γυναίκες με υπομονή, δοτικότητα, συνέπεια και επικοινωνιακό ταλέντο έχουν ιδιαίτερη κλίση στις νοσηλευτικές δραστηριότητες (Συνεντεύξεις Α11, Α12, 7Β με κάποια επιφύλαξη).

Υπάρχουν αυτές που διαθέτουν οργανωτικές ικανότητες, επικοινωνίας, ανάληψης πρωτοβουλιών κ.ο.κ. και έχουν ιδιαίτερη έφεση σε δραστηριότητες προστασίας του περιβάλλοντος, κηπουρική, ανθοκομία, προστασία ζώων, πρωτοβουλίες για προστασία πράσινου, πεζόδρομων κ.λπ. που συγκεντρώνουν την ενέργεια και το δυναμικό πολλών από τις γυναίκες του δείγματός μας, σε συνδυασμό με άλλα τους προσόντα (όπως π.χ. Συνεντεύξεις Α9, !4Β).

Από ό,τι παρατηρήσαμε πάντως οι γυναίκες δεν θέλουν να μιλούν για τις δεξιότητες τους, συχνά αυτοϋποτιμώνται και τις αναγνωρίζουν στον εαυτό τους, μόνο μετά το πέρας της συμβουλευτικής διαδικασίας και εφόσον έχει προηγηθεί και η κατάλληλη ενθάρρυνση και "στήριξη" τους, λόγω της ψυχικής τους καταβολής από τη μακροχρόνια ανεργία. Στη συζήτηση έτειναν να αναγνωρίζουν περισσότερο τα τυπικά τους προσόντα, αν και για κάποιες ελλιπή, αυτά, δηλαδή, που και η κοινωνία τους "αναγνωρίζει". Η συζήτησή μας για τις άτυπες δεξιότητες τους έφθανε μέχρι κάποιου σημείου μεταξύ μας και δεν "προχωρούσε" όπως γίνεται με τη σύμβουλο, σε ανάλογη περίπτωση.

Η έννοια της εργασίας για τις γυναίκες του δείγματός μας

Οι γυναίκες του δείγματός μας βρίσκονται σε μακροχρόνια (πάνω του ενός έτους) ανεργία. Η αναζήτηση δουλειάς δεν είναι εύκολη: οι περισσότερες έχουν απομακρυνθεί από την Αγορά Εργασίας, τόσο με την έννοια του χρόνου, όσο και με την έννοια της έλλειψης τριβής, της εμπειρίας και ανάλογων προσόντων (λ.χ. νέα τεχνολογία).

Όπως είναι αναμενόμενο, οι λόγοι απομάκρυνσής τους από την Αγορά σχετίζονται με το ρόλο τους σαν κοινωνικού φύλου (μεγάλωμα παιδιών, φροντίδα σπιτιού, συζύγου, υπερηλικών μελών της οικογένειας κ.ά.) και οι αιτίες επανένταξής τους σχετίζονται, επίσης με τη διακοπή της "έντασης" αυτής της οικιακής απασχόλησης, εφόσον τα παιδιά έχουν μεγαλώσει, καθώς και με λόγους προσωπικούς, υπαρξιακούς και οικονομικούς. Στις περιπτώσεις αυτές συναντώνται γυναίκες που έχουν μία μικρή τυπική, επαγγελματική προϋπηρεσία, που την έχουν αποκτήσει πριν ακόμα να παντρευτούν ή / και γεννήσουν παιδιά, που φθάνει μέχρι 5 χρόνια (οι 9 στις 33, ποσοστό 27, 27% του δείγματος) ή λίγο περισσότερο, μέχρι 10 χρόνια, (οι 10 στις 33, ποσοστό 30, 30% του δείγματος). Υπάρχουν και γυναίκες με καθόλου τυπική προϋπηρεσία, ή με ένα-τρία χρόνια (5 στις 33, ποσοστό 15, 15% των γυναικών του δείγματος). Οι γυναίκες αυτών των περιπτώσεων είναι μεγαλύτερης ηλικίας και με περισσότερο "παραδοσιακή" στάση όπως διαφαίνεται από την πορεία της ζωής τους: "εγκατάλειψη" Αγοράς και σπουδών προκειμένου να αφοσιωθούν στο μέγαλωμα των παιδιών, ανεξάρτητα αν οδηγήθηκαν σε αυτό, ή αν το αποφάσισαν οι ίδιες.

Όσες δεν έχουν παιδιά, είναι ανύπαντρες, ή παντρεύτηκαν σε μεγαλύτερη ηλικία κάνουν περισσότερα χρόνια σπουδές και έχουν μακρύτερη τυπική προϋπηρεσία από 20 και πάνω χρόνια (6 στις 33, ποσοστό 18, 18%). Παρατηρείται, επομένως, υψηλή συγκέντρωση μακροχρόνια άνεργων γυναικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που αναζητούν εργασία.^{24α}

Η ανεργία και η συνεπαγόμενη φτώχεια που πλήττουν τις γυναίκες αναιρούν την επιφαινόμενη προοδευτικότητα της ισότητας των φύλων, εφόσον ένα από τα βασικά αίτιά τους εξακολουθεί να παραμένει η μεταβίβαση των ευθυνών της φροντίδας της οικογένειας σε αυτές. Το κράτος με τις ελλείψεις σε δημόσια ολοήμερα σχολεία και άλλες δομές συμβάλλει στην ενίσχυση της πατριαρχικής αντίληψης σύμφωνα με την οποία οι γυναίκες πρέπει να

^{24α} Βλ **Κ.Ε.Θ.Ι.** "Διερεύνηση χαρακτηριστικών και αναγκών γυναικών που απευθύνθηκαν στη Μονάδα Συμβουλευτικής", Μονάδα Πληροφόρησης Γυναικών σε Θέματα Απασχόλησης και Επαγγελματικής Κατάστασης, "...Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών που απευθύνθηκαν στη Μονάδα είναι απόφοιτες Λυκείου...", Ιανουάριος 1998, Κ.Ε.Θ.Ι. σ. 2-3

επιφορτίζονται τα οικογενειακά βάρη, βάρη που εξατομικεύονται και λύνονται σε ιδιωτική βάση.

Οι γυναίκες του δείγματός μας στη μεγάλη τους πλειοψηφία (22 στις 33, ποσοστό 66,6% επιλέγουν τις κανονικές συνθήκες της εξωοικιακής αμειβόμενης απασχόλησης, επειδή θεωρούν την εργασία σαν ένα μέσο κοινωνικών επαφών, εφόσον για αυτές η εργασία αποτελεί ένα μέσο κοινωνικοποίησης, απόκτησης ταυτότητας, ένα μέσο δημιουργίας, σαν μια σημαντική δραστηριότητα για την επιβίωση των ίδιων και της οικογένειάς τους, σαν μια σημαντική κοινωνική σχέση, την ταυτίζουν με την "ανακάλυψη" του κόσμου και τον χειραφετημένο εαυτό²⁴, με την εξωοικιακή και αμειβόμενη εργασία, ή αυτοαπασχόληση και όχι με τις οικιακές δραστηριότητες²⁵. Υποστηρίζεται ότι "το άτομο κοινωνικοποιείται μέσα από την εργασιακή διαδικασία, όπου δεσπόζει ολόκληρο το είναι του... και μέσω αυτής πραγματοποιούνταιοι σχέσεις του με την κοινωνία..."²⁶ Εξάλλου, εργασίες που διεκπεραιώνονται στο σπίτι βάσει συμβάσεων αντιμετωπίζονται με δυσπιστία, κυρίως, ως προς τα θέματα της ασφαλιστικής κάλυψης, αλλά και ως προς τα θέματα της επικοινωνίας και των διαπροσωπικών επαφών που υπάρχουν στους πολυπρόσωπους εξωοικιακούς χώρους εργασίας. Έτσι, ένα συντριπτικά μεγάλο ποσοστό των γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνά μας επιλέγουν την εξωοικιακή αμειβόμενη απασχόληση ("κανονικό ωράριο", ασφάλιση) και ένα πολύ μικρότερο ποσοστό αναγκάζεται να αποδεχθεί την ιδέα της εσωοικιακής αμειβόμενης απασχόλησης, ενώ όσες επιθυμούν την αυτοαπασχόληση τη διαχωρίζουν από το χώρο και το χρόνο της ιδιωτικής τους ζωής.

Η απομονωμένη εσωοικιακή αμειβόμενη εργασία δεν επιλέγεται από τις γυναίκες του δείγματός μας, επειδή τις συνθλίβει η παραμονή τους στο σπίτι. Η παραμονή στο σπίτι οδηγεί σε φαινόμενα αυτοπεριθωριοποίησης και αυτοϋποτίμησης τα οποία ενισχύονται σε όσες είναι πολλά χρόνια ανενεργές και όσες αναζητούν εργασία και δεν βρίσκουν, ή για τις "νοικοκυρές". Υπήρχαν γυναίκες στο δείγμα μας που, παρά τα προσόντα τους και τις ικανότητες τους, παρά την ταξική τους καταγωγή, νοιώθουν ότι υπολείπονται των άλλων, λόγω της υποβάθμισης του Φύλου τους στην ανδροκρατούμενη Αγορά Εργασίας.

²⁴ Σύμφωνα με τον Hegel, η εργασία δεν αποτελεί ανάγκη, αλλά λειτουργία, δυνατότητα του ανθρώπου για καταξίωση, βλ. **Στ. Βουτυράς**, 1971, "Η νέα εργατική τάξη. Συμβολή εις την θεμελίωσιν της συγχρόνου κοινωνικής πολιτικής". Αθήναι, 6, 12-15, καθώς και "Η Γυναίκα στη μισθωτή εργασία", 1981, Αθήνα. Και σύμφωνα με τον **Μαρξ**, εργασία δεν σημαίνει μόνον παραγωγή αλλά και δημιουργία. Στη μισθωτή εργασία, όμως, η δημιουργία αυτή εξελίσσεται σε αλλοτρίωση. Βλ. **Κ. Μαρξ**, 1857 - 8, "Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας, Κείμενα για την Εργασία. Ο άνθρωπος στην Εργασία και στη Συνεργασία", Επιμ., μτφρ. Στ. Καμπουρίδης, Αθήνα: Αναγνωστίδης

²⁵ **Bs Pahl R**, 1984, "Division of labor", όπου αναφέρεται πως η έννοια της εργασίας αντιπαράκειται με αυτήν του σπιτιού, εφόσον ως τυπική, ή κανονική μορφή εργασίας εκλαμβάνεται η εξωοικιακή μισθωτή εργασία. Εκδ. Blackwell, Αγγλία και Νέα Υόρκη: σελ 17, 20, 30.

²⁶ Βλ. **Ζ Παπαδημητρίου**, 1996, "Κοινωνιολογικά Ανάλεκτα, Όψεις της Σύγχρονης Βιομηχανικής Κοινωνίας". University Studio Press: Θεσσαλονίκη, σελ. 23-25 και αναφορά στον **Κ. Κόσικ**, 1975, "Η διαλεκτική του συγκεκριμένου", Αθήνα, σελ. 178

Η εξωοικιακή αμειβόμενη εργασία, επομένως, εκτός από αναγκαιότητα για επιβίωση αποτελεί και δυνατότητα χειραφέτησης, η οποία πραγματοποιείται έξω από τα τείχη του ιδιωτικού χώρου και του "ρόλου" ως συζύγων, μητέρων και νοικοκυρών. Η εργασία εξακολουθεί να αποτελεί ιδεολογία²⁷ και σημαντική κοινωνική σχέση, παρά την αμφισβήτηση της ότι δεν αποτελεί πλέον το κέντρο της ζωής των ανθρώπων από τη νεοφιλελεύθερη σκέψη (κυρίως αγγλική και βορειοαμερικανική)²⁸. Η επιβάρυνση για την αποκλειστική διευθέτηση των οικιακών αφανών μη αμειβόμενων εργασιών του σπιτιού οδηγεί στη μερική απασχόληση, τις εν γένει δυσμενείς συνθήκες εξωοικιακής εργασίας, τις νέες μορφές εργασίας κ.λπ.²⁹

Ασφαλώς, οι νέες μορφές εργασίας που επιβάλλει η σημερινή Αγορά δημιουργούν διαφορετική αντίληψη για την έννοια της εργασίας και ίσως αυτό συνεπάγεται, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς αρκετών θεωρητικών επαναπροσδιορισμό των εννοιών της κοινωνικής τάξης και της κοινωνικής συνείδησης .

Το ζητούμενο ωστόσο, δεν είναι να αλλάξουν τα δεδομένα των εργασιακών σχέσεων και να προσαρμοσθούν οι εργαζόμενες και οι εργαζόμενοι σε ό,τι επιβάλλεται ανεξέλεγκτα από τα συμφέροντα κάθε φορά της Αγοράς. Το ζητούμενο είναι να προστατευθεί η μισθωτή απασχόληση και να αξιοποιούνται οι Άτυπες Δεξιότητες μέσα από ανάλογες ολοκληρωμένες και θεσμοθετημένες απόπειρες ένταξης, αξιολόγησης και πιστοποίησής τους όπου κάθε άνθρωπος θα μαθαίνει να αξιοποιεί τα προσόντα του και τις ικανότητές του.

Πρέπει να επισημανθεί επίσης, πως ένα τμήμα του δείγματός μας –και ιδιαίτερα οι ηλικιακά μεγαλύτερες γυναίκες, διευκρίνιζε ότι είναι πιο σημαντική η οικογένειά τους σε περίπτωση επιλογής ανάμεσα στα δύο. Αλλά και νεώτερες γυναίκες με πανεπιστημιακή μόρφωση αναφέρουν ότι θα "θυσίαζαν" την καριέρα τους για τη δημιουργία οικογένειας. Επιλογές που δεν γίνονται, αντίστοιχα από τους άνδρες συνομηλικούς τους ή τους έχοντες ανάλογο μορφωτικό επίπεδο. Οι γυναίκες, όμως, συχνά καλούνται να επιλέξουν ανάμεσα στον εργασιακό, δημόσιο και τον οικιακό ή ιδιωτικό χώρο / χρόνο. Δεν αποδέχονται τη λογική της συνύπαρξης των δύο σφαιρών, όπως αυτή προτάσσεται μέσα από τις λεγόμενες Νέες Μορφές Εργασίας.

²⁷ Για την έννοια της ιδεολογίας βλ., **Αλτουσέρ, Γκράμσι, κ.ά.** και για την έννοια της εργασίας βλ., **Βουτυράς Στ.** ό.π. κ.α.

²⁸ Βλ. **Τζ. Ρίφκιν**, 1996, "Το τέλος της Εργασίας και το Μέλλον της", Αθήνα : Νέα Σύνορα και **Cl. Off**, 1993, μτφρ. **Γ. Τουτζιαράκης**, Κρήτη:Νήσος

"Η κοινωνία της εργασίας", με τη μέχρι τώρα "κανονική" της μορφή, ή σαν το επίκεντρο στη ζωή του ατόμου, ενώ από τον **Jean Marie Vincent** και το **Μ. Βακαλούλη**, στο "Η κρίση της εργασίας και διεργασίες της κρίσης" στο περ. Ουτοπία, τευχ. 12, Σεπτ. - Οκτ. 1994, σελ. 134 - 143 αμφισβητείται η κρίση αυτής της κρίσης

²⁹ **Bs, Gershunny J.**, 1983, "Social innovation and the division of labor", University Press: Οξφόρδη, σελ 166, 177, 183 κ.λπ.

Στις σημερινές δυτικές κοινωνίες παρατηρείται εξαπλώση των Νέων Μορφών Εργασίας, των εύκαμπτων εργασιακών σχέσεων, της μερικής απασχόλησης των προσωρινών συμβάσεων, με αποτέλεσμα μεγάλα τμήματα της κοινωνίας να αποτελούμε εφεδρικό στρατό εργασίας³⁰. Οι Νέες Μορφές Εργασίας “γεινιάζουν” με τις οικιακές, άτυπες δραστηριότητες της παραοικονομίας (“Μαύρη Αγορά”)³¹

Οι νέες εργασιακές συνθήκες της Παγκοσμιοποιημένης Οικονομίας οδηγούν σε έναν Τρόπο Παραγωγής, που εν πολλοίς, στηρίζεται στην παιδική και τη μεταναστευτική εργασία, ενισχύοντας την ανεργία αντρών και γυναικών. Ο θεσμός της πλήρους και μόνιμης απασχόλησης συρρικνώνεται με αποτέλεσμα οι Νέες Μορφές Εργασίας να τείνουν να παίξουν σημαντικό ρόλο και όχι συμπληρωματικό, ή περιθωριακό στην Αγορά Εργασίας³²

Κατά την γνώμη μας, αποδοχή των εργασιακών συνθηκών σημαίνει αποδοχή της αναπαραγωγής του ρόλου του φύλου παγίωση της αντίληψης περί “γυναικείων” καθηκόντων εσωτερικευσή τους από τις ίδιες τις γυναίκες ως “φυσικών”, εφόσον πολλές από αυτές τις λεγόμενες Νέες Μορφές, αντί να διαχωρίζουν την ιδιωτική από τη δημόσια σφαίρα, επαναφέρουν τις γυναίκες στην πρώτη, μεγεθύνοντας, τελικά, τα όριά της με τρόπο ώστε, η ταυτότητα του φύλου για τις γυναίκες να νοηματοδοτείται κυρίως από αυτήν.

Γί’ αυτό, θεωρούμε ότι στη Μονάδα Συμβουλευτικής θα πρέπει να προστεθούν ερωτήματα που να βοηθούν τις γυναίκες να συνειδητοποιήσουν τους λόγους που επιθυμούν να ασκήσουν τις δεξιότητες και τα προσόντα τους σε εκτός σπιτιού χώρους και συνθήκες.

Έτσι, θα καταγράφονται οι αντιλήψεις τους για την πραγματικότητα που τις περιβάλλει, την εργασία και την οικογένεια, διαστάσεις αναγκαίες σε παρόμοιες αναζητήσεις.

Στο σημείο αυτό θεωρούμε χρήσιμο να αναφερθούμε στα συμπεράσματα πρόσφατης έρευνας για τη γυναικεία εργασία που έγινε από τη Γενική Συνομοσπονδία Εργαζομένων Ελλάδος στην Κρήτη και αφορούν τη σχέση των γυναικών με την εργασία και τις αντιλήψεις τους για αυτήν ³³:

³⁰ Βλ. ενδεικτικά **Γ. Κουζής**, Ιούνιος – Ιούλιος. 1994. “Ειδικές, ή ευέλικτες μορφές απασχόλησης”, στο Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝ.Ε. / Γ.Σ.Ε.Ε. τευχ. 40-41, σελ. 32-37, **Λ. Δουκάκης**, 1988, “Εργασιακές σχέσεις, Οικονομία και Θεσμοί”. Αθήνα: Οδυσσεάς, σελ. 137-139 και **Ξ. Πετρινώτη**, 1988, “Αγορές Εργασίας”, Αθήνα: Παπαζήσης σελ. 384-385, **J. M. Vincent**, ο.π., κ.ο.κ.

³¹ Βλ. **J. Copans**, “Το τέλος της μισθωτής εργασίας”, σελ. 42-44, στο *Monde Diplomatique*, Ελλ. έκδ., τευχ. 15, Δεκ. 1988 (“Αντιστάσεις στην Παγκοσμιοποίηση”).

³² Η Αγορά ορίζεται και διακρίνεται ως “πρωτεύουσα” και “δευτερεύουσα”. Στην “πρωτεύουσα” υπάρχουν καλοί εργασιακοί όροι (υψηλός μισθός, πριμ, κ.λπ.) και δυνατότητες ανέλιξης και καριέρας και πρόκειται για θέσεις σε σημαντικές επιχειρήσεις που, κυρίως καταλαμβάνουν άντρες, λευκοί, με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και εξειδίκευση. Αντίθετα, στη δευτερεύουσα δεν υπάρχουν συνθήκες μονιμότητας, ανόδου και καλών αποδοχών και οι θέσεις αυτές καταλαμβάνονται από μετανάστες, κυρίως, γυναίκες κ.λπ.

³³ **ΙΝ.Ε. Γ.Σ.Ε.Ε.**, Κ.Ε.Κ. “Γυναικεία Εργασία”, 1996, Ηράκλειο, σ. 10-15, 30-31, 38-39

- Παρατηρούνται υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης σε γυναίκες χωρίς παιδί.
- Οι ανύπαντρες διαμορφώνουν μια λιγότερο "παραδοσιακή" στάση, ως προς την εξωοικιακή εργασία.
- Οι νεώτερες επιδιώκουν καλύτερες εργασιακές συνθήκες.
- Παρατηρείται μια "αυτονόητη" διάκριση των καθηκόντων για τα φύλα με την εσωτερικευση των παραδοσιακών ρόλων, ιδιαίτερα για τις μεγαλύτερες γυναίκες, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, που ανήκουν σε χαμηλότερη κοινωνικο-οικονομική τάξη και δεν έχουν πολλές ευκαιρίες / επιλογές στους επαγγελματικούς χώρους.
- Διαπιστώνεται πως η ζήτηση γυναικείας εργασίας προσκρούει σε αντιξοότητες που προέρχονται από την ίδια την Αγορά και από τη δομή της οικογένειας και της έλλειψης κράτους πρόνοιας και κοινωνικής συνείδησης.
- Προτείνεται να καταβάλλονται προσπάθειες ώστε οι γυναίκες να αντιλαμβάνονται τους όρους διαμόρφωσης της κοινωνίας, ως προς τις διακρίσεις των φύλων.

Γενικότερα, θα προσθέταμε στα παραπάνω, όπως εμείς διαπιστώσαμε για τις περισσότερες γυναίκες του δείγματός μας, σε αρκετές περιπτώσεις η τάση και η επιδίωξη για εξωοικιακή αμειβόμενη εργασία ταυτίζεται με την εργασία σαν μέσον για κοινωνικές επαφές, ατομική ανεξαρτησία, καταξίωση και δημιουργικότητα και αυτό ανεξάρτητα από την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και την κοινωνικο-οικονομική τάξη των γυναικών. Ωστόσο, όταν οι προσδοκίες τους διαψεύδονται από την "προσφορά" θέσεων χαμηλού κύρους και εισοδήματος, συνήθως διακόπτεται η αναζήτηση και επανέρχονται στον "αυτονόητο" της νοικοκυράς ρόλο.

Η Αγορά αναζητά όλο και φθηνότερο εργατικό δυναμικό, οδηγεί στο περιθώριο και την ανεργία όλο και μεγαλύτερες κοινωνικές κατηγορίες, όπως γυναίκες, νέους, άντρες και γυναίκες άνω των 50, μετανάστες κ.λπ.³⁴

Εξάλλου, σε παρόμοια έρευνα που έγινε από τη Γ.Γ.Ι., σε συνεργασία με το Ε.Κ.Κ.Ε., πριν από δέκα χρόνια³⁵ αποδείχθηκε, επίσης, ότι:

- υπάρχει θετική συσχέτιση μορφωτικού επιπέδου και γυναικείας επαγγελματοποίησης,

³⁴ Τα λεγόμενα Νέα Σχήματα Εργασίας και Οργάνωσης, λ.χ., οι επιχειρήσεις προσωρινής εργασίας, η απομακρυσμένη εργασία, η μοιρασμένη εργασία, η εκ περιτροπής εργασία κ.λπ., σταδιακά θέτουν σε αμφισβήτηση την παραδοσιακή μορφή εργασίας, μειώνοντας το κόστος, εφόσον αυτή παρέχεται σε μορφή ημι-ελεύθερου επαγγέλματος, για ορισμένο χρόνο, μεταθέτοντας το επιχειρηματικό κόστος από τον εργοδότη στον εργαζόμενο και την εργαζόμενη.

³⁵ βλ. **Ε.Κ.Κ.Ε., Γ.Γ.Ι.** 1988, ό.π., σ. 5,7,9,13

- υπάρχει χαλαρή "σύνδεση" μεταξύ των γυναικών των χαμηλότερων κοινωνικο-οικονομικών τάξεων και της εργασίας: δηλαδή, σε επαγγέλματα λιγότερο "καλά", ως προς το κύρος και τις εργασιακές συνθήκες, οι γυναίκες δεν σταθεροποιούνται.

Με αυτή την έννοια, άλλωστε, αποτελούν μεγάλο ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας σε σύγκριση με τους άντρες, στο βαθμό που καταγράφεται, διότι υπάρχουν και γυναίκες που θεωρούν την ανεργία τους, ή τη διαδικασία ένταξη / απομάκρυνση και πάλι ένταξη και πάλι απομάκρυνση από την Αγορά, σαν κάτι το "αυτονόητο" και δεν θεωρούν ότι είναι άνεργες, δεν αναζητούν εργασία και έτσι δεν καταγράφονται ούτε στον Ο.Α.Ε.Δ.

Στη δική μας έρευνα, διαπιστώσαμε πως οι γυναίκες που στο παρελθόν είχαν απασχοληθεί σε λιγότερο "καλά" επαγγέλματα (καθαρίστριες, εργάτριες, φασονίστριες, οικιακές βοηθοί κ.α.) επεδίωκαν να επανενταχθούν στην Αγορά σε περισσότερο "καλά" (βοηθοί σε δημιουργική απασχόληση παιδιών σε σχολεία, νοσηλεύτριες, αυτοαπασχολούμενες ράπτριες κ.λπ.) και, κατά τη γνώμη μας, υπήρχε, στις περισσότερες περιπτώσεις, ανάλογη δυνατότητα, λόγω, ακριβώς, των μη διαπιστωμένων επίσημα άτυπων δεξιοτήτων και προσόντων τους. Βέβαια, στη δική μας έρευνα, είναι αναμενόμενο να μην παρατηρείται αυτή η σύνδεση κακής εργασίας-διστακτικότητα επανένταξης, εφόσον επρόκειτο για άτομα που έκαναν Συμβουλευτική προκειμένου να ενταχθούν στην Αγορά Εργασίας. Δηλαδή, επρόκειτο για άτομα που επεδίωκαν και επιθυμούσαν ενεργά την επανένταξή τους σε αυτή.

Γι' αυτό, όπως προείπαμε, θεωρούμε αναγκαία την καταγραφή των αντιλήψεων των γυναικών γύρω από το κοινωνικό τους γίνεσθαι και τη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους, εφόσον εργασία, για την πλειονότητα των γυναικών του δείγματος μας, σημαίνει επικοινωνία, δημιουργία, χειραφέτηση, σχετίζεται με τις ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες, προσλαμβάνοντας, μια "οντολογική διάσταση".

Επομένως, οι διαστάσεις που προσδίδονται στην εξωοικιακή εργασία από τις γυναίκες αποτελούν πολλαπλές σημαίνουσες για τη σύμβουλο η οποία πρέπει να τις εκτιμά και να τις αξιολογεί ανάλογα.

Από τη δική μας επαφή με τις γυναίκες θεωρούμε ότι η πλειονότητα του δείγματος μας επιθυμεί πραγματικά να (επαν) ενταχθεί στην Αγορά Εργασίας, στο βαθμό που η εργασία, απ' όσο μπορέσαμε να αντιληφθούμε μέσα από τη συζήτηση μαζί τους, αποτελεί, όπως είπαμε, εκτός από μια στρατηγική επιβίωσης και παράγοντα ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους.

Η ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ

Η “πιστοποίηση” των άτυπων προσόντων σε “μικροεπίπεδο”

Μέχρι στιγμής από το συνολικό δείγμα των 33 γυναικών προκύπτουν οι εξής αναγκαιότητες:

- Ομαδοποίηση των ικανοτήτων των γυναικών -τυπικών και άτυπων- σε αντίστοιχα επαγγέλματα, ή Δεξιότητες που αναζητούνται στην Αγορά Εργασίας.
- Αναγνώριση και γνωστοποίηση Δεξιοτήτων, έτσι ώστε να αποβούν “ποσοτικοποιήσιμες”.

Τα επαγγέλματα στα οποία μπορεί να απορροφηθεί κάποια από τις ερωτώμενες σχετίζονται:

- Με τα τυπικά της προσόντα, όπως: εκπαιδευτικό επίπεδο, εργασιακή εμπειρία
- Με τα άτυπα προσόντα της, όπως: άτυπες Δεξιότητες που αποκτήθηκαν από εμπειρία σε εθελοντική εργασία, από τις επαναλαμβανόμενες δραστηριότητες της εσωοικιακής απασχόλησης, από άλλη αφανή και μη αμειβόμενη δραστηριότητα, από χόμπι κ.ά.
- Με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, όπως: εξωστρέφεια, επικοινωνιακή ικανότητα, υπομονή, εσωστρέφεια κ.ά
- Με τις ικανότητες της ή τα προσόντα της, όπως: αποδοτικότητα, οργανωτικότητα, αυτοπειθαρχία, συνέπεια, προσαρμοστικότητα κ.λπ.

Κατ’ αυτόν τον τρόπο, οι παραπάνω αλληλοσυσχετισμοί “παραπέμπουν” σε ένταξη σε συγκεκριμένους χώρους εργασίας, λ.χ.: συνέπεια απαιτούν σχεδόν όλα τα επαγγέλματα, αλλά όταν η συνέπεια συνδυάζεται με άλλες ικανότητες και Δεξιότητες, όπως η οργάνωση, η ανάληψη πρωτοβουλιών η υπομονή με τα παιδιά –όπου η αγάπη και το ενδιαφέρον αποδεικνύονται από τη συστηματική ενασχόληση για την απόκτηση θεωρητικών γνώσεων σχετικών με τα παιδιά, από τον χρόνο ενασχόλησης μαζί τους κ.λπ.- “παραπέμπουν” σε εργασιακό χώρο σχετικό με τα παιδιά. Σε αυτόν το χώρο αναλογούν ερωτώμενες που έχουν τα ανάλογα τυπικά ή άτυπα προσόντα -πτυχίο Α.Ε.Ι., εμπειρία από πολυετή ενασχόληση με παιδιά κ.λπ.

Επειδή, όπως παρατηρήσαμε, οι ερωτώμενες, κατά τη διάρκεια των Συνεντεύξεων αναφέρονταν κυρίως στα τυπικά τους προσόντα, έπρεπε να επιμείνουμε για να αναφερθούν και στις άτυπες Δεξιότητες τις οποίες μπορεί και θεωρούσαν αυτονόητες, όπως για παράδειγμα σε Συνέντευξη που η ιδιαίτερη αγάπη για τα παιδιά “βγήκε” όταν μέσα από τη συζήτηση για το πώς περνούσε τον χρόνο της στη διάρκεια της αναζήτησης εργασίας. Η ερωτώμενη αναφέρθηκε στις ιδιαίτερες φροντίδες που κατέβαλε όχι μόνο στα παιδιά της, αλλά και τους φίλους τους, όταν οργάνωνε τους τρόπους ψυχαγωγίας, επικοινωνούσε τακτικά μαζί τους, όταν είχαν οικογενειακά ή άλλα προβλήματα κ.λπ. συμμετείχε όλα τα χρόνια στο

Σύλλογο Γονέων των σχολείων που φοιτούσαν τα παιδιά της, “έστηνε” θεατρικές παραστάσεις στη διάρκεια σχολικών εκδηλώσεων, όπου είχε αναλάβει να κάνει τα σκηνικά, την επιμέλεια των ενδυμάτων, την ψυχολογική στήριξη των μικρών ηθοποιών κ.ά. Η μεθοδικότητα, η αποδοτικότητα, η υπευθυνότητα, η υπομονή, η επιμονή και η επικοινωνία με τα παιδιά προέκυψαν μέσα από την αφήγηση του πώς περνά τον χρόνο αναζήτησης εργασίας και που αφιερώνει τον ελεύθερο χρόνο της, παρά μέσα από άτυπες Δεξιότητες που η ίδια συνειδητοποιούσε πως είχε. Άρα το πρώτο βήμα είναι η “αποκάλυψη” των άτυπων Δεξιοτήτων.

Ένα δεύτερο βήμα είναι το πώς οι άτυπες Δεξιότητες μπορούν να συμβάλουν στην εύρεση ανάλογης εργασίας, όταν τα τυπικά προσόντα είναι απαγορευτικά για αυτό τον χώρο: π.χ., η συγκεκριμένη ερωτώμενη δεν έχει απολυτήριο Λυκείου, δεν έχει ανάλογη τυπική προϋπηρεσία, είναι 41 ετών, κ.λπ. Τι θα μπορούσε λοιπόν να γίνει; Πρέπει να παρακολουθήσει επιδοτούμενα σεμινάρια σχετικά π.χ. με τη δημιουργική απασχόληση παιδιών, έτσι ώστε να μπορεί να απορροφηθεί συγκεκριμένα σε χώρους με παιδιά.

Υπάρχουν και περιπτώσεις γυναικών που την αγάπη τους και την ικανότητα επικοινωνίας με τα παιδιά τις συνδυάζουν με ελάχιστα τυπικά προσόντα, όπως το απολυτήριο Λυκείου και πτυχίο το πτυχίο ενός μουσικού ωδείου με μικρή άτυπη εργασιακή εμπειρία που δεν αποδεικνύεται, λ.χ., στη φύλαξη παιδιών. Σύμφωνα με τις διαπιστωμένες άτυπες Δεξιότητες, όπως μεθοδικότητα, υπευθυνότητα, συνέπεια και οργανωτικότητα, στην παροχή βοήθειας στα μαθήματα παιδιών μεταναστών, σε συνεργασία με το διευθυντή του δημοτικού σχολείου της περιοχής, ενασχόληση με μαγειρική και κηπουρική κ.λπ., η συγκεκριμένη ερωτώμενη θα μπορούσε να απασχοληθεί σε χώρους με παιδιά –π.χ., ιδρύματα, κατασκηνώσεις- όπου θα μπορούσε να διδάξει λ.χ., τραγούδι, αλλά ακόμα και ζαχαροπλαστική, κηπουρική στα παιδιά, να ασχοληθεί με το μαγείρεμα και τον χώρο της κουζίνας ή τον κήπο, αν υπάρχει κ.ο.κ.

Και στις δύο προαναφερόμενες περιπτώσεις τα άτυπα προσόντα “υπερσκελίζουν” τα τυπικά και μπορούν να “προταθούν” στην Αγορά μόνον όταν “συνοδεύονται” από την ανάλογη “ένταση” που προαναφέραμε και την επανάληψη της δραστηριότητας, που ενισχύει τις συγκεκριμένες Δεξιότητες που αφορούν και αντιστοιχούν στην ενασχόληση με τα παιδιά.

Υπήρχε και περίπτωση ερωτώμενης που είχε τα ανάλογα τυπικά προσόντα, όπως πτυχίο ειδικής παιδαγωγού ιδιωτικής σχολής, αλλά και πολυετή ενασχόληση με την παιγνιοθήκη σε κατασκηνώσεις παιδιών με ειδικές ανάγκες. Παράλληλα είχε ασχοληθεί άτυπα με τη ζωγραφική, τη μουσική και αποδεικνυόταν η υπευθυνότητά της, η υπομονετικότητά της και η οργανωτικότητά της, μέσα από τα παραπάνω. Είχε, ωστόσο, απομακρυνθεί πολλά χρόνια από την Αγορά Εργασίας, ήταν 49 ετών

και θα έπρεπε κατά τη γνώμη μας να παρακολουθήσει κατάλληλα σεμινάρια που θα την βοηθούσαν να επανενταχθεί στην Αγορά, σε χώρους που σχετίζονται με παιδιά.

Στις περιπτώσεις των ερωτωμένων εκείνων που έχουν παιδιά και ασχολούνται μαζί τους, όπως οι περισσότερες μητέρες, αλλά δεν επιδεικνύουν κάποια ιδιαίτερη κλίση και δεν αναπτύσσουν κάποια ανάλογη σε "ένταση" και επαναληπτικότητα Δεξιότητα, οι ερωτώμενες αυτές δεν υπάρχει λόγος να προτάσσονται για ανάλογες με παιδιά εργασιακές θέσεις.

Πάντως, το ζήτημα της αναγνώρισης των άτυπων ικανοτήτων που θα "οδηγηθούν" σε πιστοποίησή τους στην Αγορά δεν σχετίζεται μόνο με τα τυπικά και τα άτυπα προσόντα και τις Δεξιότητες, αλλά και τις αυτοαξιολογήσεις των ίδιων των ερωτωμένων. Θεωρούμε σημαντικό το να έχει συνειδητοποιήσει η ίδια η ερωτώμενη τα προσόντα της, αλλιώς θα πρέπει να μάθει να τα συνειδητοποιεί και να γνωρίζει έκτοτε πως να τα αξιολογεί κατάλληλα για την ένταξή της στην Αγορά. Έτσι, μια ερωτώμενη που έχει π.χ., Απολυτήριο Λυκείου και πολυετή επαγγελματική εμπειρία στις Δημόσιες Σχέσεις θα πρέπει να μάθει να αξιολογεί και την ικανότητά της στην οικονομική διαχείριση, την αυτοπειθαρχία και την οργανωτικότητα, τη συνέπεια που επιδεικνύει, ώστε να μπορεί να αντιληφθεί ότι θα μπορούσε να αποδώσει σε ανάλογη θέση, λ.χ., διοίκησης προσωπικού εταιρίας και να κατευθύνει τις αναζητήσεις της σε αυτόν τον τομέα.

Βέβαια υπάρχουν και ερωτώμενες που δεν συγκεντρώνουν ιδιαίτερες Δεξιότητες σε χρόνο, ένταση και επαναληπτικότητα και είναι σε γενικές γραμμές μεθοδικές, οργανωτικές, αποδοτικές στις εξωοικιακές ή εσωοικιακές τους ενασχολήσεις, αλλά δεν έχουν ιδιαίτερες κλίσεις ή ταλέντα: όπως στην περίπτωση γυναίκας 46 ετών, τελειόφοιτης Λυκείου, με μικρή εργασιακή πείρα, γυναίκας 44 ετών, με Απολυτήριο Δημοτικού και μικρή περιστασιακή εργασιακή πείρα ή γυναίκας τελειόφοιτης Λυκείου, 39 ετών, με 16 χρόνια εργασιακή πείρα κ.λπ., οι οποίες δεν έχουν αναπτύξει ιδιαίτερες Δεξιότητες και δεν "αντιστοιχούν" σε συγκεκριμένους εργασιακούς χώρους οπότε μπορούν να παρακολουθήσουν σεμινάρια κατάρτισης πολλαπλών αντικειμένων, μετά από συζητήσεις με τη σύμβουλο.

Η απομάκρυνση από την Αγορά Εργασίας, οι ανταγωνιστικοί όροι της Αγοράς, συχνά, καταβάλλουν τις γυναίκες τους και δημιουργούν συναισθήματα αυτοϋποτίμησης και πικρίας. Οι περισσότερες γυναίκες δεν είναι κοινωνικοποιημένες για αυτές τις συνθήκες -προβολή του εαυτού, φιλοδοξίες, ατομικισμός, ανταγωνισμός...Αυτό, όμως, δεν σημαίνει πως δεν αποδίδουν σε ό,τι τους ζητηθεί ή πως δεν φέρνουν σε πέρας κάθε έργο, ή δραστηριότητα, ανεξάρτητα από τις αντιξοότητες που συναντούν, ακριβώς, γιατί έχουν μάθει, όχι

μόνον να είναι αποτελεσματικές και πρακτικές και να αποδίδουν, αλλά και να “δίνουν” στις διαπροσωπικές τους σχέσεις, σαν μητέρες, σύζυγοι κ.λπ. Όσο δε μεγαλύτερες είναι οι γυναίκες, τόσο λιγότερο έχουν αναπτύξει τα “προσόντα” τους ανάλογα με τις απαιτήσεις της Αγοράς και τόσο περισσότερο τα κοινωνικά / πολιτισμικά χαρακτηριστικά του φύλου τους. Χαρακτηριστικά τα οποία χρησιμοποιούνται από τη “Δευτερεύουσα” Αγορά Εργασίας³⁶.

Υπάρχουν βέβαια και ερωτώμενες που συγκεντρώνουν πολλά προσόντα, έχουν διάφορα ταλέντα και Δεξιότητες, όπως στο παράδειγμα της 34χρονης, που βρισκόταν πέντε χρόνια εκτός Αγοράς με δέκα χρόνια προηγούμενης συνολικά εργασίας, τελειόφοιτης Λυκείου, η οποία είχε αναπτύξει διάφορες άτυπες Δεξιότητες. Η συγκεκριμένη “συγκεντρώνει” ικανότητες όπως: ράψιμο ρούχων, παρεό, κουρτινών και καλυμμάτων, ζωγραφική σε ακουαρέλα, ξυλογλυπτική με κάρδα, κατασκευές μικροαντικειμένων, όπως κτενάκια για μαλλιά και κοσμήματα, δημιουργία διάφορων κολλάζ από αντικείμενα και αποξηραμένα λουλούδια, βάψιμο σπιτιού, ανάληψη ηλεκτρικών και υδραυλικών προβλημάτων, συμμετοχή σε ερασιτεχνικούς θιάσους, διοργάνωση πολιτιστικών συγκεντρώσεων συλλόγων κ.ά. Είναι κοινωνικό άτομο, με φαντασία και της αρέσει να παίρνει πρωτοβουλίες, έχει οργανωτικές ικανότητες σε κάθε τι που αναλαμβάνει και το εκτελεί με ταχύτητα. Ωστόσο, δεν είναι πάντα συνεπής ως προς το χρόνο, επειδή κάνει πολλά πράγματα μαζί και δεν έχει μεγάλη αυτοπεποίθηση, χωρίς αυτό να μειώνει την αποδοτικότητα της. Οι επικοινωνιακές της ικανότητες, η ικανότητά της για συνεργασία και για προσαρμοστικότητα σε όσα αναλαμβάνει, έχουν “δοκιμασθεί” σε πολλούς χώρους και σε εξαρτημένη απασχόληση και σε αυτοαπασχόληση και σε άτυπες δραστηριότητες, όπως σύλλογοι, φιλικές συνεργασίες κ.λπ. Τα παραπάνω παραπέμπουν σε επαγγέλματα αυτοαπασχόλησης, όπως ιδιοκτήτρια καταστήματος τουριστικών ειδών, ατελιέ ραπτικής... Η οριοθέτηση των επιλογών θα την βοηθούσε να επιλέξει τι θα την ενδιέφερε περισσότερο.

Η μέθοδος της “σφαιρικής εκτίμησης” των ικανοτήτων και των προσόντων ενός ατόμου είναι η όσο το δυνατόν πληρέστερη και “αντικειμενικότερη” προσέγγιση μιας ικανότητας ή ενός προσόντος, μέσω της πολυετούς δραστηριότητας και της αποδεδειγμένης άσκησης μιας Δεξιότητας σε “βάθος”, επαναληπτικότητα και “ένταση” από τους / τις συμβούλους και το ίδιο το άτομο.

Αν καταλήξουμε, λ.χ., πως ένα άτομο κατέχει ιδιαίτερη επικοινωνιακή ικανότητα, στην οποία μπορεί να “βασισθεί” η ένταξή του στην Αγορά Εργασίας, θα πρέπει αυτή την ικανότητα να την αναλύσουμε σε περαιτέρω στοιχεία : λ.χ., ικανότητα σωστής -γραπτής και προφορικής- έκφρασης, ικανότητα προσεκτικής

³⁶ Βλ. **Ξ. Περτινιώτη**, 1989, “Αγορές Εργασίας”, ό.π., σελ. 359, “οι εργαζόμενοι στη δευτερεύουσα Αγορά Εργασίας, θα απέδιδαν, αν είχαν κατάλληλη εκπαίδευση και σταθερότητα στη δουλειά τους...”

ακρόασης και κατανόησης του συνομιλητή, ικανότητα σωστής και ταχείας επεξεργασίας των μηνυμάτων -λεκτικών, μη λεκτικών- ικανότητα συνεργασίας κ.ο.κ.

Μια παρόμοια προσέγγιση βοηθά το ίδιο άτομο, αλλά και τους επαγγελματικούς του συνεργάτες να καταλήξουν σε πληρέστερη ανάθεση εργασιακών καθηκόντων και σε πιο εξειδικευμένη πρόταση για εργασιακή θέση: λ.χ, δημοσιογράφος, ερευνητής, συντονιστής, ειδικός Δημοσίων Σχέσεων, εκπαιδευτικός, εμπυχωτής, ψυχολόγος κ.α.

Με τον ίδιο τρόπο μπορεί να αναλυθεί κάθε ικανότητα / δεξιότητα / προσόν, λ.χ. , οι ηγετικές ικανότητες “αναλύονται” σε οργανωτικότητα, υπευθυνότητα, διοίκηση, συνέπεια, ανάληψη λεπτομερειών ενός έργου, καλή σχέση με τους συνεργάτες και καλή αντίληψη του χώρου και του χρόνου, διαμεσολαβητική ικανότητα, ικανότητα για συντονισμό και διαιτησία κ.ο.κ. Οι ικανότητες γραμματειακής υποστήριξης σε δυνατότητα για πειθαρχία, εκτέλεση εντολών, συνεργασία, άμεση αντιμετώπιση προβλημάτων, συντονισμό, συνέπεια, προβλεπτικότητα, διαχείριση αρχείου κ.ο.κ. Οι ικανότητες για εμπόριο, σε προσόντα οικονομικής διαχείρισης, διαχείρισης του προσωπικού, του χώρου και του χρόνου, γνώση της Αγοράς, δημιουργικότητα, φαντασία, ρίσκο, πρωτοβουλία, συνέπεια κ.ο.κ.

Όλες αυτές αντιστοιχούν σε ανάλογα εργασιακά καθήκοντα και θέσεις εργασίας: λ.χ., προϊστάμενος δημοσίου οργανισμού, ανώτατο στέλεχος ιδιωτικής επιχείρησης, συντονιστής έργου, υπάλληλος δημοσίου, ή ιδιωτικού φορέα, τεχνικός, αυτοαπασχολούμενος, πωλητής, επιχειρηματίας, μάντζερ κ.ο.κ.

Βάσει αυτής της ανάλυσης, το κάθε άτομο, με τη βοήθεια του / της συμβούλου μπορεί να αξιολογήσει τις ικανότητές του και να αναφερθεί σε συγκεκριμένους τρόπους έκφρασης και “υλοποίησής” τους.

Το ζήτημα της πιστοποίησης όλων αυτών των ικανοτήτων, της επισημοποίησής τους και “ποσοτικοποίησής” τους στην Αγορά αφορά τους εκπαιδευτικούς φορείς, τους εκπροσώπους της εργασίας, εργατικές, εργοδοτικές οργανώσεις και το κράτος.

Προτείνουμε το σύστημα πιστοποίησης των άτυπων ικανοτήτων να βασίζεται στο συσχετισμό τυπικών και άτυπων προσόντων: αποδεδειγμένων μέσα από τις τυπικές εκπαιδευτικές γνώσεις και τις τυπικές και άτυπες εμπειρίες στον επαγγελματικό χώρο, τον εθελοντισμό, τα προσωπικά ενδιαφέροντα -καλλιτεχνικά, αθλητικά κ.α και να αξιολογείται τόσο από τα ίδια τα ενδιαφερόμενα άτομα με την ανάλυση, τη λεπτομερή αναφορά και την υλοποίησή τους όσο και από συμβούλους που τα εργαλεία τους θα είναι αποδεκτά από τους εκπαιδευτικούς, εργασιακούς και κρατικούς μηχανισμούς.

Στα ήδη υπάρχοντα εργαλεία της Μονάδας Συμβουλευτικής του Κ.Ε.Θ.Ι. θα μπορούσαν να προστεθούν ερωτήματα ανεύρεσης της "έντασης" της ικανότητας, καθώς και περισσότερες λεπτομερειακές ερωτήσεις για την ικανότητα και τους τρόπους "υλοποίησής" της από το άτομο -πού; πόσες φορές; για πόσο χρονικό διάστημα; σε ποιες περιπτώσεις; - τόσο στο χώρο της εξωοικιακής εργασίας, όσο και στο χώρο της εσωοικιακής εργασίας, της ψυχαγωγίας, των ενδιαφερόντων.

Οι εν λόγω ικανότητες πιστοποιούνται και από την θέληση των ατόμων να τις υλοποιήσουν ως έργο και δραστηριότητα σε συγκεκριμένο χώρο και από το "ξεπέραςμα" των αντιξοοτήτων, ως προς την υλοποίησή τους, ή και από την έκφραση που δίνεται, ως προς την έκφρασή τους .

Σε ένα άτομο μπορεί να ανεβρεθούν "κοινότυπα" χαρακτηριστικά και μέτριες ικανότητες, ή αντίθετα να συνυπάρχουν διαφορετικές ικανότητες. Δεν είναι όμως πάντα δυνατόν να καταμετρώνται και να ποσοτικοποιούνται π.χ., πόσο τοις εκατό είναι "ισχυρότερη" η μια ικανότητα έναντι των άλλων. Μπορεί όμως να καταγράφονται και να συνεκτιμώνται οι τρόποι "υλοποίησής" τους και οι δυνατότητες έκφρασής τους.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τα παραπάνω θα αναφερθούμε σε ένα ακόμα συγκεκριμένο παράδειγμα ερωτώμενης με μειωμένα τυπικά προσόντα και ποικίλες άτυπες ικανότητες, οι οποίες αποδεικνύονται από τις περιστασιακές άτυπες εργασίες που έκανε -πλασιέ, οικιακή βοηθός- από τις φροντίδες που πρόσφερε στα παιδιά της ήταν διαζευγμένη και τα μεγάλωνε μόνη της και τον άρρωστο πατέρα της. Η συνέπεια της αποδεικνύεται και από την εθελοντική της εργασία στην Ελληνική Γεροντολογική Εταιρία. Η υπομονή της φαίνεται μέσα από τη συνεχή προσφορά της στον άρρωστο πατέρα και στους αρρώστους που συναντά εθελοντικά. Το ερευνητικό της πνεύμα φαίνεται από τη συνεχή και επισταμένη καταγραφή και αρχειοθέτηση άρθρων που σχετίζονται με την Τρίτη Ηλικία. Ο δυναμισμός εκφράζεται μέσα από τη δύναμή της να στηρίζει ασθενείς, οικογένειές τους, αλλά και μέλη της δικής της οικογένειας. Οι επικοινωνιακές της δυνατότητες και η δοτικότητα της, αλλά και οργανωτικότητά της αποδεικνύονται μέσα από πολλές συγκεκριμένες δραστηριότητες. Σε περιπτώσεις σαν και αυτή, όπου τα προσόντα ενός ατόμου μπορούν να αξιοποιηθούν σε πολλές κατευθύνσεις, εφόσον υπάρχουν διάφορες ικανότητες, μάλλον η / συμβουλευόμενη /συμβουλευόμενος θα έπρεπε να κατευθυνθεί περισσότερο στο επάγγελμα της νοσοκόμου για ηλικιωμένα άτομα, στο βαθμό που η "ένταση" της ενασχόλησης μας "πείθει" ότι το συγκεκριμένο άτομο πράγματι ενδιαφέρεται για τα άτομα της τρίτης ηλικίας.

Υπάρχουν και περιπτώσεις όπου τα προσόντα αλληλοκαλύπτονται ως προς την αντιστοίχησή τους σε εργασιακές θέσεις. Λ.χ., στην περίπτωση ερωτώμενης που ασχολείται εξίσου καλά με τη διαχείριση του εσωοικιακού χώρου,

αποδεικνύοντας ικανότητες μεθοδικότητας και οργάνωσης, όσο και με τη διοργάνωση εκδηλώσεων και την ψυχαγωγία αποδεικνύοντας επικοινωνιακά χαρακτηριστικά. Σε αυτήν την περίπτωση θα πρέπει “να αναλυθούν” περισσότερο οι δύο αυτές ικανότητες, να ανεβρεθεί η “ένταση” της καθεμιάς και να “συμπληρωθούν” από τα τυπικά προσόντα, προκειμένου να κατευθυνθεί το συμβουλευόμενο άτομο σε συγκεκριμένους εργασιακούς χώρους.

Σε άλλη περίπτωση, όπου τα προσόντα γραμματειακής υποστήριξης “συμπληρώνονται” από γνώσεις και ενασχόλησης κηπουρικής και μη παραδοσιακής μαγειρικής, η “ανάλυση” και η “ένταση” της κάθε ικανότητας “οδηγούν” ανάλογα στην αυτοαπασχόληση, τη σύνθεση λουλουδιών, την απασχόληση σε εστιατόριο, τη γραμματειακή υποστήριξη σε γραφείο, ή επιχείρηση.

Δεν ισχυριζόμαστε με τα παραπάνω πως πρέπει να δίνεται μια και μόνο κατεύθυνση στον επαγγελματικό χώρο, αλλά πως τα “αλληλοκαλυπτόμενα” προσόντα πρέπει να αναγνωρίζονται σε βάθος για να πιστοποιούνται καλύτερα

Έτσι, στην περίπτωση που ανευρίσκονται αρκετές ικανότητες με την ίδια “ένταση”, να δίνονται και περισσότερες κατευθύνσεις, λ.χ., όπως στην περίπτωση όπου η ερωτώμενη έχει γνώσεις computer και γραμματειακής υποστήριξης, αλλά ταυτόχρονα ασχολείται με το κέντημα, το βάψιμο, την ασπρόμαυρη φωτογραφία και σε κάθε περίπτωση οι Δεξιότητες της αυτές “συνοδεύονται” από αυτοπειθαρχία, υπευθυνότητα, οργανωτικές ικανότητες, επικοινωνιακό ταλέντο, υψηλή αντιληπτικότητα και προσαρμοστικότητα, θα μπορούσε να κατευθυνθεί σε ανάλογους τομείς. Το ίδιο και για την περίπτωση, όπου υπάρχουν ταυτόχρονα ικανότητες γαζωτικής, επαγγελματικού σιδερώματος και μαγειρέματος, με κατασκευής χάρτινων ειδών, που “συνοδεύονται” από προσόντα μεθοδικότητας, διοργάνωσης και επικοινωνίας. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η αυτοαξιολόγηση της ερωτώμενης και το τι η ίδια επιδιώκει, ακόμα και οι λόγοι κ.ο.κ. για τους οποίους επιδιώκει κάτι.

Η πιστοποίηση των άτυπων προσόντων σε “μακροεπίπεδο”

Σε επίπεδο φορέων η αναζήτηση των άτυπων προσόντων πρέπει να γίνεται με συστηματικό τρόπο αποδεκτό από την κάθε χώρα, αλλά και από σύνολο των κρατών- μελών της Ε.Ε. Η συγκεκριμένη διαδικασία νομιμοποιείται, κατά κάποιον τρόπο, αν γίνεται από εξουσιοδοτημένες εκπαιδευτικές και εργασιακές δομές, όπως το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, τον Ο.Α.Ε.Δ., τον Οργανισμό Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, τη Γ.Σ.Ε.Ε., αλλά και τα Τ.Ε.Ι., τα Α.Ε.Ι., τα κρατικά Ι.Ε.Κ. κ.λπ. Το Κ.Ε.Θ.Ι. επίσης θα μπορούσε να αποτελέσει μια τέτοια δομή στην ελληνική πραγματικότητα, λόγω της μεγάλης εμπειρίας στη Συμβουλευτική στις γυναίκες, όπως έχει αποδείξει με τη μέχρι στιγμής επιτυχή λειτουργία του. Η συγκεκριμένη δομή μπορεί να προτείνει “ασφαλή” εργαλεία αξιολόγησης των άτυπων προσόντων των γυναικών που να εκτιμηθούν και θα τροποποιηθούν ανάλογα από τους ενδιαφερόμενους φορείς. Προτείνουμε σε ένα πρώτο στάδιο τα εργαλεία αυτά να δοκιμασθούν για κάποιο χρονικό διάστημα, σε όλα τα παραρτήματα του Κ.Ε.Θ.Ι.

Τα συμπεράσματα από τη χρήση των δοκιμαστικών εργαλείων θα οδηγήσουν στην πρόταση ενός ενιαίου εργαλείου που, με τη σειρά του, θα εκτιμηθεί ανάλογα από τις υπόλοιπες χώρες - μέλη, οι οποίες θα ακολουθήσουν την ίδια διαδικασία για την πιστοποίηση των δικών τους εσωτερικών εργαλείων.

Ένα δεύτερο βήμα στο επίπεδο της πιστοποίησης από πλευράς φορέων είναι και η έρευνα στην Αγορά Εργασίας: ποια επαγγέλματα αναζητώνται, αν υπάρχει αντιστοιχία των προσφερομένων άτυπων ικανοτήτων με τη ζήτηση της αγοράς . Λ.χ., σε εγχειρίδιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας³⁷ αναφέρεται η ανάγκη ενθάρρυνσης της ιδέας για οικιακές εργασίες, φύλαξη παιδιών και ηλικιωμένων, κηπουρική και άλλα επαγγέλματα, “με την απλοποίηση της εργασίας από μηχανήματα και τη μείωση του κόστους των υπηρεσιών”. Επαγγέλματα που αντιστοιχούν στις νέες ανάγκες της Αγοράς Εργασίας, όπως η βοήθεια στο σπίτι, οι νέες τηλεπικοινωνίες, η βοήθεια στους νέους για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους, οι υπηρεσίες ασφάλειας, οι υπηρεσίες δημόσιας συγκοινωνίας, ο τουρισμός, η προστασία του περιβάλλοντος κ.ο.κ.³⁸

Και στη νεότερη ελληνική πραγματικότητα, σύμφωνα με την καταγραφή ερευνών Αγοράς, ως προς τη ζήτηση των επαγγελμάτων, από τη δεκαετία του 1970³⁹ μέχρι την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα⁴⁰ παρατηρείται ότι υπάρχει μια

³⁷ Βλ. **Local development and employment initiatives. An investigation in the European Union**, Μάρτιος 1995, σελ. 18-19

³⁸ Βλ. ο.π., 6,8, μτφρ. δική μας

³⁹ Βλ. Ενδεικτικά **Α. Κιντής**, 1970, “Οικονομική ανάλυση της ζήτησης εργασίας. Η ζήτηση εργασίας εις την Ελληνικήν Βιομηχανίαν”, Κ.Ε.Π.Ε., επίσης **Δ. Καρανινός**, 1985, “Αγορά Εργασίας και πληρωμή κενών θέσεων από τα Γραφεία Εργασίας του Ο.Α.Ε.Δ.”, καθώς και **Χ. Ιωάννου**, 1989, “Η κοινωνική Σύνθεση της Μισθωτής Απασχόλησης στην Ελλάδα”, Επιθ. ΕΚΚΕ. Τευχ. 73. Επίσης, **Ν.**

έντονη ανοδική τάση του τριτογενούς τομέα, τα τελευταία χρόνια, εφόσον αυξάνεται η ζήτηση για επαγγέλματα στον τουρισμό, την υγεία και την υψηλή τεχνολογία, ενώ συρρικνώνονται, όλο και περισσότερο οι θέσεις εργασίας στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, ιδιαίτερα στη βιομηχανία, όπως, επίσης, προκύπτει από την υποβάθμιση της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, καθώς και τη μειωμένη της ζήτηση από τους ενδιαφερόμενους μαθητές και γονείς. Γενικά, στην χώρα μας, παρατηρείται ζήτηση για θεωρητική εκπαίδευση και υπάρχει μεγάλη ανισορροπία μεταξύ ζήτησης και προσφοράς για ορισμένα επαγγέλματα. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη έρευνα, θετικό ισοζύγιο μεταξύ προσφοράς και ζήτησης παρουσιάζουν τα μηχανολογικά επαγγέλματα, της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών, αλλά και των Γραφικών Τεχνών, τα τεχνικά επαγγέλματα της επεξεργασίας ξύλου, μαρμάρου και γυαλιού, τα τουριστικά και τα οικιακά επαγγέλματα, αυτά της προστασίας περιβάλλοντος και της κοινωνικής πρόνοιας, τα ψυχαγωγικά και τα ιατρικά και άλλα. Σε κάποιες περιπτώσεις η ζήτηση για ορισμένα επαγγέλματα είναι ίδιας με την υπόλοιπη Ευρώπη. Αρνητικό ισοζύγιο παρουσιάζουν τα επαγγέλματα που σχετίζονται με τα Μ.Μ.Ε., με τις θεωρητικές σπουδές, (την Κοινωνιολογία, τη Νομική, τη Θεολογία), αλλά και τα Μαθηματικά, τη Φυσική, ενώ κορεσμό παρουσιάζουν και τα στρατιωτικά, αστυνομικά επαγγέλματα, όπως και αυτά του Εμπορικού Ναυτικού κ.α. Στην απρόβλεπτη ή ουδέτερη προοπτική κατατάσσονται μεταξύ των άλλων, τα επαγγέλματα του πρωτογενούς τομέα και των τεχνών.⁴¹

Η ανισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης για κάποια επαγγέλματα οδηγεί τη χώρα μας σε υψηλό ποσοστό ανέργων πτυχιούχων. Οι νέες γυναίκες πτυχιούχοι ανωτέρας, ανώτατης, μεταλυκειακής εκπαίδευσης θεωρείται ότι έχουν μια πιο χαλαρή σύνδεση από ό,τι οι άντρες με την Αγορά Εργασίας και μεγαλύτερο κίνδυνο να επιστρέψουν στο σπίτι⁴².

Επίσης πρέπει να γίνουν αντιληπτές από τους φορείς πιστοποίησης οι πολλαπλές δραστηριότητες, άτυπες υπηρεσίες και το αφανές έργο που προσφέρουν οι γυναίκες στα πλαίσια των ρόλων τους ως μητέρων και συζύγων, όπως :

- Καθαρισμός οικίας κ.λπ.
- Το πλύσιμο των ρούχων, κουρτινών, καλυμμάτων κ.λπ.
- Το πλύσιμο πιάτων και καθαρισμός άλλων οικιακών συσκευών

Πατινώτης, 1996, "Κοινωνιολογική ταξινόμηση των επαγγελμάτων", Επιθ. Ε.Κ.Κ.Ε., τευχ. 91, **Θ. Κατσανέβας**, 1998, Επαγγέλματα του Μέλλοντος, Παπαζήσης κ.λπ.

⁴⁰ Βλ. **Θ. Κατσανέβας**, 1998, ο.π., σελ. 19-23

⁴¹ **Θ. Κατσανέβας**, ο.π. σελ. 27, 217-218

⁴² Βλ. **Μ Μαρματάκη, Ξ. Πετρινώτη**, 1989, Γυναίκες Εργασία...,ό.π. σελ. 37 - 39, όπου σημειώνεται πως, παρά την ανοδική εξέλιξη της συμμετοχής των νέων γυναικών στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας, ήδη, από την 10ετία του '80, οι γυναίκες, σε σχέση με τους άντρες, συγκεντρώνουν πάντα μεγαλύτερα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας

- Οι διάφορες επιδιορθώσεις ρούχων, υποδημάτων, παιγνιδιών κ.λπ.
- Το ράψιμο, το κέντημα, το πλέξιμο
- Οι επιδιορθώσεις σπιτιού συμπεριλαμβανομένων εργασιών βαψίματος, ηλεκτρικών και υδραυλικών εργασιών
- Οι μικροκατασκευές
- Η ενασχόληση με τα κατοικίδια ζώα
- Η διακόσμηση χώρων του σπιτιού
- Τα ψώνια για το σπίτι , για τα μέλη της οικογένειας κ.λπ.
- Η πληρωμή λογαριασμών, η διευθέτηση εκκρεμοτήτων με εφορεία, τράπεζες κ.λπ.
- Οι μετακινήσεις, η οδήγηση αυτοκινήτου, οι μεταφορές
- Η διαχείριση οικονομικών, χρόνου ψυχαγωγία και οργάνωσης χώρου
- Η διατήρηση σχέσεων με φίλους, συγγενείς
- Οι δημόσιες σχέσεις με πελάτες, πιστωτές, προμηθευτές κ.α. οικογενειακών αγροτικών βιομηχανικών, εμπορικών επιχειρήσεων, ή δικηγορικού γραφείου, ιατρείου κ.λπ.
- Το μαγείρεμα, η κατασκευή γλυκών, ποτών, η συντήρηση φαγητών και φρούτων κ.α.
- Οι αγροτικές εργασίες
- Η φροντίδα ανηλίκων μελών οικογένειας
- Η φροντίδα ενηλίκων μελών οικογένειας
- Η φροντίδα υπερήλικων μελών οικογένειας
- Η φροντίδα ασθενών μελών οικογένειας
- Η φροντίδα ατόμων με ειδικές ανάγκες μελών οικογένειας κ.ο.κ.

Πρόκειται για εργατοώρες, που δεν συμπεριλαμβάνονται σε κανένα Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν και πολλαπλές ειδικότητες που δεν αναγνωρίζονται ως τέτοιες και δεν αξιολογούνται ιδιαίτερα, επειδή θεωρούνται αυτονόητες.

Οι φορείς πιστοποίησης θα πρέπει, επομένως, να καταρτίζουν εργαλεία που θα περιλαμβάνουν την αναγνώριση όλων των προαναφερόμενων δραστηριοτήτων, καθώς και τα προσόντα / δεξιότητες που "προκύπτουν" από αυτές.

Θεωρούμε πως επειδή οι παραπάνω δραστηριότητες τελούνται μέσα σε προβιομηχανικά πλαίσια⁴³, η ένταξή τους στην και η αναγνώρισή τους από την Αγορά Εργασίας θα τις οδηγήσει σε συστηματοποίησή τους ως προς το χρόνο λειτουργίας τους και θα τις αξιολογήσει ως ανθρώπινο κεφάλαιο που αποδίδει συχνά σαν συμπλήρωμα της επαγγελματικής εκπαίδευσης.

⁴³ Με την έννοια ότι δεν γίνονται στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου χρόνου, όπως αυτός ορίζεται από την βιομηχανική κοινωνία, δεν εκλαμβάνονται ως τυπική απασχόληση, που η άσκησή της δίνει κύρος και γόητρο στο άτομο και θεωρείται συνεισφορά στην κοινωνία κ.ο.κ.

Το θεωρητικό δίλημμα που τίθεται σε αυτήν την περίπτωση είναι κατά πόσο η αξιοποίηση των "γυναικείων" δεξιοτήτων από την Αγορά Εργασίας, η επαγγελματοποίηση των "γυναικείων" προσόντων που πιθανά να οδηγεί στην ένταξή τους σε αυτήν αποτελεί θετικό βήμα για τις γυναίκες με την έννοια της οικονομικής τους χειραφέτησης και της ανάπτυξης της αυτοεκτίμησής τους ή αρνητικό, με την έννοια της καθήλωσής τους, σε δεξιότητες και χαρακτηριστικά που αποτελούν "προεκτάσεις" του κοινωνικού ρόλου του φύλου.

Εξίσου δίλημμα αποτελούν οι λεγόμενες νέες μορφές και τα νέα σχήματα εργασίας, τα οποία απευθύνονται, κατά κύριο λόγο, στις γυναίκες, αλλά νομίζουμε πως πρόκειται, σύντομα, να περιλάβουν πολλές ακόμα κοινωνικές ομάδες : ποιες θα είναι οι επιπτώσεις τους στις γυναίκες, που απειλούνται από το φάσμα της ανεργίας; από τη μια λειτουργούν θετικά, όσο αποτελούν στρατηγικές επιβίωσης, από την άλλη αρνητικά, όσο επιβάλλονται στην Αγορά, εξοβελίζοντας τις σταθερές εργασιακές σχέσεις, κάτω από το μανδύα του περισσότερου ελεύθερου χρόνου και του εκσυγχρονισμού της εργασίας.

Ισχυριζόμαστε ότι η Αγορά σαν ένας από τους βασικότερους μηχανισμούς κατανομής της εργατικής δύναμης, και παρά την διεύρυνσή της σε νέες μορφές και σχήματα δεν ανταποκρίνεται στην πληθώρα προσφοράς εργατικών χεριών και δεν κατοχυρώνει για τους εργαζόμενους και τις εργαζόμενες σταθερές συνθήκες απασχόλησης, οδηγώντας, με αυτόν τον τρόπο πολλές κοινωνικές ομάδες στην ανεργία, ή και εξαναγκάζοντάς τες σε μη κανονικές μορφές απασχόλησης.

Τα κράτη - πρόνοιας της Ευρώπης έχουν προ πολλού εκλείψει και τα κοινωνικά κινήματα -γυναικείο / φεμινιστικό, νεολαιίστικο, αντιρατσιστικό, εργατικό, δεν μπορούν να αποτρέψουν αυτή την νέα κατάσταση. Μπορούν μόνο να συναινέσουν και να μπουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, αντιπροτείνοντας λύσεις στις δεδομένες συνθήκες , όπως μείωση των ωρών εργασίας, επιδότηση του εθελοντισμού κ.λπ.

Η Αγορά βασίζεται τόσο στην ανάπτυξη της τεχνολογίας όσο και στην παροχή φθηνής εργασίας νέων, μεταναστών, νεοεισερχόμενων -και ηλικιακά και για πρώτη φορά- γυναικών, από την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων από την αύξηση των πτυχιούχων των θεωρητικών και των θετικών επιστημών κ.λπ.

Η διεθνοποίηση της Αγοράς εκφράζεται σε ιδεολογικό επίπεδο με την εξατομίκευση των καταναλωτικών πρότυπων και τις δήμενες ελεύθερες επιλογές για νέες εργασιακές σχέσεις. Η κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Αγορά σήμερα σε συνδυασμό με τους ισχύοντες κοινωνικούς / πολιτισμικούς όρους της πατριαρχίας, δημιουργούν πολύ περισσότερους κινδύνους αποκλεισμού από αυτήν για τις γυναίκες και προσφέρουν πολύ λιγότερες ευκαιρίες ένταξής τους.

Επομένως, ακόμα και αν πιστοποιηθούν τα διαφορετικά άτυπα προσόντα και οι Δεξιότητες θα υπάρξει αντιστοίχιση μόνο για ορισμένες εργασιακές θέσεις. Και αν εφαρμοσθεί η πρόταση για πιστοποίηση προσόντων σε επίπεδο εθνικής και ευρωπαϊκής εμβέλειας, τα φαινόμενα της παραοικονομίας και της λεγόμενης μαύρης εργασίας δεν θα εξαλειφθούν εύκολα, όσο μάλιστα η αγορά τροφοδοτείται από φτηνή, μεταναστευτική, γυναικεία, αντρική και παιδική εργασία.

Τα φαινόμενα αυτά θα αυξάνονται όσο περισσότερο ανεξαρτητοποιείται η Αγορά από το Κράτος και την Κοινωνία, όσο περισσότερο ενισχύεται, σε σχέση με την πολιτική εξουσία και τις κοινωνικές δυνάμεις.

Ανάπτυξη της Αγοράς, όμως σε ιδεολογικό και πραγματικό επίπεδο δεν σημαίνει και αντίστοιχη ενδυνάμωση του θεσμού της εργασίας, σε ιδεολογικό και πραγματικό επίπεδο. Αντίθετα, παρατηρείται μια απόπειρα υποβάθμισης του ρόλου της εργασίας στη ζωή των ανθρώπων και μια υπερτίμηση άλλων θεσμών και σχέσεων⁴⁴. Η παγκοσμιοποίηση της Αγοράς οδηγεί σε συρρίκνωση των θέσεων εργασίας, εφόσον οι επιχειρήσεις συνενώνονται και μένουν τα εμπορικά / καλλιτεχνικά / διοικητικά τους τμήματα στις μητροπόλεις, όσο οι παραγωγικές μονάδες μεταφέρονται, όπου υπάρχουν φθηνά εργατικά χέρια. Οι "Εθνικές Αγορές" εισάγουν "εκσυγχρονισμένες" μορφές απασχόλησης οι οποίες θα απευθύνονται και σε γυναίκες. Η διαδικασία πιστοποίησης, επομένως, πρέπει να συνοδεύεται από γνώσεις και έρευνες που σχετίζονται με την αγορά εργασίας της χώρας. Η διαπίστωση των τυπικών και άτυπων γνώσεων, δεξιοτήτων, προσόντων πρέπει να συνοδεύεται από την ύπαρξη αντίστοιχων και καθορισμένων θέσεων εργασίας, ανεξάρτητα από το αν οι γυναίκες μπορούν να ανταποκριθούν σε πολλαπλές και ποικίλες εργασίες, όπως είδαμε. Για αυτό και οι υπεύθυνες / υπεύθυνοι του επαγγελματικού προσανατολισμού βρίσκονται σε επαφή με τους επίσημους εκπαιδευτικούς φορείς, με τους εκπροσώπους των εργοδοτικών και των εργατικών οργανώσεων και συμβουλευούνται ποσοτικά στοιχεία, έρευνες, ποιοτικές μελέτες που σχετίζονται τόσο με την Αγορά Εργασίας στην Ελλάδα, σήμερα, όσο και με την θέση της ελληνίδας άνεργης και εργαζόμενης και αντιλαμβάνονται σφαιρικά το ζήτημα της εργασίας.

⁴⁴ Βλ **Off Clauss**, 1993, "Κοινωνία της Εργασίας" ό.π.

Επίλογος

Η έρευνα έγινε σε 33 γυναίκες 55 - 23 ετών, συμβουλευόμενες του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας. Διερευνήθηκαν οι άτυπες Δεξιότητες των γυναικών που αναπτύσσονται κατά το διάστημα της μακροχρόνιας συνήθως απομάκρυνσής τους από την Αγορά Εργασίας.

Προηγήθηκε μικρής έκτασης προ-έρευνα σε γυναίκες μη συμβουλευόμενες, ηλικίας 36-52, "νοικοκυρές" και μακροχρόνια εκτός Αγοράς, ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξεως και μορφωτικού επιπέδου.

Η Μέθοδος που ακολουθήθηκε ήταν η Ποιοτική διερεύνηση με συνέντευξη, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες κάποιου ερωτηματολογίου και συζητήσεις με τις συμβούλους κάθε ερωτώμενης.

Στη συνέχεια ανεβρέθηκαν και αναπτύχθηκαν οι Δεξιότητες των γυναικών του δείγματος. Δεξιότητες οι οποίες δημιουργούνται στα πλαίσια του πατριαρχικού καταμερισμού της εργασίας και "προέρχονται" από το ρόλο του κοινωνικού φύλου (genre / gender) είτε οι γυναίκες εργάζονται εκτός σπιτιού, είτε όχι. Επίσης ανεβρέθηκαν Δεξιότητες που προκύπτουν από την απόκτηση τυπικών προσόντων λ.χ. πρώην εργασιακή εμπειρία, δίπλωμα κ.ά., καθώς και Δεξιότητες που προκύπτουν από εθελοντική εργασία, ή κάποιο ιδιαίτερο ταλέντο. Οι Δεξιότητες αναπτύσσονται και σε σχέση με την ανεργία, λ.χ. συστηματικοποίηση μεθόδων για ανεύρεση εργασίας, παρακολούθηση επιμορφωτικού σεμιναρίου, βελτίωση ξένης γλώσσας, εκμάθηση νέας τεχνολογίας κ.ο.κ. Οι Δεξιότητες σχετίζονται με παράγοντες, όπως κοινωνική τάξη, ηλικία, κουλτούρα, τυπικά και άτυπα προσόντα.

Οι γυναίκες του δείγματος νιώθουν την ανάγκη να εργάζονται χωρίς να σημαίνει πως δεν έχουν οικονομικά προβλήματα. Οι ηλικιακά μεγαλύτερες γυναίκες με περισσότερα χρόνια εκτός Αγοράς, που δεν έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο και απολύονται μετά από 15, 20, 25 χρόνια εργασίας και βρίσκονται σε ηλικία με μικρή δυνατότητα επαναπρόσληψης και σε μακροχρόνια ανεργία έχουν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση, αλλά παρά το ότι οι ίδιες δεν εκτιμούν θετικά τις δεξιότητες τους, αυτή η μειωμένη αυτοεκτίμηση, δεν επιδρά αρνητικά στην αποδοτικότητα, υπευθυνότητα και συνέπειά τους, σε ό,τι αναλαμβάνουν. Οι νεώτερες ηλικιακά επιδιώκουν έχουν και συχνά πραγματοποιούν περισσότερες επιλογές στην προσωπική τους και εργασιακή τους ζωή και έχουν μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση, ανεξάρτητα από τα τυπικά τους προσόντα. Οι περισσότερες γυναίκες επιθυμούν να εργάζονται σε κανονικές συνθήκες απασχόλησης, ανεξαρτήτως ηλικίας και μορφωτικού επιπέδου.

Οι δεξιότητες των γυναικών δεν αντιστοιχούν πάντα σε επαγγέλματα με "θετικό ισοζύγιο" στην Αγορά Εργασίας, λ.χ., μπορεί πολλές γυναίκες να έχουν

ικανότητες στην οργάνωση, διοίκηση, δημόσιες σχέσεις κ.λπ. μιας επιχείρησης, αλλά στο βαθμό που οι βιομηχανικές επιχειρήσεις συρρικνώνονται και οι εμπορικές δεν προσφέρουν ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας, να μένουν άνεργες.

Οι δεξιότητες πρέπει να πιστοποιούνται με προτεινόμενη μέθοδο, προκειμένου να συζητηθεί σε επίπεδο εθνικό και ευρωπαϊκό, να αποτελεί το έναυσμα για διάλογο στη δημιουργία ενιαίου εργαλείου στην Ε.Ε.: αυτοαξιολόγηση της ερωτώμενης, σε συνδυασμό με τη μέτρηση των τυπικών της προσόντων και αντικειμενική αξιολόγηση από δομές πιστοποίησης, που θα ακολουθεί μια "δοκιμαστική" ένταξη στην Αγορά Εργασίας, πιθανόν, μετά από ανάλογα σεμινάρια και εμπύχωση του ατόμου. Οι τεχνικές αναζήτησης των άτυπων Δεξιοτήτων βασίζονται στην "ένταση", το "βάθος" και την "ανάλυση" της Δεξιότητας. Τα εργαλεία πρέπει να έχουν τη δυνατότητα αναγνώρισης και "ποσοτικοποίησης" / "μέτρησης" των Δεξιοτήτων, και να είναι σε κάθε περίπτωση "ευλίσγιστα". Στο δείγμα υπάρχουν γυναίκες με πολλαπλές δεξιότητες και γυναίκες με λιγότερες.

Σε μακροκοινωνικό και μακροοικονομικό επίπεδο οι συνθήκες εργασίας διαφοροποιούνται με αρνητικές συνέπειες για τις / τους εργαζόμενους / εργαζόμενες και οι δυνατότητες ανεύρεσης εργασίας περιορίζονται. Η παγκοσμιοποίηση της Αγοράς επιβάλλει συγκεκριμένες μορφές εργασίας, σύμφωνες με τους στρατηγικούς στόχους των διαχειριστών της, οι οποίες είναι απαγορευτικές για την ανάπτυξη κάθε άτυπου προσόντος, ικανότητας και Δεξιότητας, εφόσον δεν υπάρχει δυνατότητα αξιοποίησής τους, λόγω της κυριαρχίας των γενικότερων αυτών κοινωνικών συνθηκών .

Γραφική απόδοση

I. Αντιστοιχία ικανοτήτων-δεξιοτήτων σε επαγγέλματα

1. Σε 17 γυναίκες (51, 51%) αναλογούν επικοινωνιακές και συνεργασιακές, οργανωτικές ικανότητες, καθώς και ικανότητες ανάπτυξης πρωτοβουλίας, συντονισμού, προγραμματισμού, συνέπειας, προσαρμοστικότητας και υπευθυνότητας, που αντιστοιχούν σε Δεξιότητες ανάπτυξης Δημοσίων Σχέσεων, γραμματειακής υποστήριξης, στελέχωσης και διοίκησης μίας επιχείρησης κ.ά.
2. Σε 15 γυναίκες (45, 45%) αναλογούν καλλιτεχνικής φύσης ικανότητες, που αντιστοιχούν σε ανάλογες Δεξιότητες ζωγραφικής, ή σχεδίου, μουσικές και θεατρικές δεξιότητες, χορού, διακόσμησης, επισκευών, κολλάζ, χειροτεχνίας κ.ά. και συνδυάζονται με ικανότητες και προσόντα δημιουργικότητας και ευαισθησίας στην πρόσληψη των μηνυμάτων, αντιληπτικότητας, φαντασίας, επιμονής και συνέπειας.
3. Σε 10 γυναίκες (33, 33%) οι επικοινωνιακές ικανότητες με παιδιά, εφήβους και νέους συνυπάρχουν με την υπομονή, την οργανωτικότητα, τη συνέπεια και την ευθύνη και αντιστοιχούν σε παιδαγωγικού τύπου Δεξιότητες.
4. Σε 8 γυναίκες (24,2%) παρατηρείται ανάπτυξη Δεξιοτήτων που σχετίζονται με τις οικιακές ασχολίες, όπως το μαγείρεμα, η ζαχαροπλαστική, το επαγγελματικό σιδέρωμα, η τακτοποίηση / οργάνωση και αντιστοιχούν σε ικανότητες και προσόντα συνέπειας, οργανωτικότητας, υπομονής, πειθαρχίας, δημιουργικής φαντασίας αλλά και αποδοτικότητας σε κατάσταση ρουτίνας.
5. Σε 8, επίσης, γυναίκες (24, 2%) παρατηρούνται επιχειρηματικές Δεξιότητες, που σχετίζονται τόσο με τα τυπικά προσόντα, λ.χ., πτυχίο, γνώσεις γλωσσών και Η/Υ, όσο και με τα άτυπα, όπως οργανωτικότητα, ανάληψη πρωτοβουλιών, επιμονή, μεθοδικότητα και υπευθυνότητα, για τη δημιουργία ιδιαίτερης επιχείρησης, ή γραφείου.
6. Σε 6 γυναίκες (18, 18%) με διοργανωτικές και συντονιστικές ικανότητες εκδηλώσεων, χώρου, χρόνου και ανθρώπινου δυναμικού, ηγετικά προσόντα, συνέπεια, ευθύνη και προγραμματισμό, αποδοτικότητα και ανάπτυξη πρωτοβουλίας αντιστοιχούν Δεξιότητες συντονιστριών, εμπυχωτριών, διαχειριστριών.
7. Σε 5 γυναίκες (15, 15%) αποδίδονται Δεξιότητες προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από την ευαισθησία τους για το περιβάλλον και τη συνέπεια, πρωτοβουλία και οργανωτικότητά τους: περιθάλπουν αδέσποτα ζώα να φροντίζουν τα φυτά, το πράσινο στην περιοχή τους, τους πεζόδρομους κ.λπ.

Συνοπτικά παρατηρείται ότι οι 20 στις 33 γυναίκες έχουν ικανότητες συνέπειας και υπευθυνότητας σε ό,τι αναλαμβάνουν, οι 16 πειθαρχίας και οργανωτικότητας, οι 14 προσαρμογής και μεθοδικότητας, οι 11 επικοινωνίας, οι 9 δημιουργικότητας, οι 7 συνεργασίας, οι 6 ανάπτυξης πρωτοβουλίας, οι 5 προγραμματισμού κ.ο.κ., ενώ οι μισές, περίπου γυναίκες έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, που δεν επηρεάζει, όμως την αποδοτικότητά τους.

II. Η οικογενειακή κατάσταση

1. 16 στις 33 γυναίκες είναι παντρεμένες (48,48%)
2. 12 στις 33 γυναίκες είναι ανύπαντρες (36, 36%)
3. 5 στις 33 γυναίκες είναι διαζευγμένες (15, 15%)
4. 20 στις 33 έχουν παιδιά (60,60%)
5. 13 στις 33 δεν έχουν παιδιά (39,3%)
6. Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος έχει εμπειρία γάμου (63%) κάτι που, κατά τη γνώμη μας, "οξύνει" τις φυλετικές διαφορές και την παραδοσιακή αντίληψη.

III. Εκπαίδευση

1. Με απολυτήριο Δημοτικού είναι 2 στις 33 (6,1%)
2. Με απολυτήριο Γ' Γυμνασίου, επίσης 2 στις 33 (6,1%)
3. Με απολυτήριο Στ' Γυμνασίου (ή Γ' Λυκείου) και με μεταλυκειακή εκπαίδευση οι 19 στις 33 (57, 57%)
4. Με πτυχίο ΤΕΙ, ΑΕΙ, οι 10 στις 33 (30, 30%).

ΠΙΝΑΚΕΣ – ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Κατάσταση Προϋπηρεσίας Γυναικών Δείγματος

Προϋπηρεσία		
Σύνολο	33	100
Τυπική Προϋπηρεσία	30	90,9
Άτυπη (μόνο) Προϋπηρεσία	3	9,1

Έτη Τυπικής Προϋπηρεσίας		
Σύνολο	30	100
1 - 5 έτη	14	46,7
6 - 10 "	10	33,3
11 και άνω	6	20,0

Έτη Άτυπης (μόνο) Προϋπηρεσίας		
Σύνολο	3	100
0 - 20 έτη	3	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Γυναίκες Δείγματος ανά κατηγορία Εργασιακής Ικανότητας

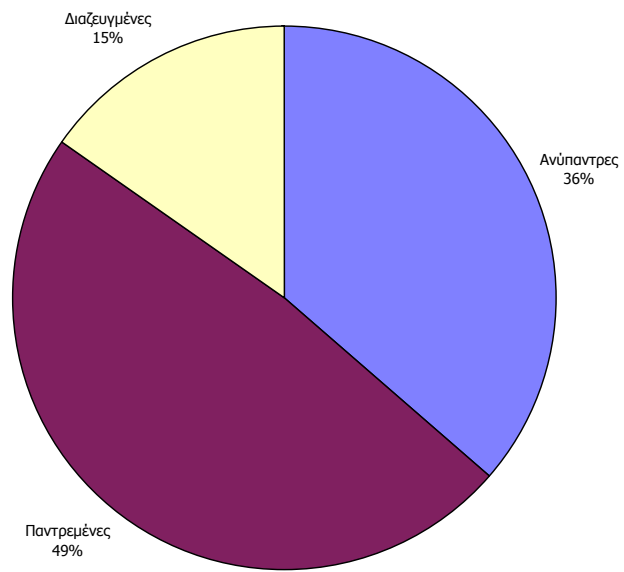
Ικανότητα	Αριθμός Γυναικών	Ποσοστό επί του δείγματος
Υπευθυνότητα	20	60,6
Συνέπεια	20	60,6
Πειθαρχία	16	48,5
Προσαρμογή	14	42,4
Μεθοδικότητα	14	42,4
Επικοινωνία	11	33,3
Δημιουργικότητα	9	27,3
Συνεργασία	7	21,2
Πρωτοβουλία	6	18,2
Προγραμματισμός	5	15,2
Αντιληπτικότητα	5	15,2

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

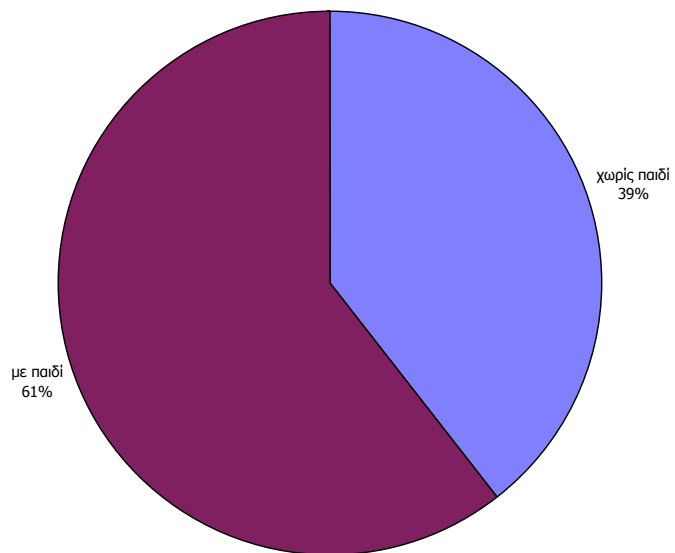
Γυναίκες Δείγματος ανά κατηγορία Εργασιακών Δεξιοτήτων

Δεξιότητα	Αριθμός Γυναικών	Ποσοστό επί του δείγματος
Καλλιτεχνικές	15	45,5
Επικοινωνία Ενηλίκων	17	51,5
Επικοινωνία με Παιδιά	10	30,3
Οικιακές	8	24,2
Επιχειρηματικές	8	24,2
Οικολογικές	5	15,2
Εκδηλώσεις	6	18,2
Χειροτεχνία - Μεταποίηση	4	12,1
Νοσηλεία ασθενών	3	9,1
Πωλήσεις	3	9,1

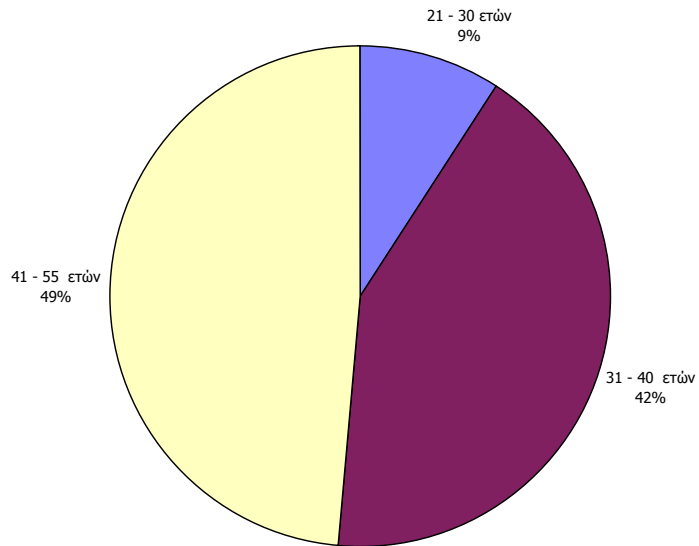
Πληθυσμός Δείγματος κατά Οικογενειακή Κατάσταση

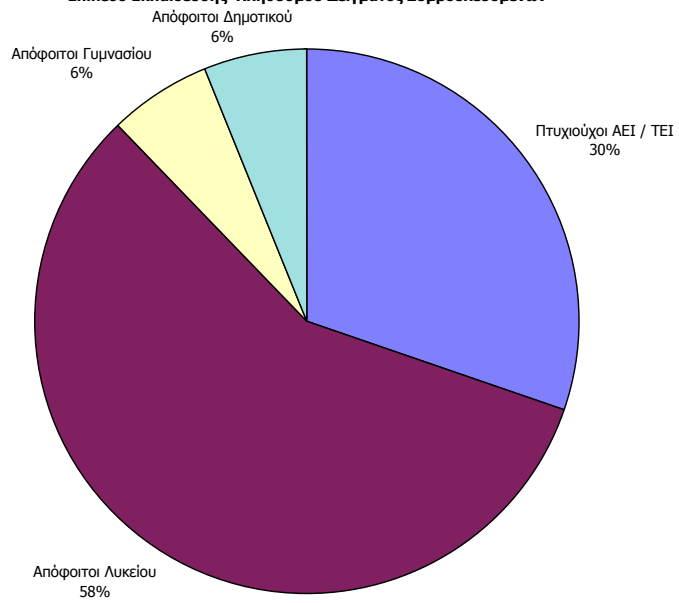
Γυναίκες με ή χωρίς παιδιά

Πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών

Επίπεδο Εκπαίδευσης Πληθυσμού Δείγματος Συμβουλευομένων

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
(Ερωτηματολόγιο)

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Χρονολογία γέννησης
2. Τόπος γέννησης
3. Τόπος διαμονής
4. Επάγγελμα Ιδιότητα
5. Οικογενειακή κατάσταση
- 5^α. Αν είστε παντρεμένη, επάγγελμα και εκπαιδευτικό επίπεδο συζύγου
.....
.....
- 5^β. Εάν έχετε παιδιά, τι ηλικίας είναι και αν είναι μεγαλύτερης ηλικίας με τι
ασχολούνται
.....
.....
6. Εκπαιδευτικό επίπεδο δικό σας
7. Επάγγελμα και εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα
.....
.....
8. Επάγγελμα και εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας
.....
.....
.....

Α ΜΕΡΟΣ

Για όσες έχουν εργαστεί εκτός σπιτιού

9. Συνολικά χρόνια άσκησης επαγγέλματος, που αποδεικνύονται
.....
10. Συνολικά χρόνια άσκησης επαγγέλματος, που δεν αποδεικνύονται
.....
.....
11. Συνολικά χρόνια που έχετε διακόψει να εργάζεσθε που αποδεικνύονται
.....
.....
12. Συνολικά χρόνια που έχετε διακόψει να εργάζεσθε που δεν αποδεικνύονται
.....
.....
13. Λόγοι που έχετε διακόψει
.....
.....
.....

Για όσες δεν έχουν ποτέ εργαστεί

14. Πόσα χρόνια, συνολικά, ασχολείστε αποκλειστικά με το σπίτι;
.....
.....
15. Για ποιους λόγους δεν έχετε εργαστεί ποτέ εκτός σπιτιού;
.....
.....
.....

Για όλες

16. Γιατί θέλετε να εργαστείτε εκτός σπιτιού ;
.....
.....
.....
17. Αν το θέλετε, προτιμάτε να είναι εκτός του χώρου το σπιτιού η εργασία σας,
εντός, ή σας είναι αδιάφορο;
.....
.....
.....

B ΜΕΡΟΣ

1. Πώς περνάτε τη μέρα σας; Περιγράψτε ένα τυπικό σας 24ωρο
.....
.....
.....
2. Ποια είναι τα ενδιαφέροντα σας ;
.....
.....
3. Τι κάνετε τον ελεύθερο χρόνο σας ;
.....
.....
4. Ασχολείστε με τα "κοινά"; Π.χ., είστε σε συλλόγους, σωματεία, οργανώσεις; περιγράψτε τις ανάλογες δραστηριότητές σας
.....
.....
.....
5. Ποιες δουλειές κάνετε στο σπίτι ;
.....
.....
.....
6. Είστε μεθοδική, υπεύθυνη αποτελεσματική, συνήθως, ως προς την οργάνωση του χώρου και τη διαχείριση του χρόνου σας; Αναφερθείτε σε συγκεκριμένα παραδείγματα. Π.χ. βάζετε στα παιδιά πρόγραμμα κάθε μέρα: μαθήματα, φροντιστήριο, φαΐ, τηλεόραση, ή τακτοποιείτε, συνήθως, τις ντουλάπες με τα χειμερινά, αρκετά πριν έρθει ο χειμώνας, πληρώνετε στην ώρα του τη Δ.Ε.Η., τον Ο.Τ.Ε., κ.λπ.
.....
.....
.....
7. Κάνετε "αντρικές" δουλειές στο σπίτι και αν ναι ποιες; π.χ., υδραυλικά, ηλεκτρικά, βάψιμο, κ.λπ.
.....
.....
8. Διοργανώνετε με άνεση γιορτές και φιλικές συγκεντρώσεις για μεγάλο αριθμό ατόμων;
.....
.....
9. Έχετε κάποια προσόντα, τα οποία είτε αποδεικνύονται τυπικά είτε όχι ; Λ.χ. τραγουδάτε, γνωρίζετε κάποιο μουσικό όργανο, ζωγραφίζετε, γράφετε ποιήματα κ.λπ., είτε έχετε κάποιο δίπλωμα, έπαινο κ.λπ. που να τα αποδεικνύει αυτά είτε όχι
.....
.....
.....

10. Πώς είναι οι σχέσεις σας με τους ανθρώπους; Λ.χ. ανοίγεστε εύκολα; έχετε φίλους; Σας αρέσει να ακούτε και να συζητάτε τα προβλήματα των άλλων; Αποτελείτε το επίκεντρο του ενδιαφέροντος στην παρέα, ή είστε χαμηλότερων τόνων;

11. Σε γενικές γραμμές πώς αντιμετωπίζετε τα προβλήματα που σας παρουσιάζονται; Λ.χ. τα οικονομικά προβλήματα με ψυχραιμία και μεθοδικότητα, τα πιο προσωπικά λιγότερο ψύχραιμα, ή σε γενικές γραμμές, χωρίς μεθοδικότητα, καταφεύγετε σε κάποιον για τη λύση τους;

12. Ποια προσόντα και ποια μειονεκτήματα νομίζετε ότι βλέπουν οι άλλοι σε σας;

13. Πώς θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας;

14. Εάν είχατε τη δυνατότητα να επιλέξετε, σε ποιόν τομέα θα θέλατε να απασχοληθείτε; Σε τι είδους επιχείρηση; μικρή, μεγάλη; Και σε τι θέση; π.χ., προϊσταμένης, απλής υπαλλήλου;

15. Γιατί θα επιλέγατε την παραπάνω θέση, επιχείρηση και απασχόληση;

16. Θα θέλατε να προσθέσετε κάτι ακόμα που αφορά εργασιακά σας προσόντα, άτυπες δεξιότητες, προσωπικά ενδιαφέροντα, ή στοιχεία του χαρακτήρα σας που θεωρείτε σημαντικό να ειπωθεί;

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Αυδή-Καλκάνη Ί.**, 1988, "Φεμινισμός και Εργασία", Αθήνα: Νέοι Καιροί.
- **Βαΐου Ν., Στρατηγάκη Μ., Χρονάκη Ζ.**, Απρ.-Μαΐος-Ιούν. 1991, Αμειβόμενη εργασία στο σπίτι: μια γυναικεία δουλειά και μια ιδεολογία στο περ. "Σύγχρονα Θέματα".
- **Βακαλούλης, Μ. Vincent, Jean Marie**, "Η κρίση της εργασίας και διεργασίες της κρίσης" στο περ. *Ουτοπία*, τευχ. 12, Σεπτ. - Οκτ. 1994.
- **Βουτυράς, Στ.** 1971, "Η νέα εργατική τάξις. Συμβολή εις την θεμελίωσιν της συγχρόνου κοινωνικής πολιτικής". Αθήναι.
- **Βουτυράς, Στ.** "Η Γυναίκα στη μισθωτή εργασία", 1981, Αθήνα.
- **Γκασούκα Μ.**, 1998, "Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις του φύλου. Συστήματα εξουσίας και ιεραρχίας", Αθήνα.
- **CEDEFOP**, Σεπτέμβριος 1997, "Discussion Paper - Document de Discussion".
- **Copans, J.** "Το τέλος της μισθωτής εργασίας", στο "Αντιστάσεις στην Παγκοσμιοποίηση", Monde Diplomatique , Ελλ. έκδ. , τευχ. 15, Δεκ. 1988
- **Δουκάκης, Λ** 1988, "Εργασιακές σχέσεις, Οικονομία και Θεσμοί", Αθήνα: Οδυσσέας.
- **Δουλκέρη Τ.**, 1986, "Η συμμετοχή της ελληνίδας στην οικογένεια και εργασία" Αθήνα: Σάκκουλας.
- **Gershunny, J.**, 1983, "Social innovation and the division of labor". Οξφόρδη: University Press.
- **Ηλιού, Μ.** 1990, "Εκπαιδευτική και κοινωνική Δυναμική", Αθήνα: Πορεία
- **ΙΝ.Ε. Γ.Σ.Ε.Ε.**, Κ.Ε.Κ. "Γυναικεία Εργασία", 1996, Ηράκλειο, Κρήτη.
- **Ιωάννου, Χ.** 1989, "Η κοινωνική Σύνθεση της Μισθωτής Απασχόλησης στην Ελλάδα", *Επιθ. ΕΚΚΕ*. Τευχ. 73.
- **Κακλαμανάκη Ρ.**, 1979, "Η θέση της ελληνίδας στην οικογένεια, κοινωνία, πολιτεία" Αθήνα : Παιδεία.

- **Κανελλόπουλος, Κ.** 1994, "Ανθρώπινοι πόροι : Πληθυσμός, Αγορά Εργασίας, Εκπαίδευση", ΚΕΠΕ.
- **Κανταράκη Μ.,** 21-24 Απριλίου 1999, "Φύλο και Τάξη στη σύγχρονη Ελληνική Κοινωνία. Η μελέτη των βιομηχανικών εργατριών στην κλωστοϋφαντουργία-ένδυση, μέσα απ' τις εργασιακές τους σχέσεις και το συνδικαλισμό". Στο *Δομές και Σχέσεις εξουσίας στη Σημερινή Ελλάδα*, 7^ο Επιστημονικό Συνέδριο, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα.
- **Καραμεσίνη Μ.,** 1999, "Ατυπη απασχόληση και ο ρόλος του κράτους στην Ελληνική Αγορά Εργασίας", στο *"Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών"* τ. 100, ΕΚΚΕ.
- **Καρζής Θ.,** 1993, "Η γυναίκα στον 20ο αιώνα", Αθήνα: Φιλιππότης.
- **Καραντινός, Δ.** 1985, "Αγορά Εργασίας και πληρωμή κενών θέσεων από τα Γραφεία Εργασίας του Ο.Α.Ε.Δ.".
- **Κατσανέβας, Θ.** 1998, *Επαγγέλματα του Μέλλοντος*, Αθήνα : Παπαζήσης
- **Κραβαρίτου Γ.,** Αυγ.-Σεπτ. 1991, "Αναζητώντας εκατό συλλογικές συμβάσεις με αναφορά στην εργασία των γυναικών", στο *Δελτίο του ΙΝ.Ε. της Γ.Σ.Ε.Ε.*, τ. 6-7.
- **Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας,** Ιανουάριος 1998, "Διερεύνηση χαρακτηριστικών και αναγκών γυναικών που απευθύνθηκαν στη Μονάδα Συμβουλευτικής", Μονάδα Πληροφόρησης Γυναικών σε Θέματα Απασχόλησης και Επαγγελματικής Κατάστασης.
- **Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Γενική Γραμματεία Ισότητας,** 28-29 Μαρτίου 1998, "Εκπαίδευση και Φύλο – Νέες Τεχνολογίες" Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη.
- **Κιντής, Α.** 1970, "Οικονομική ανάλυση της ζήτησεως εργασίας. Η ζήτηση εργασίας εις την Ελληνικήν Βιομηχανίαν", Κ.Ε.Π.Ε.
- **Κόσικ, Κ.** 1975, "Η διαλεκτική του συγκεκριμένου". Αθήνα.
- **Κουζής, Γ.** Ιούνιος – Ιούλιος, 1994. "Ειδικές, ή ευέλικτες μορφές απασχόλησης", στο *Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝ.Ε. / Γ.Σ.Ε.Ε.* τευχ. 40-41

- **Κυριαζή, Ν.**, 1992, "Αναπαραγωγή του πληθυσμού : θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικές έρευνες". Αθήνα: Gutenberg.
- ***Local development and employment initiatives. An investigation in the European Union***, Μάρτιος 1995.
- **Μαράτου Αλιμπράντη Λ., Χατζηγιάννη Α.** (επιμ.) 1998, "Ανεργία, Εργασία, Εκπαίδευση, Κατάρτιση στην Ελλάδα και στη Γαλλία", πρακτικά Ελληνογαλλικού συνεδρίου, Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- **Μαρμουτάκη, Μ., Πετρινώτη, Ξ.**, 1989, "Γυναίκες, Εργασία, Νέες Τεχνολογίες. Ελλάδα. Ε.Ο.Κ." Αθήνα: Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας.
- **Μαρξ, Κ.** 1857 – 8, "Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας, Κείμενα για την Εργασία. Ο άνθρωπος στην Εργασία και στη Συνεργασία", Επιμ., μτφρ. Στ. Καμπουρίδης, Αθήνα : Αναγνωστίδης.
- **Marshall C. και Rossman G.** 1995, "*Designing Qualitative Research*". Η.Π.Α: Sage Publication.
- **Μισέλ Λ. Μουσούρου Λ.**, 1985, "Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου. Βασικά στοιχεία για την ελληνική οικογένεια" Αθήνα: Gutenberg.
- **Mouchot, Cl.** 1990, "*Introduction aux Sciences Sociales et a leurs méthodes*". Λυών: Presses Universitaires.
- **Μουσούρου, Λ.** 1993, "Γυναίκα και Απασχόληση, Δέκα ζητήματα", Αθήνα: Gutenberg.
- **Μπακαλάκη Α.** 1994 (επιμ.) "Ανθρωπολογία, Γυναίκες και Φύλο". Κείμενα των Ortner S., Strathern M., Rosaldo M. κλπ. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- **Off, Cl.** 1993, "Η κοινωνία της εργασίας", μτφρ. **Γ. Τουτζιαράκης**, Κρήτη: Νήσος.
- **Πανόραμα**, "Λευκή Βίβλος, Πρόγραμμα Λεονάρντο Ντα Βίντσι", 1997, Ε.Ε.
- **Padget, Deborah** 1998, "*Qualitative Methods in Social Work Research*", Η.Π.Α.: Sage Publications.
- **Pahl R, Bs** 1984, "*Division of labor*", Αγγλία και Νέα Υόρκη: Blackwell.

- **Παπαδημητρίου, Ζ** 1996, "Κοινωνιολογικά Ανάλεκτα, Όψεις της Σύγχρονης Βιομηχανικής Κοινωνίας". Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- **Πατινώτης, Ν.** 1996, "Κοινωνιολογική ταξινόμηση των επαγγελματιών", Επιθ. Ε.Κ.Κ.Ε., τευχ. 91.
- **Πετρινώτη, Ξ.** 1988, "Αγορές Εργασίας", Αθήνα: Παπαζήσης.
- **Ριφκιν, Τζ.** 1996, "Το τέλος της Εργασίας και το Μέλλον της", Αθήνα: Νέα Σύνορα.
- **Segal, M.H., Dasen, P.R. Berry, J.W., Pootringa, Y.H.,** 1996 (β' έκδοση) "Διαπολιτισμική Ψυχολογία, Η μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε παγκόσμιο οικολογικό πλαίσιο", επιμ. **Δ. Γεώργας**, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- **Silverman, D.** 1997, "Qualitative Research", *Theory, Method and Practice*, Λονδίνο: Sage Publications.
- **Sofer C.,** 1985, "La division du travail entre homme et femme", Παρίσι: Economica.
- **Συμεωνίδου, Χ.** 1990, "Απασχόληση και Γονιμότητα Γυναικών στην περιοχή της πρωτεύουσας, ποσοτική έρευνα", Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- **Συμεωνίδου Χ.** (και άλλοι) 1997, "Κοινωνικο-οικονομικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της γονιμότητας στην Ελλάδα", ΕΚΚΕ.
- **Τσουκαλάς, Κ.** 1986, "Κράτος, Κοινωνία, Εργασία στη μεταπολεμική Ελλάδα", Αθήνα: Θεμέλιο.